

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΒΑΔΙΖΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΪΑ (Γεωργ. 'Αχ. Παπαδημητρίου) 233
- ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ (ΟΥΤΙΣ)..... 242
- Η ΠΡΟΣΤΑΓΗ ΤΟΥΣ (Ποίημα Α. Σταυρίτη) 244
- Ο ΥΠΕΡΧΩΡΟΣ (Ι. Γ. Ευνοπούλου) 245
- ΤΟΥ ΚΑΡΤΕΣΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ
    ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ (Δ. Ν. Παπαθανασοπούλου) 251
- «ΤΑ ΓΑΡ ΑΟΡΑΤΑ ΑΥΤΟΥ» (Ποίημα Φιλ. Καπάσογλου) 255
- ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 (Δημ. Κ. Κουτσουλέλου) 256
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΙΕΡΟ (Πανομήτη) 259
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε. 260
- ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Σ.Β.Π.) 263

ΕΤΟΣ 60ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1997

ΑΡΙΘ. 584

ΔΡΧ. 200

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Γ. ΒΕΡΙΤΗ
ΑΝΑΦΟΡΕΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κεφάλαια από την ιστορία της τέχνης και μάλιστα της ελληνικής, της οποίας οι κλασικές περίοδοι, αρχαία και βυζαντινή, είναι οι γενέτειρες, κατά μέγα μέρος, των νεωτέρων λογοτεχνιών.

***

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ἄναφορὰ στὶς διάφορες πτυχές
τῆς Ἱστορίας, τῆς Θρησκείας, τοῦ ἥθους
καὶ τῆς πολιτισμικῆς κληρονομίᾳς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

***

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ἱστορία - Παιδεία

***

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ

Γ' έκδοση

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 60ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1997

Άριθ. 584

ΒΑΔΙΖΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΓΙΑ

(Μεσοπόλεμος - Προπαρασκευή — Πρώτη πολεμική περίοδος)

Μέ τό τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (Α΄ Π.Π.) ἡ Εὐρώπη βρέθηκε βαρύτερα τραυματισμένη. Τεράστιες ἦσαν οἱ ἀνθρώπινες ἀπώλειες καί οἱ καταστροφές. Σημαντική ἡ μείωση τῆς παραγωγῆς, καί ἡ ἔλλειψη πρώτων ὑλών. Πρωτοφανής ἡ ἀνεργία. Δύσκολη καταστάσις πού δέν μποροῦσε νά ἀπαλύνει ἡ μέ τόσες ἐλπίδες ἰδρυθεῖσα Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν (ΚτΕ). Ἡ Ἀμερική ἐπανερχόταν ξανά στήν πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπομόνωσῆς τῆς, ἡ Ἀγγλία χαλάρωνε τοὺς δεσμούς τῆς μέ τήν ἠπειρωτική Εὐρώπη, ἡ Γαλλία μετανοοῦσε γιατί δέχθηκε νά παραιτηθεῖ τῶν συνόρων τοῦ Ρήνου καί ἡ Ἰταλία θεωροῦμε ὅτι ἀδικήθηκε ἀπό τή Συνθήκη Εἰρήνης. Τέλος τό νέο σοβιετικό καθεστῶς δέν συμπαθοῦσε τήν Εὐρωπαϊκή μεταπολεμική τάξη πραγμάτων, ἐνῶ ἡ Γερμανία ἦταν σέ ἀπόγνωση καί διψοῦσε γιά ἐκδίκηση καί ἐπανόρθωση. Κι ἐνῶ στήν Εὐρώπη εἶχαν σπαάσει οἱ σάλπιγγες τοῦ πολέμου καί ἄρχιζε ἡ ἀνασυγκρότηση ἀπό τά δεινά, ἡ Ἑλλάδα εἶχε ἐμπλακεῖ στήν μικρασιατική ἐκστρατεία (1919-1922) πού κατέληξε στήν καταστροφή. Μία τρομερή καταστροφή ἀποτέλεσμα σειράς πολιτικῶν σφαλιμάτων, πού οἱ συνέπειές τῆς —ἐβδομηντα πέντε χρόνια ἀπό τότε— ἔχουν ἐπηρεάσει δραματικά τή ζωή τῆς χώρας. Ὁ Ἑλληνισμός ἐντείνοντας τότε ὅλες του τίς δυνάμεις εἶχε φθάσει σχεδόν στά φυσικά ὄρια τῆς ἐθνικῆς καί

γεωγραφικῆς ἀντοχῆς του. Ἐγκαταλειμένη ἡ Ἑλλάδα κι ἀπό τοὺς μέχρι χθές συμμάχους τῆς —χωρίς νά εὐθύνεται καθ' ὀλοκληρίαν ἡ ἴδια— ἐπνιξε καί τή «μεγάλη ἰδέα» στά νερά τῆς Σμύρνης. Καί τώρα ἓνα πτωχό κράτος πού πολεμοῦσε σχεδόν δέκα χρόνια μέ χιλιάδες θιμάτων, μέ κατεστραμμένη οἰκονομία ἀναλάμβανε νά περιθάλπει καί νά ἀποκαταστήσῃ ἐνάμισυ ἑκατομμύριο πρόσφυγες πού ἐγκατέλειπαν τίς προγονικές τους ἐστίες καί κατά κύματα ἀποβιβάζονταν στά ἑλληνικά λιμάνια.

***

Ἡ Εὐρώπη μέ τήν συνθήκη τῶν Βερσαλλιών (28.6.1919) καί ἡ Ἑλλάδα μέ τή συνθήκη τῆς Λωζάννης (27.7.1923) εἰσῆρχοντο στήν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου, γιατί ὅπως προφητικά εἶχε λεχθεῖ, κατά τήν ὑπογραφή τῆς συνθήκης «ἐπρόκειτο γιά εἰκοσαετή ἀνακωχή». Καί πράγματι ὁ Σεπτέμβριος τοῦ 1939 δέν ἀπέιχε πολὺ! Καί παρά τήν ὑπεραισιοδοξία τῶν νικητῶν τοῦ Α΄ Π.Π. —κυρίως τῶν πολιτικῶν— οἱ στρατιωτικοὶ διαποτισμένοι ἀπό τό ρωμαϊκό δόγμα *Vis Pac, Empara Bellum* (ἐάν θέλεις εἰρήνη, παρασκευάζε πόλεμο), προέβαιναν σέ ἀνασύνταξη καί ἐκσυγχρονισμό τῶν ἐνόπλων δυνάμεών τους.

Ἀντίθετα, στήν Ἑλλάδα ἡ μέν πολιτική ἡγεσία ἐκτιμοῦσε ὅτι ἡ χώρα δέν ἐπρόκειτο νά ἀντιμετωπίσει, γιά μακρὺ

χρόνο, πολεμικές περιπέτειες, ή δέ στρατιωτική τοιαύτη έκτιμώντας τό απαιτούμενο ύψος τών κονδυλίων, δέν τολμοῦσε νά πιέσει τήν κυβέρνηση γιά τήν όποία προείχε τό θέμα τής άποκατάστασης τών προσφύγων άπό τούς όποιους μόλις άπέκρυπτε τά αίσθήματα ένοχής τής γιά τό ξεκλήρισμα τους. Έτσι άναβαλόταν γιά εύθετώτερο χρόνο ή πολεμική προπαρασκευή τής χώρας. Καί μόλις τό 1932 τό Άνώτατο Στρατιωτικό Σύμβουλο, μέ έκθεση του πρός τήν πολιτική ήγεσία χαρακτηρίζε τραγική τή στρατιωτική κατάσταση τής χώρας και προειδοποιούσε ότι κινδύνευε και αυτή ή υπόσταση του κράτους. "Όλα αυτά γιατί άντιμετώπιζε ρεαλιστικά, τήν αύξουσα προπαρασκευή τών όμόρων χωρών και κυρίως τής Τουρκίας. Άξίζει νά σημειωθεί ότι τέτοια ήταν ή οικονομική άδυναμία του κράτους ώστε άπό τό 1922 μέχρι τό 1935 διετέθησαν μόνον 3 δισ. δραχμές γιά έξοπλισμούς ενώ ή στρατιωτική θητεία είχε μειωθεί στους 14 μήνες μέ τάσεις περαιτέρω μειώσεως. Κι αυτό, όταν όλόκληρη ή Εύρώπη έτρεμε μέ τήν άνοδο του Χίτλερ στην έξουσία και άρχισε τήν πολεμική τής προπαρασκευής. Μόνον όταν τό 1935 κηρύχθηκε ό Ιταλοαιθιοπικός πόλεμος άρχισαν νά συνειδητοποιούνται οι δυσμενείς προοπτικές πού διαγράφονταν στον διεθνή όρίζοντα διετέθησαν 3 δισ. δραχμές γιά έξοπλισμούς τών ενόπλων δυνάμεών μας.

Η δημιουργία τόν Νοέμβριο του 1936 του άξονος Βερολίνου - Ρώμης δημιουργούσε σέ όσους δέν έτρεφαν αυταπάτες, τήν έστία του έπιθετικού βέλους, σέ μιá διαφαινόμενη νέα ευρωπαϊκή άναμέτρηση γιά «άρση τών άδικιών» πού έπέφερε ή συνθήκη τών Βερσαλλιών. Οι έπακολουθήσασες αίφνιδιαστικές προσαρτήσεις άπό τό Γερμανία τής Αυστρίας και τής Τσεχοσλοβακίας «πάγωσαν» τούς λαούς τής Εύρώπης, ενώ οι ήγεσίες τής Άγγλίας και τής Γαλλίας πίστευαν ότι μέ διάφορους διπλωματικούς έλιγμούς και Σύμφωνα θά κατηνάζαν τό γερμανικό θηρίο πού κλεισμένο στο κλουβί του ήθελε νά ξεχυθεί γιά ν' άποκτήσει ζωτικό χώρο γιά τήν άνωτέρας (!) βιολογικής και πνευματικής στάθμης Άρία φυλή.

Μέ τή διαγραφόμενη πλέον νέα άπειλή πολέμου ή τότε ελληνική κυβέρνηση διέθεσε μέχρι τό 1940 και μόνο γιά τό στρατό ξηράς πάνω άπό 16 δισ. δραχμών. Έτσι κατορθώθηκε ή συγκρότηση κατά τόν Όκτώβριο του 1940, 15 μεραρχιών και 5 ταξιαρχιών, πεζικού, μιās μεραρχίας και μιās ταξιαρχίας ιππικού καλώς έξοπλισμένων. Καίτοι τό πολεμικό δόγμα τής έποχής άντιμετώπιζε χερσαίο πόλεμο και θεωρούσε τό πεζικό ως «βασιλέα» τών όπλων και οι περισσότερες στρατιωτικές δαπάνες διετίθεντο γιά τό στρατό ξηράς, έλήφθη μέρμινα γιά τό Ναυτικό και τήν Άεροπορία. Τότε παρηγγέλθησαν τά άντιτορπιλλικά, Β. Γεώργιος και Β. Όλγα ενώ όχυρώθησαν παράκτιες θέσεις. Παράλληλα ενισχύθηκε και ή Άεροπορία ή όποία άπό τό 1929 έπαισε νά άποτελεί βοθητικούς βραχίονες του στρατού και του ναυτικού και άποτελεσε αυτόδύναμο όπλο. Παρηγγέλθησαν νέα άεροπλάνα και ενισχύθηκε ή άντιαεροπορική άμυνα τής χώρας. Η κατάσταση στην άεροπορία θά ητο καλύτερη λόγω τής εισφοράς άεροπλάνων και άπό Έλληνες τής Αιγύπτου, αλλά άπό τό 1938 ή Εύρωπαϊκή άεροπορική βιομηχανία είχε «μπλοκαρισθή» άπό τς εύσπεισμένες και μεγάλης κλίμακας παραγγελίες τών μεγάλων δυνάμεων.

Η ιστορική αλήθεια επιβάλλει νά τονισθεί ότι παρά τό κλίμα τών οικονομικών πού είχε επικρατήσει στή χώρα μας τήν περίοδο του μεσοπολέμου δέν μειώθηκε καθόλου ή μέρμινα γιά τήν συνεχή και ύψηλο έπιπέδου εκπαίδευση και μετεκπαίδευση τών κατωτέρων και άνωτέρων στελεχών τών Ένόπλων δυνάμεων. Τόσον μέ τή γαλλική στρατιωτική άποστολή πού έμεινε στην Ελλάδα τέσσερα χρόνια όσον και μέσω τών κατά καιρούς ξένων άποστολών πού μετακλήθησαν κατορθώθηκε ή δημιουργία και εις τά τρία όπλα σώματος άξιωματικών και ύπαξιωματικών ύψηλης επαγγελματικής στάθμης.

***

Κρίνεται σκόπιμο, γιά πληρέστερη ένημέρωση, κατά τήν πορεία μας πρός τήν έποποιία του 1940, νά αναφερθούν ώρισμένα άπό τά διπλωματικά γεγονότα του μεσοπολέμου πού σχετιζόνταν άμεσα μέ τή χώρα μας.

Κατ' ἀρχήν ἡ Ἰταλία ἔθετε πάντοτε τὰ Βαλκάνια στή σφαῖρα τῶν ἐνδιαφερόντων της. Ἀπό πλευρᾶς μας οἱ σχέσεις μαζί της, γιά μακρὺ χρονικὸ διάστημα κυμαίνονταν ἀπὸ ψυχρὲς μέχρι κακὲς. Οἱ ὑπαναγορήσεις της κατὰ τὶς διασκέψεις της συνθήκης τῶν Βερσαλλίων, γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν Λωδεκανήσων στὴν Ἑλλάδα, ἡ ὑποστήριξη πρὸς τὴν Ἀλβανία στὸ θέμα τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ τέλος ὁ βομβαρδισμὸς καὶ ἡ ἐπὶ ἓνα μῆνα κατάληψη κατὰ τὸ 1923 τῆς Κέρκυρας, μετὰ τὸ ἀτυχὲς ἐπεισόδιο Τελλίνιστὰ Ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα, συνόδευαν τὶς σχέσεις μας μετὰ τὴν Ἰταλία μέχρι τὸ 1928. Τότε ὁ Βενιζέλος ἀποβλέποντας στὴν συγκρότηση ἑνὸς Ἑλληνο-Ἰταλο-Τουρκικοῦ συνασπισμοῦ ποῦ ἀπ' ἐνός θὰ βελτίωνε τὶς σχέσεις μας μετὰ τὶς δύο «ἐχθρικές» χῶρες καὶ ἀπ' ἐτέρου θὰ ἔλυνε μὲσω Ἰταλίας τὶς διαφορὰς μας μετὰ τὴ Γιουγκοσλαβία, προέβη στὴν ὑπογραφή (23.9.1928) ἑνὸς ἑλληνοϊταλικοῦ συμφώνου φιλίας, συνεργασίας κλπ. Ἀναμφισβήτητα τὸ σύμφωνο αὐτὸ ἦταν ἓνα διπλωματικὸ ἐγχειρίδιο γιὰ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐξέλθει ἀπὸ τὴν διεθνή ἀπομόνωση καὶ νὰ βελτιώσει τὶς σχέσεις της μετὰ τὴν Τουρκία καὶ τὴν Γιουγκοσλαβία. Προσπάθεια τοῦ Ἑλληνα πρωθυπουργοῦ νὰ ὑπογράψει, ὡς ἀντίβαρο, παρόμοιο σύμφωνο μετὰ τὴ Γιουγκοσλαβία ἀπέτυχε γιὰτὸ ἀρνήθηκαν οἱ Γιουγκοσλάβοι. Θὰ τὸ δεχθοῦν ἀσθμαίνοντες ἀργότερα (27.3.29) γιὰ νὰ ἐξομαλυνθοῦν οἱ διαφορὰς ποῦ εἶχαν προκύψει ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους μας παραχώρηση πρὸς τὴ Γιουγκοσλαβία, Ἐλευθέρης Ζώνης στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Γιά ὅσους καὶ σήμερα συγγέουν τὴν ὁμοδοξία Ἑλλάδας καὶ Σερβίας μετὰ τὴ Γιουγκοσλαβία ὑπενθυμίζεται ὅτι θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὅτι ἄλλο Σερβισμὸς καὶ ἄλλο Γιουγκοσλαβισμὸς. Ἄλλο πρᾶγμα ἡ ὀρθόδοξος σερβικὴ Ἐκκλησία καὶ ἄλλο ὁ Γιουγκοσλαβικὸς ἐπεκτατισμὸς ποῦ ἐκτρέφουν οἱ Γιουγκοσλάβοι πολιτικοί.

Μετὰ τὴ Βουλγαρία, τὴν ἠττημένη τοῦ Β' Βαλκ. Πολέμου καὶ τοῦ Α' Παγκ. Πολέμου δὲν εἶχαμε ὑπογράψει καμμιά συνθήκη. Τὸ 1925 (19/10) ἐγινε τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Πετριτίου κατὰ τὸ ὁποῖο ἐφρονεῦθησαν δύο Ἑλληνες στρατιωτικοί καὶ εἰς ἀντίποινα μεθοριακὲς μας δυνάμεις

διέβησαν τὰ σύνορα καὶ προήλασαν στὴν κοιλάδα τοῦ Στρούμνιτσα. Μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς Κ.τ.Ε. τὸ ἐπεισόδιο διευθετήθηκε μετὰ τὴν ἀπὸ μέρους μας πληρωμὴ ἀποζημιώσεως ἀλλὰ οἱ σχέσεις μας ἦσαν κακὲς πλέον. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ μερίμνα μας γιὰ τὴν ὀχύρωση τῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεθορίου ἦταν συνεχῆς (κατασκευὴ 21 ὀχυρῶν κλπ.) καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν διετίθετο γιὰ τὴν ἀπόκρουση τῆς ἀπὸ βορρᾶ ἀπειλῆς.

Τέλος ὅταν ἀφορᾶ τὶς σχέσεις μας μετὰ τὴν Τουρκία, ὑπῆρχαν μόνιμες ἐστῆες διχόνοιας, καχυποψίας καὶ μίσους. Ἡ μακραίωνη δουλεία τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821, οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ὀλοκλήρωση (1854, 1878, 1897, 1912-13) καὶ ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή εἶχαν δημιουργήσει δικαιολογημένες μὲν στὴν ψυχολογία τῶν δύο λατῶν καταστάσεις, ἀλλὰ ἀνεπίτρεπτες ἐξ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου, γιὰ δύο γειτονικοὺς λαοὺς. Ἐξ ἄλλου οἱ ἐκκερμητότητες ποῦ προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάνης (ἀποζημιώσεις γιὰ τὶς περιουσίες τῶν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκπατρισθέντων - θέματα Ἑλλήνων τῆς Κων/λεως καὶ Μουσοιλιμάνων τῆς Δυτ. Θράκης) εἶχαν δημιουργήσει κατάσταση αὐτόχρημα ἀπελιπιστικὴ. Χρειαζόταν πλέον ἓνα γενναῖο, τολμηρὸ διπλωματικὸ ἄνοιγμα, μιά πρωτοβουλία διαχρονικῆς ἀξίας, γιὰ νὰ μὴ φθάσουν οἱ χῶρες στὰ μὴ περαιτέρω, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἦταν τόσο ἐξασθενημένη ἐνῶ ἡ Τουρκία μετὰ τὸν ἐκσυγχρονιστὴ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἐπὶ κεφαλῆς, ἀναδιοργανωνόταν πρὸς ἓνα σύγχρονο Ἑυρωπαϊκὸ κράτος μετὰ μεγάλες πλέον πολεμικὲς δυνατότητες. Τότε ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴ βοήθεια τῆς Ἰταλίας κατόρθωσε νὰ ὑπογράψει (10.6.1930) σύμβαση μετὰ τὴν Τουρκία γιὰ ὀριστικὸ διακανονισμὸ τῶν θεμάτων ποῦ εἶχαν προκύψει κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν. Στὴ συνέχεια ὑπογράφηκε (30.10.1930) τὸ Σύμφωνο Φιλίας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ποῦ ἔθετε τὶς σχέσεις τους, σὲ νέες βάσεις. Μία νέα περίοδος ἄρχιζε γιὰ τὶς δύο χῶρες ποῦ τὶς χώριζε τότε μόνον τὸ Αἰγαῖο. Τὸ Σύμφωνο ἀνοίγε πλέον τὸ δρόμο γιὰ τὴν ὑπογραφή στὴν Ἀθήνα (9.2.1934) ἀπὸ Ἑλλάδα,

Τουρκία, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία. Συμφώνου Συνενοήσεως, άμυντικού χαρακτήρα, πού προέβλεπε τή δυνατότητα διευρύνσεώς του μέ εισδοχή τής 'Αλβανίας καί τής Βουλγαρίας. Τέλος ύπογραφόταν (18.3.1937) στήν 'Αθήνα από τίς ίδες χώρες τό Βαλκανικό Σύμφωνο πού έξασφάλιζε τήν 'Ελλάδα μόνο στήν περίπτωση καθαρά Βαλκανικής σύρραξης δηλαδή μόνον άν ή Βουλγαρία καί ή 'Αλβανία ενεργοΐσες μόνες ή μαζί δροΐσαν επίθετικά εΐς βάρος μας. 'Εάν όμως άλλο κράτος π.χ. ή 'Ιταλία επέτιθετο εναντίον τής χώρας μας ουδέμιαν ύποχρέωση συνδρομής ανέλαμβάναν οί συμβληθεΐσες χώρες.

***

Τά γεγονότα πλέον τρέχουν. Τήν Μεγ. Παρασκευή τοΰ 1939 οί 'Ιταλοί καταλαμβάνουν τό Δυρράχιο καί σέ 24 ώρες όλη τήν άλβανική επικράτεια. Τότε συνειδητοποιείται στήν 'Αθήνα ό νέος κίνδυνος! Τό ΓΕΣ άνακαλύπτει ότι δέν ύπάρχει σχέδιο επίχειρήσεων γιά τήν αντιμετώπιση άπειλής από τήν 'Αλβανία. Ποτέ δέν όραματιζόνταν τήν 'Αλβανία ως πιθανό κίνδυνο! Τό έδαφος της όμως κατεχόμενο από τρίτους θά μπορούσε νά χρησιμοποιηθεΐ ως βάση εισβολής. Τό ίδιο συνέβη άργότερα καί μέ τή Γιουγκοσλαβία πού τό έδαφος της χρησιμοποιήθηκε από τούς Γερμανούς γιά εισβολή στή χώρα μας. Οί πάντες έφοβοΐντο πόλεμο μόνο από τή Βουλγαρία. Μετά τήν άμχανία τών πρώτων ώρών ανασύρεται ένα «παράρτημα» τοΰ βαλκανικού συμφώνου πού περιείχε ύποτιπώδες σχέδιο εισβολής από τήν 'Αλβανία. Κι άρχίζει τότε μιá εργώδης προσπάθεια γιά νά καταστρωθεΐ τελικά ένα τέλειο σχέδιο. 'Η άξία του επιβεβαιώθηκε κατά τήν έφαρμογή του.

'Εξ ήμέρες μετά τήν κατάληψη τής 'Αλβανίας ό Βρετανός Πρωθυπουργός άναγγέλει στή Βουλή τών Κοινοτήτων ότι ή Βρετανία θά παράσχει κάθε βοήθεια στήν 'Ελλάδα σέ περίπτωση άπειλής τής 'Ανεξαρτησίας της. Τήν ίδια έγγΐηση παρέσχε αυθημερόν καί ή Γαλλία. 'Η πολιτική ήγεσία τοΰ τόπου τώρα πλέον αναπνέει ελεύθερα μέχρι πού αισθάνεται καί εύφορία. Οί στρατιωτικοί όμως πού είναι ύποχρεωμένοι νά σχεδιάζουν πολε-

μικά σενάρια, παίγνια καί άσκήσεις καί κατά τήν περίοδο τής ειρήνης, προετοιμάζονται πυρετωδώς καί πρό παντός άθροΐτως. Τήν 23.8.1939 διατάσσεται μικρής κλίμακας έπιστράτευση πού όμως άπέτυχε. 'Εδωσε έν τούτοις άφορημή τό συμπάν γιά νά άνασυνταχθούν τά σχέδια έπιστράτευσης.

Τήν ήμέρα πού ή Γερμανία (1.9.1939) κήρυττε τόν πόλεμο κατά τής Πολωνίας ή 'Ελλάδα διαβεβαΐωνε τήν 'Ιταλία ότι σέ περίπτωση πολέμου στήν Εϋρώπη ή 'Ελλάδα θά παρέμενε «άπολύτως ουδέτερη». Καί ή Ρώμη διευκρίνιζε ότι θά τηρήσει στάση «μη έμπολέμου» καί ότι ή άπόφασή της, έχει μοναδική ισχύ, γιά τήν 'Ελλάδα. Μετά διήμερο (3.9.1939) οί 'Αγγλοι καί οί Γάλλοι πού είχαν έγγυηθεΐ τά πολωνικά σύνορα αναγκάζονται νά κηρύξουν τόν Πόλεμο κατά τής Γερμανίας. Καί ό Β' Π.Π. είναι γεγονός. Πόλεμος μέ εκατομμύρια θιμάτων καί άνυπολόγιστες καταστροφές καί χωρίς μετά τό τέλος του οί νικητές νά δημιουργήσουν τή νέα τάξη πού όνειρευόνταν όταν άρχισαν τόν πόλεμο, γιατί ένα νέο μη άναμενόμενο καθεστώς έγκαθιδρύθηκε στήν 'Ανατ. Εϋρώπη. 'Εν τώ μεταξύ ή Πολωνική ήγεσία, βυθισμένη στή μακαριότητα ότι «τό πολωνικό ίππικό (!) θά έμπαινε στό Βερολίνο γιά νά ξεκαθαρισθούν παλαιοί λογαριασμοί», ξαφνιάζεται από τή ραγδαία προέλαση τών γερμανικών τεθωρακισμένων, στίς άπέραντες πολωνικές πεδιάδες. Καί ή άνώμαλη προσγείωση στήν πραγματικότητα τελειώνει μέ τό πέραςμα τών ανατολικών συνόρων της (17.9.1939) καί από τίς ρωσικές στρατιές. 'Η κατάληψη καί ό διαμελισμός τής Πολωνίας μεταξΰ Γερμανίας καί Ρωσίας είναι γεγονός.

Συνεχίστηκε έκτοτε μιá περίοδος «ψευτοπολέμου» πού κράτησε μέχρι τόν Μάιο τοΰ 1940 πού επέτέθησαν οί Γερμανοί σέ Βέλγιο, 'Ολλανδία, Γαλλία. 'Ενα όκτάμηνο πού έδωσε άφορημή σέ ποιήκιλες έξηγήσεις. 'Η μία έλεγε ότι ή Βρετανία καί ή Γαλλία δέν είχαν στήν πραγματικότητα σοβαρή πρόθεση νά πολεμήσουν, παρά τήν κήρυξη τοΰ πολέμου, γιά χάρη τής Πολωνίας καί περιμεναν νά διαπραγματευθούν τήν ειρήνη. 'Η άλλη ότι ή άδράνεια έκριβε κάποιο σχέδιο τής 'Ανώτατης Συμμαχικής Διοί-

κησης, άμυντικής, στρατηγικής, πραγματική παγίδα για τους Γερμανούς. Καί όμως τό τρομαγμένο αίσθητήριο τών λαών τής Εύρώπης, από τόν θόρυβο τών προελαυνόντων παντού τεθωρακισμένων και τών συριγμών τών καθέτου έξορμησεως «Στούκας» τού Χίτλερ, αϊφνιδιάζεται, άγαλιά και ένθαρρύνεται από ένα νέο πόλεμο πού δέν περιμένε. Στίς 30. 11.1939 οί Σοβιετικοί εισβάλλουν στή μικρή, χωρίς στρατό και σχεδόν άοπλη Φιλανδία. Μετά τήν άρχική προέλαση οί Σοβιετικοί άντιμετωπίζουν μία αντίδραση πού κατέπληξε όλο τόν ελεύθερο κόσμο. Ή άρχική συμπάθεια προς ένα νέο θύμα τού όλοκληρωτισμοϋ μετατρέπεται σε θαυμασμό, όταν ό αδύνατος απέκρουσε τόν ισχυρό. Ήταν από φιλανδικής πλευράς ένας άνορθόδοξος πόλεμος όταν ό Δανιδ μέ τούς σκίερ του ανατίνασε τά σοβιετικά τάνκς και άπασχόλησε μέχρι τίς 13.3.1940 ένα έκατομμύριο σοβιετικούς στρατιώτες, τεθωρακισμένα και άεροπορία. Είς τά καθ' ήμιάς, οί Έλληνες έπαιρναν κουράγιο και έβλεπαν στούς Φιλανδούς τό πρόσωπό τους. Άκόμια διαπίστωσαν ότι οι «μεγάλοι» δέν είναι πάντοτε άήττητοι.

Μέ τήν κήρυξη τού Β' Π.Π. οί Έλληνες λόγω τού επικρατούντος τότε καθεστώτος (λογοκρισία κλπ.) δέν γνώριζαν τόν προσανατολισμό τής χώρας. Ό τότε πρωθυπουργός παραπονεΐται (5.9.1939) στόν Ίταλό πρεσβεντή στήν Άθήνα για τήν άνευ λόγου συγκέντρωση πέντε ιταλικών μεραρχιών στα Έλληνοαλβανικά σύνορα. Άπαντώντας ό Ίταλός πρεσβης διαμαρτυρήθηκε για τή συγκέντρωση 200.000 (!) Έλλήνων στα σύνορα, όταν όλος ό έλληνικός στρατός από τούς μεθωριακούς φρουρούς τών 1.600 χιλιομέτρων συνόρων μας (μέ Τουρκία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία και Άλβανία) μέχρι τόν φαροφύλακα τής Γαΐδου, άνήρχετο σε 110.000 χιλιάδες. Άπό τή συνάντηση εκείνη άρχίζει μιá πολιτική φιλικίας τής Ίταλίας προς τήν Ελλάδα. Λυκοφιλία πού θά διαρκέσει μέχρι τήν άνοιξη τού 1940.

Παρά ταϋτα, άρχισε για τή χώρα μας ένα διπλωματικός, πολιτικός και στρατιωτικός άγώνας για άποφρευθεί ή πολεμική έμπλοκή πού διαφαινόταν να πλησιάζει. Άλλά άν αυτή τουλάχιστον

ήταν άναπόφρευκτη, να βρεΐ τή χώρα έτοιμη να άνταποκριθεί στις παραδόσεις τού Έθνους. Οί πρέσβεις μας στο Βερολίνο, τή Ρώμη, τό Παρίσι και τό Λονδίνο, και στίς βαλκανικές πρωτεύουσες δραστηριοποιήθηκαν έντονα να διακριβώσουν προθέσεις, να συγκεντρώσουν πληροφορίες, να παρακολουθήσουν τήν έγκαιρο παράδοση τών όπλικών συστημάτων πού είχαν παραγγελλεί. Στρατιωτικές έπαφές ύψηλού επιπέδου διενεργοϋνται στήν Άθήνα και στο έξωτερικό μέ μυστικό τρόπο ώστε να μην παραβιασθεί ή ουδέτερότητα τής χώρας.

Ένα από τά κοινά παιχνίδια τών διεθνών σχέσεων παίχθηκε στίς άρχές τού 1940 όταν ή Ίταλία μās πρότεινε να άγοράσουμε ιταλικά πολεμικά άεροπλάνα. Καί θά τά είχαμε προμηθευθεί άν διαθέταμε τό άπαραίτητο συνάλλαγμα, γιατί οί άλλες άγορές τής Εύρώπης είχαν «κλείσει» για τά μικρά κράτη.

Κι ό Χίτλερ πού είχε διακηρύξει (Αϋγ. 1939) ότι «όταν άρχίζεις ένα πόλεμο, δέν είναι τό δίκαιο πού έχει σημασία, αλλά ή νίκη» τό Μαΐο τού 1940 διέτασε τά τεθωρακισμένα του να εισβάλλουν στο Βέλγιο, τήν Όλλανδία και τή Γαλλία.

Ή μία χώρα έπερτε κατόπιν τής άλλης και κατισχυμένη ή Γαλλία στίς 25.6.1940 κατέθετε τά όπλα. Ή τόσο γρήγορη πρώτη και έξευτελιστική αντίδραση τού γαλλικού στρατού, τών 5 έκατομ άνδρών, άπασχόλησε τούς στρατιωτικούς ιστορικούς και όλοι συνέκλιναν στο ότι όφείλετο στή διάβρωση τού ήθικου τού γαλλικού λαού, στίς «κούφιες» κλάσεις λόγω κάμψης τών γεννήσεων —άποτέλεσμα τού πρό 20ετίας ξεκληρίσματος τού άνθρου τού γαλλικού λαού κατά τόν Α' Π.Π.— και τής νοοτροπίας πού έπεκράτησε στή στρατιωτική ήγεσία. Καί ό Ραιημόν Καρτιέ στο βιβλίο του «La seconde guerre mondiale» σημειώνει: «άνδρες άξήριστοι» «ίπποι κακώς συντηρούμενοι, στολές και σέλλες άπροσάρμοστες, βρώμικα όχήματα, πλήρης έλλειψη στρατιωτικού πνεύματος». Στο παράγγελμα «κεφαλή προς τά άριστερά», είναι ζήτημά άν και ένας στρατιώτης παίρνει τόν κόπο να συμμορφωθεί προς τή διαταγή. Ή παρένθεση αϊτή στο κείμενο, για τή συμπεριφορά και τό

ήθικό του γαλλικού στρατού, δέν συσχετίζεται μέ τίποτε τό σύγχρονο, άπλώς μεταφέρει στό κλίμα τής έποχής καί τό στρατιωτικό πνεύμα.

Δύο έβδομάδες προτού καταληφθει τελείως ή Γαλλία τής κήρυτε τόν πόλεμο καί ή 'Ιταλία. Ήταν ή χαριστική βολή στό γαλλικό κράτος πού σφάδαζε στά κτυπήματα του κεραινοβόλου πολέμου (Μπλίτσκρινγκ) πού είχε έφαρμόσει ό Χίτλερ.

***

Τήν άνοιξη του 1940 τελειώνει τό κωμειδύλλιο 'Ελλάδας - 'Ιταλίας. Ή 'Ιταλική προπαγάνδα μέσω του πρακτορείου STEFANI καί του ραδιοσταθμού του Μπάρι πού ή έμβέλειά του κάλυπτε σημαντικό τμήμα τής χώρας μας άρχισε νά δημιουργεί κλίμα έχθρότητας πού γρήγορα έμπλουτίσθηκε από άλυσίδα ψευδολογιών καί συκοφαντιών πού παρουσίαζαν τή χώρα μας ως αντίπαλο του 'Αξονος καί ως παρέχουσαν διευκολύνσεις, βάσεις κλπ. στό βρετανικό στόλο τής Μεσογείου. Συγχρόνως οι 'Ιταλοί έγκατέστησαν ραδιοσταθμό καί στό 'Αργυρόκαστρο μέ σκοπό νά ξεσηκώσει τους Τσάμηδες τής Θεσπρωτίας. Ή περιέργη δολοφονία ενός γνωστού 'Αλβανού ληστή στα 'Ελληνοαλβανικά σύνορα έδωσε άφορμή για τήν 'Ιταλική προπαγάνδα, πού καθήυθινε ό Γκάιντα, νά άρχίσει νέα έκστρατεία συκοφαντιών για τή χώρα μας. 'Εφαρμόσθηκε κι έδώ ή πεπαλαιωμένη μέθοδος τής δημιουργίας «κλίμακος καί άτμόσφαιρας» για νά δικαιολογηθει στην 'Ιταλική, άλβανική καί διεθνή κοινή γνώμη τό έγχείρημα εις βάρος τής 'Ελλάδος πού από καιρό, καί παρά τή γνώμη των κύριων στρατιωτικών συμβούλων του, έτοίμαζε ό Μουσολίνι.

'Ο Μουσολίνι έπιζητούσε σίν τοις άλλοις νά αύξησει τό γόητρό του στα μάτια του Χίτλερ, πού είχε καταρακωθεί, όταν ό τελευταίος τόν άγνοούσε τελείως στις κατακτητικές σχεδιάσεις του πού τής μάθαινε ό Μουσολίνι από τό γερμανικό ραδιόφωνο, όταν είχε άρχίζει ή εφαρμογή τους. Ή 'Ελληνική κυβέρνηση διαμαρτύρεται τότε προς τή Γερμανική για τήν συμπεριφορά των 'Ιταλών καί ζητεί τήν παρέμβασή της. Αυτό διαμηνύθηκε στους 'Ιταλους οι όποιοι

συνέχισαν τής προκλήσεις τους όπως συνέβη μέ έπιθέσεις άεροπλάνων τους (12.7.1940) κατά των πλοίων του στόλου μας «'Ωρίων» καί «'Υδρα» καί του έπιβατηγού «Φρίντων». 'Αποκορύφωμα των προκλήσεων ήταν ό τορπιλισμός από 'Ιταλικό ύποβρυχιο του ειδήρομου μας «'Ελλη» στη Τήνο τό πρωί τής έορτής τής Μεγαλόχαρης. 'Ενας τορπιλισμός πού έπέφερε αντίθετα από τά άποτελέσματα πού προσδοκούσαν οι 'Ιταλοί. Ή όργή του λαού ήταν άπερίγραπτη. Τά πληγωμένα θρησκευτικά αισθήματα του 'Ελληνικού λαού συντονίσθηκαν μέ τό αίσθημα τής εθνικής άξιοπρέπειας. Καί ή μέν κυβέρνηση έσιώπησε για νά κερδίσει χρόνο, καίτοι έγνώριζε τήν ταυτότητα του ύποβρυχίου, όμως «λύθηκαν» τά χέρια των στρατιωτικών νά προβούν σε έπιλεκτική έπιστράτευση καί νά έντεινουν τής προσπάθειες όχρωσσεως των σημείων άμύνης. Οι 'Ιταλοί συνεχίζουν τώρα έντονότερη τήν άνθελληνική τους προπαγάνδα μέ τήν έπωδό: «Νά πάψουν οι 'Ελληνες νά άναπολούν τής Θεριοπούλες. Οι πόλεμοι σήμερα κερδίζονται μέ άρματα μάχης καί άεροπλάνα καί όχι μέ άκόντια». Ξέχασαν οι ύπερόπτες τήν ψυχή των 'Ελλήνων. 'Αγνοούσαν ότι ένας ύπερήφανος λαός δέν μπορούσε σε άνεχθει προσβολές. Κι ότι οι 'Ελληνες, όποιοσδήποτε διαφορές καί αν έχουν μεταξύ τους, αυτό άποτελει έσωτερικό τους πρόβλημα αλλά πρό του κοινού κινδύνου έπέρχεται εθνική όμοψυχία. Τό καθεστώς τής έποχής εκείνης άποκοιούσε τώρα, άναπάντεχα, λαϊκή βάση πού στόχευε στην προάσπιση τής εθνικής άνεξαρτησίας καί άξιοπρέπειας.

Τό μεσημέρι τής 28ης 'Οκτωβρίου 1940 στό σιδηροδρομικό σταθμό τής Φλωρεντίας ό Μουσολίνι ύποδεχόμενος τόν Χίτλερ, μέ κομπασμό του άνακοινώνει ότι τά στρατεύματά του είχαν ειςβάλλει στην 'Ελλάδα. Νόμιζε πως θά αίφνιδιάζε τόν Χίτλερ καί θά άνακοιούσε τό τρωμένο κύρος του. Ήταν γεμάτος αυτοπεποίθηση. Νόμιζε ότι, όπως έξόντωσε τό 1935 τους δυστυχείς, άνυπόδητους Αιθίοπες μέ ύπερίτη, τώρα μέ τά τεθωρακισμένα, τους Βερσαλιέρους καί τους 'Αλπινιστές του θά έξόντωνε τους 'Ελληνες.

Τά τοῦ τηλεσιγράφου εἶναι γνωστά πλέον. Τό ΟΧΙ ἐξέφραζε τή θέληση τοῦ λαοῦ νά ἀντισταθεῖ σ' ἕνα «ὑπέρ βιωμῶν καί ἐστιῶν» ἀγῶνα. Ἀποδείχθηκε ἀπό τόν ἐνθουσιασμό μέ τόν ὁποῖο στρατεύθηκε, μέ τήν ἀνδρεία μέ τήν ὁποία πολέμησε στά κακοτράχαλα ἡπειρωτικά βουνά, στίς θάλασσες καί στόν ἀέρα. Ἀποδείχθηκε ἀκόμα ἀπό τή συστράτευση τῶν μετόπισθεν τοῦ κλήρου, τῶν μή στρατευομένων, τῶν γυναικῶν καί τῶν παιδιῶν.

***

Ἐξετάζοντας τά γεγονότα μόνο τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου — ὅπως προβλέπεται ἀπό τό ἄρθρο — πρέπει νά ἐξετάσουμε τίς δύο κυριώτερες μάχες πού ἔκριναν καί τήν περαιτέρω ἐξέλιξη τοῦ ἀγῶνα. Τό Καλπάκι καί τήν Πίνδο. Τόν Κατσιμήτρο καί τόν Δαβάκη. Ἦταν οἱ δύο συντελεστές. Αὐτά, ἀνεξάρτητα, ἀπό τίς κατοχικές καί μετακατοχικές σκοπιμότητες καί τίς ὅποιες ἐνδοοικογενειακές μεταξύ τῶν ἀξιωματικῶν ἀναπόφρευκτες διενέξεις καί ἐμπάθειες πού ὑπερτίμησαν ἢ ὑποτίμησαν τήν συμβολή τῶν καταξιωμένων καί ἀναμφισβήτητων συντελεστῶν πού μέ τό μυαλό καί τήν ἀνδρεία τους σφράγισαν τά γεγονότα τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου τοῦ πολέμου.

Ὁ στρατηγός Χαρ. Κατσιμήτρος ἀνέλαβε τή διοίκηση τῆς VIII Μεραρχίας τό 1938. Μέ τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του, ἀδιαφορώντας γιά τίς διεθνεῖς ἐξελίξεις, ἀφιερῶθηκε στό σκοπό του: νά καταστήσει τήν Ἠπειρο ἀληθινό προμαχῶνα. Καί γιά νά συμπληρώσει τά ἰσχνά οἰκονομικά μέσα πού τοῦ εἶχαν διατεθεῖ, κινητοποίησε καί τόν ἄμαχο πληθυσμό. Ἡ δικαιοδοσία του ξεκινοῦσε ἀπό Ἡγουμενίτσα καί ἔφθανε στήν Κόνιτσα. Στά σημεῖα πού περιμένε ἐπιθέσει ἔφτιαξε πολυβολεῖα, ἀντιαρματικά ἐμπόδια καί τάφρους, ἔκρινε πυροβόλα σέ σπηλιές. Τό ἰσχυρότερο σημεῖο τοῦ Μετώπου βρισκόταν στή φυσική στενωπό τοῦ Καλπακίου (Ελαία). Πίστευε ἀκράδαντα ὅτι ἐκεῖ θά ἐπιτεθοῦν οἱ Ἴταλοί. Καί τοῦς περίμενε ἐκεῖ. Αὐτό τόν ἔφερε σέ ρῆξη μέ τό Γεν. Στρατηγεῖο ἀργότερα, πού προσέβλεπε νοτιώτερη γραμμή ἀμύνης. Παρά ταῦτα ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἔγραφε: «Πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι ἡ τιμή

τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων δέν θά ἦτο δυνατόν νά εἶναι ἐμπιστευμένη εἰς καλλιτέρας χεῖρας ἀπό τās ἰδικās σου...». Καί ὅταν ὁ Κατσιμήτρος στίς 27/10 πῆρε ἀπό τό Συνταγματάρχη Μαυρογιάννη — τό δεξί του χέρι, πού μαζί ἀνέσκαψαν καί ἐτοίμασαν τόν ἡπειρωτικό προμαχῶνα — τό μήνυμα, ὅτι ἡ εἰσβολή εἶναι θέμα ὡρῶν τηλεγραφοῦσε στόν ἀρχιστράτηγο «Μπορεῖ νά μήν ἔχω τό ἀνάστημα τοῦ Πεταῖν πού τό 1916 εἶπε δέν «θά περάσουν οἱ Γερμανοί τό Βερντέν — ὅπως δέν πέρασαν — ἀλλά δύναμαι νά διαβεβαιώσω ὅτι δέν θά περάσουν οἱ Ἴταλοί ἀπό τό Καλπάκι...». Ὅπως καί δέν πέρασαν.

Οἱ Ἴταλοί στήν Ἠπειρο ἐπετέθησαν στίς 05.30, μισή ὥρα πρῖν ἐκπνεύσει τό τηλεσίγραφο, ἄν καί μερικοί ἀνυπόμονοι ἀλπινιστές εἶχαν ἀπό τίς 04.00 προσβάλλει ὠρισμένα φυλάκια. Τά περισσότερα σημεῖα τῆς προκάλυψης συμπτύχθηκαν κανονικά ὅπως προσέβλεπε τό σχέδιο ἐπιχειρήσεων. Δηλαδή νά σταθοῦν στή γραμμή ἀμύνης Καλαμάς - Καλπάκι. Στή στενωπό Χάνι - Δελβινάκι ἡ ὑποχώρηση γίνεται ἄτακτα. Τότε ὁ Κατσιμήτρος ἀναθέτει καί τή Δ/ση Πεξικοῦ τῆς Μεραρχίας στόν Δ/ντή Πυροβολικοῦ Συν/ρχη Μαυρογιάννη. Στούς Δρυμάδες μάχεται σκληρά ὁ γενναῖος λοχαγός Χρ. Παπακώστας ὅπως καί στά ἠψώματα τοῦ Ἀηδονοχωρίου ὁ ταγ/ρχης Βερσῆς. Δύο ἰταλικά ἄρματα πέφτουν σέ ναρκοπέδιο, δύο ἄλλα μέσα σέ τάφρο ἐνώ τό ὀρειβατικό πυροβολικό τά ἀποτελεῖται μέσα ἀπό ἐνθουσιώδεις ἀλλαγμούς τῶν στρατιωτῶν πού γιά πρώτη φορὰ φωνάζουν: «ἀέρα».

Παρά τίς πρώτες ἀμυντικοῦ χαρακτηῖρα ἐπιτυχίες τοῦ πολέμου σέ μερικά σημεῖα τοῦ μετώπου σημειώθηκαν κρούσματα πανικοῦ καί ἐγκατάλειψης θέσεων ἀπό ἀξιωματικούς καί στρατιῶτες. Κι ὁ Κατσιμήτρος μέ τίς συνοπτικές διαδικασίες τῶν ἐκτάκτων στρατοδικεῶν ἀνέτρεψε τήν κατάσταση. Ἦταν μιά ἀπό τίς ἀναπόφρευκτες συνέπειες τῶν πολέμων! Στίς 31/10 τά προχωρημένα τμήματα τῶν Ἴταλῶν φθάνουν στό Καλπάκι. Καί ἀρχίζουν τότε οἱ ἀνελέητοι βομβαρδισμοί τῶν ἑλληνικῶν θέσεων ἀπό ξηρά καί ἀέρα. Τό Στρατηγεῖο διατάσσει τόν Κατσιμήτρο νά μήν ἀγκιστρωθεῖ στό Καλπά-

κι αλλά νά συμπτυχθεῖ πρὸς τὸ Μέτσοβο. Καί ἡ ὥρα τῆς ἱστορίας σήμανε γιὰ τὸν πολέμαρχο πού δύο χρόνια τώρα περιέμενε τοὺς Ἴταλοὺς στὸ Καλπάκι. Τὸ θηρίο κλεισμένο στὸ ἀόρατο κλουβὶ τῶν διαταγῶν πού ἐξεπέμποντο ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τοῦ ξενοδοχείου τῆς Μεγ. Βρετανίας στὴν Ἀθήνα, λυσομοανοῦσε νά ἐπιτεθεῖ στοὺς Ἴταλοὺς καί Ἀλβανοὺς πού εἶχαν καταλάβει (31/10) τὰ ὑψώματα τῆς Γκραμπάλας πού κάλυπταν τὸ Καλπάκι, ἀνεξάρτητα ἂν θὰ χρειάζοταν νά καθήσει στὸ ἐδώλιο ἐνός «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν» στρατοδικείου, στὴ περίπτωση ἀποτυχίας του.

Στίς 05.00 τῆς 3/11 ὁ Ταγ/ρχης Πανταζῆς καί οἱ ἄνδρες του μέ ἐφ' «ὄπλου λόγῃ, μετὰ θινελῶδη μάχη ξαναπαίρνουν τὴ Γκραμπάλα. Μέχρι τὸ ἀπόγειμα τὸ ἦψωμα ἄλλαξε πολλές φορὲς χέρια. Οἱ Ἴταλοί τώρα ἀναθέτουν στὰ ἄρματα τοὺς τὰ περαιτέρω. Πέντε μέρες ἐπιτίθενται τὰ τάνκς τῶν Ἴταλῶν ἀλλὰ ἐπὶ πέντε μέρες τὸ πυροβολικὸ μας καιουφλαρισμένο ἀπὸ τὸν Κατσιμητρο καί μέσα σέ σπηλιές βάλλει εὐθύβολα καί ἀκατάπανστα. Παρ' ὅλη τὴν γενναία ἐπιθετικότητα καί ἐπιμονή τῶν Ἴταλῶν ἡ Γκραμπάλα κρατήθηκε ὀριστικά ἀπὸ τὸν Κατσιμητρο καί τοὺς γενναίους ἀξιωματικούς καί ἄνδρες του. Ὁ Κατσιμητρος ἀνέτρεψε τίς ἀπόψεις τοῦ Γεν. Στρατηγείου καί ἔδωσε τὴν πρώτη μεγάλη καί καθοριστική γιὰ τίς μετέπειτα ἐξελίξεις τοῦ πολέμου μάχη. Κι ἐνῶ τὸ Καλπάκι «κρατοῦσε» προβλήματα εἶχαν δημιουργηθεῖ στὸν παραλιακὸ τομέα πού ὑποστήριζαν τμήματα τῆς VIII Μεραρχίας. Εὐτυχῶς τὸ 3/40 σύνταγμα εὐζώνων τοῦ Συν/ρχου Θρ. Τσακαλώτου κρατοῦσε καλά στὸ κέντρο, ἀλλὰ στὸ ἀριστερὸ πλευρὸ ἡ μεραρχία ΣΙΕΝΑ εἶχε φθάσει μέχρι τὸν Ἀχέροντα. Κι οἱ Κατσιμητρος ἀπέσπασε τμήματα ἀπὸ τὸ Καλπάκι καί τὰ ἔστειλε εὐσπευσμένα στὸν Ἀχέροντα. Τὸ ναυτικὸ μας ἔσπευσε τότε πρὸς ἀνακούφιση τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων βομβαρδίζοντας ἀπὸ θαλάσσης ἰταλικές θεσεις στὴν περιοχὴ Σκάλας Σαγιαδάς, ἐνῶ εἶχε ἐντείνει τίς περιπολίες του νά ἐμποδίσει τὴν ἀποβίβαση ἰταλικῶν δυνάμεων στὰ βορειοδυτικὰ παράλια. Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος στὸν παραλιακὸ τομέα ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι μεγάλος, διότι ἡ Ἴ-

ταλικὴ διείσδυση ἦτο μεγάλη ἀφοῦ εἶχαν καταληφθεῖ οἱ Φιλιάτες, ἡ Ἡγουμεινίτσα καί τὸ Μαργαρίτι. Ἔτσι ἀποφασίσθηκε ἡ ἐνίσχυση τῆς VIII Μεραρχίας καί ἡ περιοχὴ ἀνετέθη στὴν εὐθύνη τοῦ Α' Σ.Σ. Δυνάμεις ὁμως γιὰ ἐνίσχυση ἐφθάσαν, μόλις στίς 17/11 ἡ II Μεραρχία καί τίς 28/11 ἡ III, ὅποτε καί ἄρχισε ἡ συστηματικὴ ἐκδίωξη τῶν εἰσβολέων γιὰ νά φθάσουν οἱ δυνάμεις μας στίς 6/12 στοὺς Ἀγ. Σαράντα. Γιὰ νά ἐξαλειφθεῖ ὁμως καί ὁ τελευταῖος Ἴταλικὸς θύλακας χρειάσθηκαν συγκλονιστικοὶ καί αἱματηροὶ ἀγῶνες.

Κι ἐνῶ αὐτὰ ἐξελίσσονταν στὸ Καλπάκι καί στὸν παραλιακὸ τομέα, τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο ἔριχνε ὄλο του τὸ βάρος στὴν Πίνδο γιατί οἱ Ἴταλοί μέ πρωτοφραγὴ τόλμη εἶχαν προχωρήσει στὸν δύσβατο ὄρεινὸ ὄγκο τῆς Πίνδου σέ ἀρκετὸ βάθος ἐντός τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶχαν καταλάβει τὴν Σαμαρίνα καί εἶχαν φθάσει στὴ Βωβοῦσα. Τίς ἑλληνικὲς δυνάμεις στὴν περιοχὴ συγκροτοῦσε τὸ Ἀπόσπασμα Πίνδου τὸ ὁποῖο ὑπαγόταν στὸ Τμήμα Στρατιᾶς Δυτ. Μακεδονίας. Τὸ Ἀπόσπασμα διοικούμενο ἀπὸ τὸν Σ/ρχη Κων. Δαβάκη εἶχε ἔδρα τὸ Ἐπταχώρι καί τὴν κυρία δυνάμη του ἀποτελοῦσε τὸ 51ο Σύνταγμα πού εἶχε προεπιστρατευθεῖ στίς 29.8.1940. Ἡ ὑποχώρηση τῶν ἀπειρῶν ἐρέδρων σέ ὀρισμένες περιπτώσεις δέν ἔγινε ὅπως προβλέπει ἡ στρατιωτικὴ τέχνη. Ἡ διείσδυση τῶν Ἴταλῶν εἶχε σημάνει συναγερμὸ στὸ Γεν. Στρατηγεῖο γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀποσπάσματος. Ἔτσι ἄρχισε νά προωθεῖται ἡ I Μεραρχία, μία ταξιαρχία πεζικοῦ καί δύο μονάδες Ἴπλικοῦ. Ἔπρεπε πάση θυσία νά μὴ φθάσουν οἱ Ἴταλοί στὸ Μέτσοβο γιατί τότε ὀδικῶς θά ἀποκόπτονταν ἡ Ἑλλάδα στὰ δύο. Πράγμα πού πεισιμῶνος ἐπεδίωκαν οἱ Ἴταλοί. Τὸ σφάλμα τους —τακτικῆς φύσεως— ἦταν ὅτι ἡ «αὐτοκάλυψη» τοῦ ἀριστεροῦ τῆς βαθύτατης σφήνας πρὸς Σαμαρίνα ἦταν ἐπισφαλῆς. Κι ὁ Δαβάκης πού ὄλο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940 εἶχε συνδεθεῖ μέ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του καί εἶχε κοινητοποιήσει γυναῖκες καί ἄνδρες νά σταθοῦν κοντὰ του στὸν ἀγῶνα πού τὸν ἐβλεπε νᾶρχεται, ἐμψύχωνε τώρα ἔστω καί μέ ψέμματα τοὺς ἄνδρες

του για άνεμενόμενες μεγάλες ενισχύσεις. Ο ίδιος άδημονούσε νά έπιτεθει προτού φθάσουν οι ενισχύσεις. Σιγκλονιστικές μάχες έγιναν στό Ταμπούρι, Τσούκα - Ζούζουλη, προφήτης Ήλίας Φούρκας. Υψώματα πού τά όνόματά τους χαραγμένα στους τοίχους πού περιβάλλουν τό μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη, πέρασαν στην Ίστορία. Τήν 1/11 πέρφει μαχόμενος στή Ζούζουλη ό πρώτος Έλληνας άξιοματικός ό Λωδεκανήσιος Υπολοχαγός Άλέξανδρος Λιάκος, ενώ τήν έπομένη τραυματίζεται στόν προφήτη Ήλία βαριά στόν δεξιό πνεύμονα ό Λαβάκης και τή θέση του πήρε ό ταγματάρχης Ί. Καραβίας πού αναδείχθηκε άντάξιος του Δαβάκη. Τήν 3η Νοεμβρίου τό έκκρεμές τής Πίνδου άρχίζει νά γιρίζει πρós τήν άλλη πλευρά. Ή Έλληνική ταξιαρχία Ίππικου έμπαινε στή Σαμαρίνα. Οί άεροπόροι μας κατέβαιναν χαμηλά, βομβάρδιζαν τούς Ίταλούς, πού πολεμούσαν γενναία, και ανακούφιζαν τούς ίππείς μας. Οί νέες δυνάμεις περισφίγγουν τούς Ίταλούς από βορρά, ανατολικά και νότο. Μόνη όδός διαφυγής από δυτικά. Οί δυνάμεις μας στίς 4/11 έκδιώκουν τούς Ίταλούς από τή Βωβούσα. Ρακένδυτοι, πεινασμένοι και ταπεινωμένοι οί Ίταλοί άλπινιστές πού πρίν λίγες μέρες —ακραβιάζοντας και τήν ώρα του τηλεγραφήσου— έμπαιναν πλήρεις αισιοδοξίας στό Έλληνικό έδαφος τώρα προσπαθούν νά σωθούν όπως - όπως. Και τούς έσωσε ένα ποτάμι. Ο Άώος. Γιατί στή νότια όχθη του Άώου τούς περίμενε για ένα τελικό «ξεκαθάρισμα λογαριασμών» ένα τάγμα και μία πυροβολαρχία όρειβατικού μας πυροβολικού. Όμως οί Ίταλοί πρόφθασαν και πέρασαν κι ό πλημμυρισμένος Άώος έμπόδισε τούς στρατιώτες μας νά τόν διαβοούν. Και οί Ίταλοί όπισθοχωρώντας έφθασαν σήν Κόνιτσα. Και από τίς 14.11.1940 ό στρατός μας θά άρχιζε τήν νικηφόρο προέλαση πρós Κορυτσά για νά τήν έλευθερώσει στίς 22/11 για 4η φορά μέσα σέ 38 χρόνια...

Αυτή ήταν μία πλευρά τής σπουδαιότητας τής Πίνδου, πού έφερε ανακούφιση στόν έλληνισμό και ήταν τό προμήνυμα για νά «πεταχθοούν οί Ίταλοί στή θάλασσα». Ή Αθήνα πανηγύριζε για τήν

Πίνδο. Σχεδόν τίποτε δέν είχε γνωσθει για τό Καλπάκι. Για τόν θρίαμβο του Κατσιμήτρου! Αντιζηλία των στρατηγών για τήν μυθική έπιτυχία ενός συναδέλφου τους; Προβολή τής Πίνδου γιατί ή έπιτυχία όφειλόταν σέ πολλούς; Αρχικά στόν Δαβάκη, μετέπειτα στόν Καραβία και στους λοιπούς άξ/κούς των δυνάμεων ενισχύσεων; Έτσι όμως δέν γράφεται ή ιστορική αλήθεια! Άκόμα άποτελεί ιστορικό ψέμμα ότι οί Ίταλοί δέν πολέμησαν και ότι «πετούσαν» τά όπλα στή θέα του Έλληνα τσολιά! Βεβαίως τό καθεστώς τής έποχής εκείνης διοχέτευε ειδήσεις, για τήν έμφύωση του ήθικού των μετόπισθεν, πού άν ήταν σωστές μείωναν τήν άξία του έπιτεύγματός μας. Είναι ή μεγαλύτερη ύβρις στίς χιλιάδες των νεκρών, των τραυματιών και των κρουσπηγόντων. Άν δέν πολέμησαν οί Ίταλοί πώς δικαιολογούνται οί νεκροί μας; Άν μπορούσε νά μιλήσει ή στρατιά των «σιωπηλών νεκρών» τί θά μάς έλεγε;

Τό πρώτο δεκαπενθήμερο του πολέμου ήταν τό πιό κρίσιμο. Γι' αυτό πολέμησαν μέ τόν τρόπο τους και τά τρία όπλα. Πολέμησαν και τά μετόπισθεν (άεράμυνα, νοσοκόμες, πλέξιμο ρούχων για τούς στρατιώτες). Πολέμησε όλο τό έθνος. Και ή Εκκλησία ό άσπλος λαός μέ τίς προσευχές του. Πολέμησαν πάνω από όλα οί λιπόσαρκες και φτωχές γυναίκες τής Πίνδου, οί γέροι και τά ήπειρωτόπουλα πού μετέφεραν τά πυρομαχικά μέχρι τά προχωρημένα στρατιωτικά τμήματα. Γι' αυτούς όλους τούς άσπλους στρατιώτες, τούς άφανείς ήπειρώτες σιντελεστές τής Νίκης καμιά συνταξιοδοτική - άντιστασιακή διάταξη δέν προβλέφθηκε!

Όσοι πολέμησαν κι όσοι έπασαν διακαίονται τής αιώνιας τιμής και μνήμης του έθνους. Βεβαίως όσοι πολέμησαν και έπασαν στό Καλπάκι και τήν Πίνδο είναι οί πρώτοι μεταξύ των ίσων. Αυτοί έδωσαν τό προμήνυμα τής Μεγάλης Νίκης.

Τελειώνοντας, άς θυμηθούμε τόν Π. Κανελλόπουλο «Ή ιστορική αλήθεια υπάρχει μόνο έξω από τό ιστορικό γίνεσθαι. Προέχει ή άκριβεια των γεγονότων και άκολουθει ή κριτική».

ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Τό θέατρό μας μεταφέρεται. Πλήρης ἀλλαγὴ σκηνηκῶν. Γίνεται περιοδεῖον, μέ τραῖνο (ἵπποι 8, ἄνδρες 16) μέ καμμόνι ταλαντευόμενον σέ ἀπίθανες κορδέλλες τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν, φροτῶνεται σέ μουλάρια, σέρνεται μέ τόν ἀραμπᾶ. Ἄρμα τοῦ Θέσπιδος!

Αἰλιά: ἀντίσκηνο. Ἐποχὴ: πολεμικὴ. Κοστούμια τοῦ οἴκου «Γενικαὶ ἀποθῆκαι ὑλικοῦ Στρατοῦ». Ἐπιπλώσεις σάγματα ἡμιδῶν, κιβώτια πυρομαχιῶν. Πρόσωπα... ὑποχρεωτικῶς ἀξίωριστα, ἀγριεμένα, βοητηγμένα στήν ἀγανάκτηση μπροστά στήν ἀδικία, ἰαγρὰ καὶ μειδιῶντα μπροστά στήν ἀνδρεία Κενταύρων καὶ παντοειδῶν θηρίων ἐνδυθέντων τὴν Ἰταλικὴν στολὴν καὶ ἀπεκδυθέντων κάθε ἐννοιαν πολιτισμοῦ καὶ ἀξιοπρεπείας. Ἡ διακόσμησης προσφέρεται πλούσια ἀπὸ τὸ δῆμιμο φθινόπωρο τῆς ἠπειρωτικῆς χλωρίδος. Φτέρες στήν ἀπόχρωση παλαιοῦ χρυσαφιοῦ, ἰτιές μέ τὸ ψιλὸλιγνο παιχιδιάρικο φύλλωμα τους, ροζιασμένοι πλάτανοι, ξεφυλλισμένοι. Καὶ πέρα ψηλά στὸν λυπημένο γιὰ τὴν ἀδικία Ἑλληνικό οὐρανό, τὰ πουλιά φεύγουν, σκιαγμένα ἀπὸ τὸν περίεργο κρωγμό τοῦ νέου ὄρνιου πού βλέπουν στὸν οὐρανὸ νά τεντώνη τὰ ἄκαμπτα φτερά του... χόρ-χόρ-χόρ... βουϊί!...

—Κύριε Οὔτι, φόρεσε τὸ κράνος σου καὶ πέσε στὸ ὄρνυμα, γιὰτὶ ἀρχίζει ἡ παρᾶστασις. Τὸ γκόγκ (νῆ τὸν Δία πολὺ δυνατὸ γκόγκ αὐτὸ) θὰ χτυπή...

...Βουοῦμπ!... βουοῦμπ!... βούμπ-βούμπ-βούμπ!... βουοῦμπ!...

—Ὠ-α! ἀδέξιοι, σκάρτοι!

...Ὦλα καλά;

Δόξα σοι ὁ Θεός!

...Στὸ βάλτο πέσαν ὄλες! Γύρω κεντημένη ἢ ἀμμουνιδιά μέ τοὺς ἄσκοπους

κρατῆρες: «γιὰ νά φιντέψουν ἀμπέλια οἱ κληροῦχοι τῆς μεθορίου», ὅπως λέει ἓνα σπιρτόζος δεκανέας.

Ἡ γέφυρα ὅπως καὶ πρὶν γερὴ στή θέσι της. Ἐνας καβαλλάρης, λένε, βαδίζει ἀπ' τὴ μιά ἄκρη της ὡς τὴν ἄλλη, ἀπάνω σέ ἄσπρο ἄτι, (τὸ εἶπε, λένε, ὁ Ἰταλὸς πού κατέβηκε νά χτυπήσῃ τὴ γέφυρα στὰ πενήντα μέτρα) ἀπλώνει τὸ χέρι, καὶ οἱ μπόμπες φεύγουν ὀλόγουρα ἀνίκανες νά καταστρέψουν.

—Ὁ Ἄη-Δημήτρης, λένε τὰ φρανταράκια μας μέ πεποῖθησι. Τὸ ἀκούω, κι ἀναζητῶ τὸν ἀρνητὴ, τὸν τύπο πού σέ κάτι τέτοιες περιστάσεις εἶν' ἔτοιμος ν' ἀμφισβητήσῃ, νά ἐκφράσῃ τὸ σκεπτικισμό του. Ἀλλὰ δὲν τὸν βλέπω πουθενά. Ἀνύπαρκτος λοιπόν; Ἐτσι φαίνεται. Τοιμᾶχιστον ἐδῶ πάνω. Ἀλλὰ κι αὐτοῦ κάτω στήν Ἀθήνα ὑποθέτω πὺς κάτι παρόμοιο θὰ συμβαίη. Ὅσο γιὰ ἐδῶ, σᾶς ἐπαναλαμβάνω τὴ διαβεβαίωσι, μέ προσωπικὴ εὐθύνη. Ἐκεῖνη τὴν παλῆ ἀρνητικὴ καὶ ὑλιστικὴ νοοτροπία τὴν πῆρε ὁ ἀέρας πού φυσᾷ ἐδῶ πάνω στ' Ἀλβανικά βουνά. Κι εἶναι, ξέρετε, πολὺ δυνατός αὐτὸς ὁ ἀέρας. Ἀέρας πίστεως.

Ἐτσι κι ἡ στήλη αὐτὴ θ' ἀφήσῃ τώρα τὴν ἀναζήτησι τῶν περιπτώσεων, ὅπου ἡ ζωὴ γελοιοποιεῖ τίς ὑλιστικὰς προκαταλήψεις, καὶ θὰ πῆ αὐτὸ τὸ ἄλλο, αὐτὸ πού βλέπει κάθε μέρα ἐδῶ πάνω.

Τώρα, ἂν δέ τὰ πῆ μέ ἕκρος φροντισμένο, τί νά γίνῃ; Ἐδῶ δέ γράφει κανεὶς σέ γραφεῖο. Γράφει ἀπάνω στὸ πυροβόλο. Κι ἔπειτα, ὅταν μιλᾷ ἡ πραγματικότης... Ὅταν παίρνουν τὸ λόγος τὰ γεγονότα... κι εἶναι πολλὰ τὰ γεγονότα ἐδῶ πέρα. Πλουσία ἢ πραγματικότης. Δέ χρειάζεται νά σκοτισθῆς πολὺ. Ρίχνεις μιά ματιά σέ λίγες ὥρες ζωῆς, θυμάσαι,

ἄς ποῦμε, τὴ χθεσινή σου μέρα, καί τό «Θέατρο» εἶν' ἔτοιμο κιόλας.

*

Ἡ φιλή ἀδιάκοπη βροχοῦλα μουλιάζει τό ἀργιλλῶδες χῶμα καί τό μεταβάλλει σέ μαστίχι χιῶτικο. Γιά δρόμο ἐδῶ ἀπάνω μή μιλάτε καθόλου. Ἔνα μῆγμα γλιστερό τόν σκέπαζε, μέ μοναδικό σκοπό νά σοῦ γεμίσει καί τίς μπότες ὡς τό γόνατο μέ βρωμιόλαση.

Τά μεταγωγικά δέν ἔχουν φτάσει στόν οὐλαμό. Καί τά πυροβόλα μας πρέπει νά πάρουν ἐξάπαντος ἴσαμε τό βράδυ τή θέσι τους στό πυροβολεῖο, ἀπάνω στό ὕψωμα ὑπ' ἀριθμόν τάδε. Τά αὐτοκίνητα ἕστερα ἀπό μιά ἀπεγνωσμένη προσπάθεια, ἔπειτα ἀπό ντελαπαρίσματα σέ γκρεμινούς πού φέραν τήν ψυχὴ τοῦ ὁδηγοῦ στά δόντια, δέν προχωροῦν ἄλλο. Κι ἀπό δῶ;

—Θά πᾶμε ὅποσδήποτε, κύριε συνταγματάρχα!

Καί μέ βωδάμαξες ἀκόμη.

Ἀλήθεια, οἱ λησιμονημένες βωδάμαξες. Μεταφορικό μέσον ἢ νεκρόν φρογτίον ἀνοικονόμητο; Σιμπαγῆς ξύλινος τροχός, μιά φτιαγμένος γιά νά μὴν κιλᾷ μιά νά φυτεύεται στέρεα στή λάσπη. Κινητήριος δύναμις ἢ ἀκατάβλητη δύναμι τῶν βωδιῶν μέ τό σταθερό τους ἀργό βῆμα καί τό εἰρηνικό τους βλέμμα, καί ἡ δική μας ἀδάμαστος ἐπιμονή ν' ἀνεβάσουμε στό ὕψωμα τό πυροβόλο. Ἀρχίζει ἡ ἀνάβασις στήν στιγμὴ πού ὁ συννεφιασμένος οὐρανός ἔχει γύρει τό ποτιστήρι του ἀπάνω στή ράχη μας. Στόν ἴδιο δρόμο καί στόν ἀνήφορο, φρογτωμένο καί ξεφρόττωτο, τό βῶδι πάντα μέ τόν ἴδιο ρυθμὸ πηγαίνει, σύμβολο σωστό τῆς στέρεης δουλειᾶς. Μά ἐμεῖς βιαζόμαστε. Πρέπει νά φτάσουμε γρήγορα στό ὕψωμα καί ἡ νύχτα ἀρχίζει ν' ἀπλώνεται. Ἡ θέσις μας εἶναι ἀκόμη μακριά. Οἱ ἄνδρες μουσκεμένοι ἀπό τὴ βροχὴ βουτᾶνε μεσ' τὴ λάσπη ὡς τό γόνατο. Κι ὅμως τό κουράγιο τους ἀτελείωτο. Τά χωράτά τους δίνουν καί παίρνουν. Τά βόδια προχωροῦν στήν πλαγιά μέ τόν ἴδιο ἀργό βηματισμό. Λέν καταλαβαίνουν τ' ἀφιλότιμα γρῦ ἀπό πόλεμο. Καίμιά μεταβολὴ στό ρυθμὸ τους.

Κάπου ὅμως τό τράβηγμα γίνεται ἄθλος καί γι' αὐτά. Τώρα τά κάρρα κόλλησαν. Κάθε ρόδα κι ἓνα βονό λάσπη.

Καί ἀρχίζει μέσα στή νύχτα καί στή βροχὴ ἡ μεγάλη προσπάθεια. Οἱ πυροβοληταὶ πιάνουν τίς ρόδες. Τά ζῶα, πεσμένα στά γόνατα ἀγωνίζονται νά σηκώσουν τό ἀσήκωτο φρογτίο τους. Ἡ βροχὴ, σωστός καταράχτης. Ἡ νύχτα μᾶς ἐτίλιξε σέ ἀδιαπέραστο πιά σκοτάδι.

...—Διὰ βραχιόνων! ἐμπρός παιδιά!

Τά βαριά κομμάτια τοῦ κανονιοῦ γίνονται βαρύτερα, καθὼς γλιστροῦν οἱ μοχλοὶ τους ἀπὸ τὰ δάχτυλα, καθὼς κολλοῦν τὰ πόδια στή λάσπη... Κάποιος ἔπεσε... Προσοχή!... Μέ τό κλειφοφάναρο φωτίστηκε γιά μιά στιγμοῦλα ὁ τόπος. Εὐτυχῶς δέν χτύπησε.

Ἡ βροχὴ δυναμώνει, ἀρχίζει καί τό βραδινὸ κρῦο... Μά τό πυροβόλο πρέπει νά στηθῆ. Αὐτὸ ξέρομε πὼς πρέπει νά στηθῆ τό πυροβόλο μας. «Ἡ συνέχεια τῆς μεταφορᾶς ἀδύνατος», θᾶλεγε ἓνας παρατηρητής, ἓνας ἀδιάφορος τρίτος.

Ἀδύνατος; Καί ὅμως θά συνεχίσωμε. Ἔτσι κάνουμε ἐμεῖς τόν πόλεμο. Ὅχι μόνο στήν ἐξόρμησι ἤρωες, μὰ καί στίς δύσκολες στιγμές πού ἡ ἀπελπισία εἶναι ἔτοιμη νά γεμίσει τήν καρδιά. Πόση παλληκαριά χρειάζεται γιά νά μὴν παραδώσης τήν ψυχὴ σου στό ἀνυπέβλητο; Τότε ἡ πίστις θερμαίνει καί ζωογονεῖ. Κάνει τὰ ἀδύνατα δυνατά. Καί τοῦτος ὁ πόλεμος ὅλο ἀδύνατα κατορθώματα εἶναι.

...Ἐμπρός πάλι!! Ὁ φακός φωτίζει μέ τό μικρὸ του φῶς τίς σκιές πού τρικλίζουν ἀπάνω στήν λάσπη τῆς πλαγιᾶς. Ὅσοι δέν βαστᾶνε τό σιδερένιο κομμάτι βαστᾶνε τοὺς ἄλλους πού το σηκώνουν, ἀπὸ τίς μασχάλες.

...Ἀκόμη λίγο παιδιά... Διακόσια μέτρα... Κουράγιο... Ἄντε παιδιά... Κοντεύουμε...

...Φτάσαμε... Εἶναι ἀπίστευτο πὼς φτάσαμε στό πυροβολεῖο... Κάτω ἀπὸ τὰ ἀντίσκηνα τώρα, πνιγμένοι στή λάσπη σιγυριζόμαστε ὅπως - ὅπως. Ἡ μπότα μου ἔχει πάθει νίλες. Ἡ σόλα τῆς ἔμεινε στό βάθος κάποιος λάκας. Ἔνα σημειωματάριο ἔλυσε στήν τσέπη μου, καί τό

κουτί τὰ σπύρα, πολίτιμο είδος εδῶ πάνω, διελύθη.

Στό σκοτάδι ἀναζητοῦνε οἱ ἄνδρες τό γυλιό γιά νά ἀλλάξουν ὄσα βρεγμένα μποροῦν. Τί ἀνακούφιση τό στεγνό ροῦχο στήν βρεμένη καί ταλαιπωρημένη σάρκα! Ἔνα μικρό πρᾶγμα, ἕνα στεγνό ροῦχο πόσο ξεκουράζει, ἀρκεῖ ἡ ψυχὴ νά μὴν εἶναι κουρασμένη. Ὁ ἵπνος ἀρχίζει νά ἔρχεται βιαστικός, ἔρχεται νά ξεκουράσῃ ἀνθρώπους, πού κάνανε, ὄπως ἡ καρδιά τους ἤθελε, ἐκεῖνο πού λένε καθήκον.

*

Ξύπνησα... ἀπό τό πανί τοῦ ἀντίσκηνου περνάει τό φῶς τῆς ἡμέρας. Ὁ λιγώροος ἵπνος ξεκούρασε τὰ κουρασμένα μέλη μου. Ἡ βροχὴ ἔχει πάψει. Σήκωσα τὴν ἄκρη τοῦ ἀντίσκηνου ἢ μέρα χαράζει παρήγορη, φωτεινὴ. Ἀπ' τὴν ἀνατολὴ ὁ οὐρανὸς μιλάει γιά καλωσύνη... Ἰσως βγῆ κι ὁ ἥλιος. Πόση χαρὰ ἢ καλωσύνη τοῦ καιροῦ ἕστερα ἀπὸ τὴ μπόρα καί μέ πόσο δέος δέν νοιώθει, σέ κάτι τέτοιες περιστάσεις, ἀνθρώπε, τὴν ἐξάρτησί σου ἀπὸ τόν Δημιουργό τοῦ φωτός καί τῆς ἡμέρας!...

...Μά οἱ ἄνδρες; Πῶς πέρασαν ἕστερα ἀπὸ τέτοια νύχτα...; Νά μὴν κρύωσε κανεῖς; Μὴν ἔλθῃ καμμιὰ ποῦντα σέ κανένα; Ἔχεις τὴν φροντίδα γιά τόσες ψυχές... οἱ σκέψεις αὐτές δέν εἶχαν φτερουγίσει ἀκόμη ἀπὸ τό μυαλό μου, ὅταν

ἀπὸ τό πλαινό ἀντίσκηνο, θερμὴ καί χαρωπὴ, παλλόμενη ἀπὸ τὴν δύναμη τῆς νιότης, γεμάτη ἐλπίδα καί πίστη, ἀκούγεται δυνατὴ μιά ψαλμωδία ἀπ' τὰ στόματα τῶν πυροβολητῶν μας.

...Δόξα Σοι τῶ δεῖξαντι τό Φῶς!...

Ἄνατρίχιασα... Ἦταν Κυριακὴ... Ἄπο πέρα στήν ἀνατολὴ ὁ ἥλιος μᾶς ρίχνει κιόλας παρήγορες καί θερμὲς μέσα ἀπὸ ἀραιὰ σύννεφα τῆς ἀκτίνες του. Τό τοπίο πού χτές ἦταν σωστὴ κόλασις, ἡμέρεψε μέ μᾶς.

Πόσο ταιαριάζει ἡ ἀνατολὴ αὐτὴ τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας, ἕστερα ἀπὸ τὴν δύσκολη νύχτα, μέ τὴ θερμὴ ἐκδήλωσι τῆς πίστεως τῶν παληκαριῶν, πού θυμήθηκαν πρῶτ - πρῶτ πῶς σήμερα εἶναι Κυριακὴ.

Σάν ὄνειρο γιά μιά στιγμὴ ἔρχεται στό μυαλό μου ἡ εἰρηνικὴ Κυριακάτικη Ἀθήνα μέ τὴν πλούσια χριστιανικὴ ζωὴ... Ἄκούω τὴν ψαλμωδία νά γίνεται ζωηρότερη. Ἡ δοξολογία δυναμιώνει... Ἄπο τ' ἀντικρινό ἀντίσκηνο ξεπετάχτηκαν κι ἄλλοι πυροβοληταί, καί μπῆκαν στ' ἀντίσκηνο ποῦχε τὴν εὐσεβῆ πρωτοβουλία. Ἄφῆνω κι ἐγὼ τὴ νοσταλγία μου καί πετάγομαι μέ τὰ παιδιὰ... καί ἔτσι στριμωγμένος, μέ καταργημένη, ἀπὸ τὴν ἀγαθώτερη αἰτία, τὴν ἱεραρχία, γιόρτασα μιά πολεμικὴ Κυριακὴ...

ΟΥΤΙΣ

Η ΠΡΟΣΤΑΓΗ ΤΟΥΣ

Προχωρεῖτε...

Προχωρεῖτε μπροστά, ἐνωμένοι.

Προχωρεῖτε, κρατώντας ψηλά τό Λάβαρο τῶν αἰωνίων ἀξιών, ὑπὲρ ὧν «Χριστὸς ἀπέθανε».

Αὐτό προστάζουν σ' ἐμᾶς, ἐκεῖνοι πού δέ γύρισαν πίσω.

Αὐτοὶ πού ἔμειναν.

Πού ἔμειναν ὀρθοί πάνω στά κάστρα καί στίς ἐπάλλξεις τῆς Ἱστορίας.

Αὐτοί,

πού ἀγρυπνοῦν μέσα στίς νύχτες.

Πού μεσ' ἀπ' τὰ μάτια τους ἀναβλύζουν ὀράματα.

Πού κατοπτεῖοιν τό μέλλον τοῦ ἔθνους καί τῆς Φυλῆς, μ' ὄσα 'ναι γραμμένα στήν Ἱστορία, κι ἔχουν γι' αὐτό ἐξουσία, νά ἐλέγχουν, καί τὴ δική μας πορεία.

Α. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

Ο ΥΠΕΡΧΩΡΟΣ

Είναι γενική διαπίστωση ότι σε όλες τις εποχές της ιστορίας, οι άνθρωποι έκτιζαν τά φρούρια και τούς πύργους επάνω σε ύψώματα, ώστε να εξασφαλίζονται από εκεί όσο τό δυνατόν ευρύτερο οπτικό πεδίο. Για τόν ίδιο λόγο, υπήρχαν παρατηρητήρια στους ιστούς των πλοίων. Μέ την πρόοδο της τεχνολογίας, ή άφ' ύψηλου έποπτεία επιδιώχθηκε διαδοχικά μέ αερόστατα, αεροπλάνα, αεροφωτογραφήσεις κτ.λ. για να φθάσωμε σήμερα στους τεχνητούς δορυφόρους που έξυπηρετούν ποικίλους σκοπούς, όπως συλλογή πληροφοριών, τηλεπικοινωνιακές μεταδόσεις, μετεωρολογικές και κάθε είδους έν γένει έπιστημονικές παρατηρήσεις.

Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι ή άφ' ύψηλου παρατήρηση —μέ άλλους λόγους— ή αξιοποίηση της τρίτης, της καθ' ύψος διαστάσεως, έπιτρέπει μιάν άκριβέστερα εικόνα των πραγμάτων.

Κατ' άναλογία, θεωρήθηκε ως στόχος προς επιδίωξη από τήν ανθρώπινη έπιστήμη ή επέκταση —όπου είναι δυνατό— του πεδίου του έπιστητού σε χώρους μέ διαστάσεις περισσότερες των τριών διαστάσεων του χώρου και της μιās επί πλέον του χρόνου, στις όποιες αναφέρεται ή έμπειρία μας.

Αυτούς τούς ιδεατούς χώρους μέ διαστάσεις περισσότερες των όσων μας είναι ένστικτωδώς γνωστές, όνομάζομε «ύπερχώρους», «Hyperspaces» ή «Super Spaces». Χώροι αυτού του είδους έχουν γίνει γνωστοί στο ευρύ κοινό, μέ μυθιστορήματα ή μέ «serials» έπιστημονικής φαντασίας, που κατά τό πλείστον είναι πολύ άπλοϊκά στην σύλλησή τους.

Όμως οι θεωρίες περί ύπερχώρου —καίτοι στερούμενες πειραματικών έπιβεβαιώσεων και έργαστηριακών άποδείξεων μέχρι σήμερα— δέν είναι μόνον πτήσεις άχαλινώτου φαντασίας και δέν στερούνται έπιστημονικού υποβάθρου. Κατά τις τελευταίες δεκατίες, μέχρι του έτους 1994 είδαν τό φώς της δημοσιότητας 5000 περίπου έργασίες μέ έπιστημονικές αξιώσεις. Οι κύριοι λόγοι για τούς όποιους επιδιώκεται ή ανάπτυξη τέτοιων θεωριών είναι οι εξής τέσσαρες:

1. Οι νόμοι της Φυσικής διατυπώνονται άπλούστερα και κομψότερα μέ τήν παραδοχή χώρων περισσότερων διατάσεων ή «μεταβλητών», όπως όνομάζονται στην μαθηματική γλώσσα.

2. Ένδέχεται ό ύπερχώρος να συμβάλλει στην ένοποίηση των νόμων της φυσικής, έπιτρέποντας τήν διατύπωση μιās γενικευμένης ένοποιητικής θεωρίας, δηλαδή μιās TOE. Σέ μία τέτοια περίπτωση πάν τό ύπαρχόν θα ήταν ίσως δυνατόν να νοηθεί ως κίψανσις του ύπερχώρου. Άν κάτι τέτοιο άληθείει, τότε άποκοτούμε ένα κομψό και άπλό γεωμετρικό μέσο που θα δίνει μιā συνεπή και έναρμονισμένη περιγραφή του όλου σύμπαντος.

3. Μέ τήν μελέτη της συμπεριφορās του πολυδιαστάτου πλέγματος που όνομάσαμε «ύπερχώρο» κάτω από τήν έπιβολή άκραίων και όριακών συνθηκών συγκεντρώσεως ενεργείας και μάζης που να φθάνει μέχρι διαρρηξέως της συνεχείας του, θα εξακριβώσωμε αν είναι δυνατόν να σχηματισθούν «όπές» και «σήραγγες» μέ θαυμαστές ιδιότητες.

Οι σήραγγες αυτές θα έπέτρεπαν τήν σχεδόν άκαριαία μεταφορά μας από μιā θέση του ύπερχώρου στην όποια βρισκόμαστε σε μιάν άλλη θέση που απέχει πολλά έτη φωτός. Θα ήταν δηλαδή σαν αυτές οι δύο θέσεις να ήσαν σε άμεση έπαφή, ενώ συμβαίνει να απέχουν μεταξύ τους κατά άποστάσεις που θα μπορούσαμε να άποκαλέσωμε άστρονομικές. Τέτοιες σήραγγες όνομάσθηκαν χαρακτηριστικά από τούς ειδικούς «σκοιληκότρυπες», «Wormholes». Αυτές οι σκοιληκότρυπες δέν θα ήσαν μόνον ίκανές να συνδέουν δύο σημεία του ύπερχώρου που απέχουν πολύ μεταξύ των, αλλά θα έπέτρεπαν και τήν μετάβαση από ένα δεδομένο ύπερχώρο σε έναν άλλον ύπερχώρο!

Υπάρχουν δηλαδή κοσμολόγοι που έχουν προτείνει τήν έκθαιμβωτική άποψη ότι παράλληλα προς τό σύμπαν όπου ζούμε, ένδέχεται να υπάρχουν και άναρίθμητα άλλα σύμπαντα. Θα μπορούσαμε να έχουμε μιάν εικόνα άναλογίας γ' αυτά τά σύμπαντα αν φαντασθούμε μιā πολύ μεγάλη συλλογή από σαπουνόφουσες που αίωρούνται στον άέρα. Όμα-

λῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἐπαφή μεταξύ αὐτῶν τῶν συμπάντων - πομπο-λύγων εἶναι ἀδύνατος, ὅμως μερικοί κοσμολόγοι ὀρμώμενοι ἀπό τῆς ἐξιώσεως τῆς γενικευμένης σχετικότητας τοῦ Einstein, θεωροῦν ὡς ἐνδεχόμενον νά ὑπάρχει ἓνα πλέγμα ἀπό σκουληκότρυπες ἢ σωληνες πού συνδέουν μεταξύ τῶν αὐτές τῆς σαλπονόφουσες, δηλαδή τά παράλληλα σίμπαντα. Ἐπάνω στίς ἐπιφάνειες αὐτῶν τῶν πομπολύγων θά μπορούσαμε νά ὀρίσουμε τόν δικό μας χῶρο καί χρόνο, πού ὅμως ἔχει ἔννοια μόνον ὅσον εἴμαστε ἐπάνω σέ μιά τέτοια φρισαλίδα. Ἐκτός αὐτῶν τῶν φρισαλίδων, χῶρος καί χρόνος στεροῦνται ἔννοιας.

Καίτοι οἱ συζητήσεις περί αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔχουν καθαρώς θεωρητικόν χαρακτήρα, τά ταξίδια μέσα στόν ὑπερχῶρο ἐνδέχεται νά εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιά τήν μακρόπνοη ἐπιβίωση τῶν νοημῶν ὄντων ὅπως καί ἐμεῖς.

Δηλαδή εἴτε τό σίμπαν μας φθάσει σέ γενική διάλυση τῶν γαλαξιδῶν πού θά ἐπέλθει ὡς συνέπεια τῆς ἐπ' ἀπειρον διαστολῆς του μέ ἐπακόλουθο τόν ἐκ ψύχους θάνατο τῶν ἐμβίων ὄντων πού φιλοξενεῖ, εἴτε συμβεῖ νά ὑπερνικήσει ἡ βαρύτης καί τό σίμπαν νά καταρρεῖσει σέ μιά παγκόσμιο μελανή ὀπή μέ φρανταστικά ὑψηλές θερμοκρασίες πού θά ἐξαφανίσουν κάθε εἶδος ζωῆς, οἱ «σκουληκότρυπες» θά εἶναι ὁδοί διαφυγῆς πρὸς ἄλλα σίμπαντα, κατάλληλα γιά νά ὑποδεχθῶν καί νά συντηρήσουν τήν ζωήν.

4. Ἄν ὅλα τά προηγουμένα ἀληθεύουν, προκύπτει τό ἐρώτημα πῶς θά γίνη δυνατόν νά ζεῦξοιμε τό ἐνεργειακό δυναμικό πού ἐγκρύπτεται μέσα στόν ὑπερχῶρο γιά τήν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου; Ἡ ἱστορία μᾶς δείχνει ὅτι κάθε φορά πού κάποιο ἐνεργειακό εἶδος τίθεται στήν ὑπηρεσία τοῦ ἀνθρώπου ἐπακολουθεῖ μιά πολιτισμική ἐπανάσταση. Ὁ ἄτμος, ὁ ἠλεκτρισμός, ἡ πυρηνική ἐνέργεια εἶναι ἀπτά δείγματα αὐτῆς τῆς πραγματικότητας.

Δεδομένου ὅτι ἡ θεωρία τοῦ ὑπερχῶρου ἀποτελεῖ ἓνα σαφῶς καθωρισμένο σῶμα μαθηματικῶν ἐξιώσεων, εἶναι θεωρητικά δυνατόν νά ὑπολογίσουμε ἀκριβῶς τό ποσό τῆς ἐνεργείας τό ἀπαιτούμενο γιά τήν δημιουργία «σκουληκοσηράγγων» παραγομένων μέ ἀκραία παραμόρφωση τοῦ χωροχρόνου πού νά φέρουν σέ ἄμεσο ἐπαφή μεταξύ τῶν σημεία

πού τά χωρίζουν ἀστρονομικές ἀποστάσεις.

Δυστυχῶς ἡ ἐνέργεια πού ἀπαιτεῖται γιά τέτοιους σκοπούς ὑπερβαίνει κατά τετρακισκατομμύρια φορές τό μέγιστο ποσό ἐνεργείας πού θά μπορούσαμε νά συγκεντρώσοιμε ἐπάνω στόν πλανήτη μας.

Κατ' ἀνάγκην λοιπόν θά περιμένοιμε αἰῶνες ἢ καί χιλιετίες μέχρι τῆς ἐποχῆς πού ὁ πολιτισμός μας θά ἀναπτύξει τεχνολογίες κατάλληλες γιά τέτοιους σκοπούς ἢ τυχόν θά διδαχθεῖ τῆς λύσεως τέτοιων προβλημάτων κατόπιν ἐπικοινωνίας μέ ἄλλους πολιτισμούς ἀσυγκρίτως περισσότερον προχωρημένους ἀπό τόν δικό μας, ἂν ὑποθεθεῖ ὅτι ὑπάρχουν τέτοιοι πολιτισμοί μέσα στόν ἀστρικό κόσμο πού μᾶς περιβάλλει.

Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Faraday πρῶτος εἰσήγαγε τήν θεωρία τοῦ ἠλεκτρικοῦ καί τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου πού ἐκτείνονται στίς 3 διαστάσεις τοῦ χῶρου.

Οἱ ἔννοιες τῶν πεδίων ἐπαῖξαν σπουδαῖο ρόλο στήν κατανόηση τῶν φαινομένων τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καί τοῦ μαγνητισμοῦ.

Ἀργότερα ὁ Maxwell ἐπέτιχε τήν ἐνοποίηση τῶν δύο πεδίων σέ μιά ἐνιαία ἠλεκτρομαγνητική θεωρία ἐνωματώνοντας σ' αὐτήν καί τό φῶς, πού εἶναι κι αὐτό ἠλεκτρομαγνητικές κυμάνσεις.

Στά 1905 ὁ Einstein διέτυπωσε τήν εἰδική θεωρία τῆς σχετικότητας πού ἀνέτρεψε τίς κλασσικές ἀντιλήψεις γιά τόν χῶρο καί τόν χρόνο.

Σύμφωνα μέ τήν θεωρία αὐτή, ὁ ρυθμός ροῆς τοῦ χρόνου, ἢ ἄλλως διαδοχῆς τῶν γεγονότων, δέν εἶναι ὁ ἴδιος γιά ὅλους τοῦς παρατηρητάς· τά ἀποτελέσματα τῶν μετρήσεων τοῦ χρόνου γιά δύο διαφορετικούς παρατηρητάς δέν συμπίπτουν παρά μόνον ἂν αὐτοί εὐρίσκονται σέ ἀκίνησια μεταξύ τους.

Γιά παρατηρητές πού τελοῦν σέ κίνηση μεταξύ τους ἔχομε συστολές ἢ διαστολές τοῦ χρονικοῦ διαστήματος πού μεσολαμβάνε ἀνάμεσα σέ δύο συγκεκριμένα γεγονότα, ἀνάλογα μέ τήν σκοπιά παρατηρήσεως. Ἐν τούτοις, ὑπάρχει κάποιο μέγεθος πού παραμένει ἀναλλοίωτο γιά ὅλους τοῦς παρατηρητάς καί ἀνεξάρτητο ἀπό τήν κινήτικη τους κατάσταση. Τό μέγεθος αὐτό εἶναι ἡ ταχύτης τοῦ φωτός. Ἡ ταχύτης αὐτή εἶναι ἓνα ἀνώτατο ὄριο,

πού δέν είναι δυνατόν νά τό φθάσει ό,τιδήποτε έχει ύλική ύπόσταση. Μόνον τό φώς, πού είναι καθαρή ενέργεια, μπορεῖ νά τρέχει μέ αὐτήν τήν ταχύτητα.

Αὐτή ἡ ἄμεση σισχέτιση τῶν χρονικῶν μετρήσεων μέ τό ἐκάστοτε σύστημα ἀναφορᾶς, ὠδήγησε στήν ἀντίληψη ὅτι ὁ χρόνος καί ὁ χώρος ἀποτελοῦν ἕνα ἐνιαῖο καί ἀδιάρρηκτο πλέγμα, πού ἀναφέρεται ὡς «χωροχρόνος».

Συνεχίζοντας τίς ἐργασίες του ὁ Einstein παρουσίασε τό 1915 τήν γενικευμένη θεωρία τῆς σχετικότητας, χρησιμοποιώντας ὡς μαθηματικό ἐργαλεῖο τήν γεωμετρία τοῦ Riemann. Ἡ θεωρία αὐτή δέν ἀναφέρεται μόνον σέ συστήματα ἀναφορᾶς πού τελοῦν σέ ἀδρανειακή κίνηση πρὸς ἄλληλα ἀλλά γενικῶς σέ οἰαδήποτε κίνηση τοῦ ἐνός συστήματος ὡς πρὸς τό ἄλλο.

Μέ τήν γενικευμένη σχετικότητα ὁ Einstein συνέδεσε τίς δυνάμεις τῆς βαρύτητας μέ τήν ἔννοια τῆς «καμπυλώσεως» τοῦ χωροχρόνου: ἡ παρουσία μάζης καί ἐνεργείας σέ κάποια θέση τοῦ χωροχρόνου προκαλεῖ τήν καμπύλωσή του.

Μιάν ἀνάλογη εἰκόνα ἔχομε ἂν σκεφθοῦμε πῶς καμπυλώνεται μιὰ κυκλική μεμβράνη σφικτά στερεωμένη στό χεῖλη ἐνός κυλινδρικοῦ δοχείου, ὅταν τοποθετήσουμε στό κέντρο τῆς ἕνα βάρους. Μερικές κοσμογονικῆς σημασίας ἀπόρροιας τῶν ἐξισώσεων τοῦ Einstein εἶναι:

α) Ἡ σισχέτιση τῆς καμπυλώσεως τοῦ χωροχρόνου, μέ τήν δύναμη τῆς βαρύτητας.

β) Ἡ ἰσοδυναμία μάζης καί ἐνεργείας πού ἐκφράζει ἡ ἐξίσωση $E=mc^2$ καί πού εἶχε ὡς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τά πυρηνικά ὄπλα καί του πυρηνικούς ἀντιδραστήρες.

γ) Ἡ γενικευμένη θεωρία εἶχε μεγάλη συμβολή στήν πρόοδο τῆς κοσμολογίας κατά τίς τελευταῖες δεκαετίες.

δ) Ἡ εἰδική θεωρία εἶχε ἐκ παραλλήλου μεγάλη συμβολή στήν φυσική τῶν σωματιδίων ὅπως στίς περιπτώσεις διδύμου γενέσεως σωματιδίου - ἀντισωματιδίου καί διδύμου ἐκμηδενισμοῦ (pair production καί pair annihilation), τῆς β-μεταστοιχειώσεως κ.τ.λ.

Διαπιστώνεται δηλαδή ὅτι μέ τήν εἰσαγωγή τῆς ἐννοίας τοῦ τετραδιαστάτου

χωροχρόνου ἔγινε δυνατή μιὰ ραγδαία πρόοδος τῆς ἐπιστήμης σέ τόσον πολλοῦς τομεῖς.

Μέ τήν ἐπιτυχία τῆς σχετικότητας δόθηκε τό ἔναυσμα σέ πολλοῦς ἐρευνητές γιά μιὰ προσπάθεια ἐπεκτάσεως τῶν ἐπισημονικῶν θεωριῶν σέ χώρους περισσοτέρων διαστάσεων, πού θά ἐπέτρεπαν μιὰ κομψότερα διατύπωση τῶν φυσικῶν νόμων καί συνάμα θά εἶχαν καί ἕνα μεγάλο ἐνοποιητικό ἀποτέλεσμα.

Ἀκόμα, οἱ ἰδέες γιά χώρους περισσοτέρων διαστάσεων δέν περιορίσθηκαν μόνο στό πεδίο τῶν ἐπιστημῶν ἢ τῶν συγγραφέων ἐπιστημονικῆς φαντασίας.

Ἐπηρεάσαν ἕνα πολύ εὐρύτερο κοινό, ἀπό τό ὅποιο δέν ἔλειψαν οἱ μυστικιστές καί ἀποκριφιστές, διάφοροι ἀγύρτες, παράλληλα ὅμως καί ἄνθρωποι προικισμένοι μέ δημιουργικῆς ἰκανότητες ὅπως π.χ. καλλιτέχνες. Διάφορες μορφές ὑπερρεαλιστικῆς καί φουτουριστικῆς τέχνης ὅπως π.χ. ὁ κυβισμός εἶχαν τήν ἀφετηρία τους σέ ἰδέες γιά τέτοιους πολυδιαστάτους χώρους.

Εἶναι γνωστά τά πορτραῖτα τοῦ Picasso ὅπου ἐπιχειρεῖται ἡ ἀπεικόνιση μέ τόν τρόπο πού θά ἔβλεπε τά πράγματα ἕνας τετραδιάστατος ἄνθρωπος! Στό πορτραῖτο τῆς Dona Maar ἔχομε ταυτόχρονη θέαση ἐνός προσώπου καί σέ πρόσοψη καί σέ πλαγία ὄψη. Τά μάτια φαίνονται καί τά δύο, ἐνῶ ἡ μύτη καί τό στόμα δείχνουν προφίλ.

Ἀνάλογη ἀπόπειρα ἔγινε ἀπό τόν Salvatore Dali σ' ἕνα ἔργο του ὅπου ὁ Ἐσταυρωμένος εἶναι καρφωμένος ἀντί γιά σταυρό, σέ ἕνα ὑπερκύβο, δηλαδή ἕνα κύβο τεσσάρων διαστάσεων, πού εἶναι ἕνα συγκρότημα ἀπό 8 κύβους διατεταγμένους ἔτσι ὥστε νά σχηματίζεται ἕνας σταυρός μέ 4 ὀριζοντίους βραχίονες.

Εἶναι γνωστό ὅτι σέ ἕνα ἐπίπεδο, δηλαδή ἕνα χώρο δύο διαστάσεων, τό μήκος τῆς ὑποτινοῖσης ἐνός ὀρθογωνίου τριγώνου καθορίζεται βάσει τοῦ Πυθαγορείου θεωρήματος ἀπό τά μήκη τῶν δύο καθέτων πλευρῶν. Στό χώρο τῶν τριῶν διαστάσεων ἀντιστοίχως τό τετράγωνο τοῦ μήκους τῆς διαγωνίου ἐνός ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου ἰσοῦται μέ $a^2+b^2+\gamma^2$ ἂν α, β καί γ εἶναι τά μήκη τῶν 3 ἀκμῶν του, δηλαδή τῶν τριῶν διαστάσεών του.

Ἐκείνη ἡ στιγμή ἀποδείχθηκε ὅτι μποροῦμε νά ἐπεκταθοῦμε σέ χώρο Ν διαστάσεων καί νά γενικεύσουμε λέγοντας ὅτι «ἡ διαγώνιος, ἑνός παραλληλεπίπεδου Ν διαστάσεων, ἔχει μήκος $\sqrt{a_1^2 + a_2^2 + \dots + a_N^2}$ ἂν εἶναι δεδομένες οἱ ἀκμές $a_1, a_2, \dots, a_N$. Βέβαια, ἂν τὸ Ν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ 3 παύομε νά ἔχομε ἐποπτεία διὰ τῶν αἰσθησέων μας, ὅμως εἶναι δυνατόν νά μεταφέρουμε σέ πολυδιάστατους χώρους χωρὶς κανένα ἐμπόδιο, γεωμετρικὲς ιδιότητες καί θεωρήματα πού ἰσχύουν στὸν χώρο τῆς ἐποπτείας μας.

Ἐνομάζομε εὐκλειδεῖους τοὺς χώρους ὅπου ἰσχύει μὲ τὴ γενικευμένη του μορφῆ, τὸ Πυθαγόρειο θεώρημα.

Τὶ συμβαίνει ὅμως ὅταν ἔχομε νά κάνομε μὲ καμπυλωμένους χώρους;

Ἀνήκει στὸν Riemann ἡ τιμὴ γιὰ τὴν ἀνεύρεση ἑνὸς τρόπου πού μᾶς ἐπιτρέπει νά περιγράψομε μαθηματικῶς τὰ συμβαίνοντα σέ καμπυλωμένους χώρους Ν διαστάσεων. Ὅλες τὶς πληροφορίες γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ τὶς παρέχει ὁ λεγόμενος «μετρικὸς τανυστὴς τοῦ Riemann».

Εἰδικώτερα γιὰ χώρο 4 διαστάσεων ὅπως εἶναι ὁ χωρὸς χρόνος τῆς σχετικότητος χρειάζονται 16 ἀριθμοὶ γιὰ νά ὀριστεῖ αὐτὸς ὁ μετρικὸς τανυστὴς σέ κάθε σημεῖο αὐτοῦ τοῦ χώρου. Αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ μποροῦν νά τοποθετηθοῦν σέ μιὰ τετραγωνικὴ διάταξη 4 ὀριζοντίων γραμμῶν καί 4 στηλῶν ὡς ἑξῆς:

g ₁₁	g ₁₂	g ₁₃	g ₁₄
g ₂₁	g ₂₂	g ₂₃	g ₂₄
g ₃₁	g ₃₂	g ₃₃	g ₃₄
g ₄₁	g ₄₂	g ₄₃	g ₄₄

Ἐπειδὴ συμβαίνει νά ὑπάρξει συμμετρία στὴν ἐναλλαγὴ τῶν δεικτῶν αὐτῶν τῶν 16 συνιστωσῶν, δηλαδή νά ἰσχύει ἡ ἰσότης $g_{\alpha\beta} = g_{\beta\alpha}$ λ.χ. $g_{34} = g_{43}$, ὁ μετρικὸς τανυστὴς τοῦ 4διαστάτου χώρου ἀπαιτεῖ οὐσιαστικῶς 10 μόνον καί ὄχι 16 συνιστώσες.

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μαθηματικὸ ἐργαλεῖο πού ετοίμασε ὁ Riemann, χρησιμοποίησε ἀργότερα ὁ Einstein γιὰ νά διατυπώσῃ τὴν γενικὴ θεωρία τῆς σχετικότητος.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1919 ὁ Einstein ἔλαβε ἀπὸ ἕνα μαθηματικὸ, τὸν Theodor Kaluza πού ἐργαζόταν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Καϊνξβέργης ἕνα ἄρθρο πού ὑπεδείκνυε τὴν ἐπέκταση τοῦ τετραδιάστατου

χώρου τῆς γενικευμένης σχετικότητος σέ ἕνα πενταδιάστατο γιὰ νά περιληφθεῖ σ' αὐτὸν καί ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ θεωρία τοῦ Maxwell. Θὰ εἶχαμε τότε ἕνα μετρικὸ τανυστὴ 5 διαστάσεων:

g ₁₁	g ₁₂	g ₁₃	g ₁₄	A ₁
g ₂₁	g ₂₂	g ₂₃	g ₂₄	A ₂
g ₃₁	g ₃₂	g ₃₃	g ₃₄	A ₃
g ₄₁	g ₄₂	g ₄₃	g ₄₄	A ₄
A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	

Ὁ κενὸς χώρος πού μένει στὸν πίνακα ἀντιστοιχεῖ σέ κάποιο «βαθμωτὸ» μέγεθος ἀνευ σημασίας γιὰ τὸ ὑπὸ συζήτησης θέμα.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς πού διήρκεσαν 2 χρόνια, ὁ Einstein πῆρε τὴν τελικὴ του ἀπόφαση καί τὸ ἄρθρο τοῦ Kaluza δημοσιεύθηκε στὰ Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τῆς Πρωσοικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

Μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Kaluza ἔγινε δυνατὴ ἡ ἐνοποίηση τῶν πεδίων Einstein καί Maxwell μὲ ἕνα σύνολο ἀπὸ 15 συνιστώσες.

Ἐπῆρχε βέβαια τὸ ἐρώτημα: Ποῦ βρῖσκεται ἡ 5η διάσταση;

Ἐδῶ ὁ Kaluza ἔδωσε τὴν ἐξυπνὴ ἀπάντηση ὅτι ἡ διάσταση αὐτὴ ἦταν ἄλλης τάξεως μεγέθους. Δηλαδή εἶχε συρρικνωθεῖ σέ ἕνα κύκλο τόσο μικρὸ, πού οὔτε ἕνα ἄτομο δὲν χωροῦσε νά περάσει μῆσα ἀπὸ αὐτόν. Κάποιος πού θὰ ἐβάδιζε στὴν διεύθυνση τῆς 5ης διαστάσεως θὰ ἐπανήρχετο στὸ σημεῖο ἐκκινήσεώς του.

Ἐμενε τὸ ἐρώτημα: Καί τί ἦταν ἐκεῖνο πού ἔκανε τὴν 5η διάσταση νά «κουλουριασθῇ» σ' ἕναν τόσο μικρὸ κύκλο; Ὁ Σουηδὸς φυσικὸς Oskar Klein ἐπρότεινε ὡς ἀπάντηση τὸ ἐνδεχόμενο νά ἀφῆται αὐτὴ ἡ συρρικνώση σέ κβαντικὰ αἰτία καί ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως ὑπελόγησε καί τὴν ἔκταση τῆς 5ης διαστάσεως σέ 10^{-33} ἑκατοστά (Μῆκος Planck).

Τὸ ἀπογοητευτικὸν ἦτο ὅτι ἡ ἐνέργεια πού χρειαζόταν γιὰ νά ὀργανωθοῦν πειράματα πού θὰ ἤλεγχαν τὰ συμβαίνοντα σέ μιὰ τόσο μικροσκοπικὴ διάσταση ὑπολογίσθηκε σέ 10^{28} ἠλεκτρονιοβόλτ, εἶναι δηλαδή ἴση πρὸς τὴν περιωμνὴ ἐνέργεια Planck.

Τέτοια τερατώδη ἐνεργειακά μεγέθη εἶναι πολὺ πέρα ἀπὸ τὶς προσδοκίες πού

θά μπορούσαμε νά ἔχουμε γιά πολλούς αἰῶνες τοῦ μέλλοντος!

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἡ ἀνάπτυξη τῆς κβαντικῆς φυσικῆς ἔκανε τοὺς φυσικοὺς νά στρέψουν πρὸς αὐτὴν τὴν προσοχή τους καὶ ἡ θεωρία Kaluza - Klein ἔξασθηκε γιά 60 χρόνια.

Ὁ Einstein, παρά τὴν ἱκανοποίηση πού αἰσθανόταν ἀπὸ τὸ ἐπίτευγμά του πού συνεδύαζε τὴν γεωμετρία τοῦ χωροχρόνου μὲ τὴν παρουσία τῆς ἴλης καὶ ἐνεργείας μέσα σ' αὐτόν, ἔβλεπε στὴν θεωρία του μιά ρωγμὴ πού τὸν βασάζει.

Παρομοίαζε τὴν μιά πλευρὰ τῆς ἐξισώσεώς του πού ἀναφερόταν στὴν γεωμετρία, μὲ τὴν ὠραιότητα τοῦ μαρμάρου τῶν ἀρχαιοελληνικῶν μνημείων ἐνῶ ἀντιπαθοῦσε τὴν ἄλλη πλευρὰ πού ἀναφερόταν στὴν ἴλη καὶ τὴν ἐνέργεια, τὴν θεωροῦσε ἄσχημη καὶ τὴν παρομοίαζε μὲ ξύλο. Ἡ ἴλη τοῦ φαινόταν ἕνα φρικαλέο σύμφυγμα ἀπὸ συγκεχυμένες μορφές ἀπὸ τὰ ὑποατομικὰ σωματίδια, τὰ ἄτομα, τίς πολυμερεῖς χημικὲς ἐνώσεις, τοὺς κρυστάλλους, τίς πέτρες, τὰ δένδρα, μέχρι τοὺς πλανῆτες καὶ τὰ ἄστρα. Ἔτσι, εἶχε ὡς ὄνειρό του τὸ νά μετατρέψει τὸ «ξύλο» σὲ «μάρμαρο».

Ὅμως τὰ πράγματα πῆραν διαφορετικὴ πορεία ἀπὸ αὐτὴ πού ὁραματιζόνταν ὁ Einstein. Ἀπὸ τὴν διετία τοῦ 1920, ἡ νέα θεωρία πού ὀνομάσθηκε «Κβαντομηχανικὴ» ἀρχίζει νά ἀνιχνεύει τὰ μυστικά τοῦ ὑποατομικοῦ κόσμου πού ὡς τότε ἦταν ἕνας ἀπηγορευμένος χώρος γιά τὸν ἄνθρωπο. Ἀλλὰ ὁ Erwin Schrödinger καὶ Werner Heisenberg ἔδωσαν μιά σχεδὸν πλήρη μαθηματικὴ περιγραφή τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτόμου τοῦ ὕδρογόνου μέσα στὴν διετία 1925 καὶ 1926, ἐνῶ λίγο ἀργότερα, τὸ 1930 ὁ P.A.M. Dirac τολμοῦσε νά διατυπώσει τὴν γνώμη ὅτι ὅλη ἡ χημεία θά μπορούσε νά προκύψει μὲ μαθηματικὸ τρόπο ἀπὸ μερικὲς ἀρχικὲς παραδοχές. Ὁ Einstein ἀρχίζει μὲ φρίκη νά διαπιστώνει ὅτι ἡ νέα θεωρία φαινόταν κατασκευασμένη ἀπὸ «ξύλο». Ἦταν σάν νά ἔδειχνε τὸ σύμπαν «ἰδιαίτερη προτίμηση στὸ ξύλο καὶ ὄχι στὸ μάρμαρο».

Τὰ «καινὰ δαιμόνια» πού εἰσήγε ἡ νέα θεωρία, ἦσαν κατὰ κύριο λόγο τὰ ἔξης:

1. Οἱ διάφορες δυνάμεις δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ πακέττα ἐνεργείας (quanta) πού ἀνταλλάσσονται μεταξὺ τῶν ἀλληλεπιδρῶντων σωματίων.

2. Ἡ διαφοροποίηση τῶν δυνάμεων ὀφείλεται στὸ ὅτι εἶναι διαφοροποιημένα τὰ ἀνταλλάσσόμενα κβάντα ἐνεργείας.

3. Εἶναι ἀδύνατο νά γνωρίζουμε ταυτοχρόνως τὴν θέση καὶ τὴν ταχύτητα ἐνὸς ὑποατομικοῦ σωματιδίου μὲ ἀπεριόριστη ἀκρίβεια. Τὸν περιορισμὸ αὐτὸ θέτει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ Heisenberg.

Τὸ κάθε σωματίδιο, συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα κύμα πού περιγράφεται μὲ ἀκρίβεια ἀπὸ τὴν ἐξίσωση τοῦ Schrödinger. Τὸ κύμα αὐτὸ ἐρμηνεύθηκε ἀπὸ τὸν Max Born ὡς κύμα πιθανότητος καὶ μᾶς δίνει ἕνα μέτρο γιά τὴν πιθανότητα νά εὐρίσκειται κάποιον σωματίδιο σὲ μιά συγκεκριμένη θέση.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ προκαλοῦσε τὸν ἀποτροπιασμὸ τοῦ Einstein πού εἶπε: «Μοῦ εἶναι ἀδύνατον νά φαντασθῶ ὅτι ὁ Θεὸς παίξει ζάρια».

4. Ἀκόμα, ἡ θεωρία αὐτὴ δέχεται ὅτι τὰ σωματίδια ἔχουν πεπερασμένη πιθανότητα νά ἀνοίγουν σήραγγες καὶ νά περνοῦν μέσα ἀπὸ ἀδιαπέραστα φράγματα ἢ νά κάνουν ἕνα «κβαντικὸ ἄλλμα» —κατ' ἄλλη διατύπωση— καὶ νά ὑπερπηδοῦν ἕνα φράγμα ἐνῶ ἡ ἐνέργεια πού διέθεταν δέν θά ἦταν ἀρκετὴ γιά νά ἐπιτρέψη κάτι τέτοιο.

Ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ δύναμη καὶ ἡ βαρύτης μᾶς εἶναι οἰκείες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρία.

Ἐκτός ἀπὸ αὐτές ὅμως ὑπάρχουν ἡ ἰσχυρὴ πυρηνικὴ δύναμη, πού συγκρατεῖ μεταξὺ τους τὰ προτόνια καὶ τὰ νετρόνια πού ἀποτελοῦν τοὺς πυρήνες τῶν ἀτόμων, ἐξασφαλίζοντας τὴν σταθερότητα τῶν χημικῶν στοιχείων καθὼς καὶ ἡ ἀσθενὴς πυρηνικὴ δύναμη πού εἶναι ὑπεύθινη γιά τίς ραδιενεργοὺς μεταστοιχειώσεις τῶν ἀσταθῶν πυρήνων, ὅπως τοῦ ραδίου, τοῦ οὐρανίου, τοῦ θορίου πού ὑπάρχουν αὐτοφριεῖς, ἢ ἄλλων πού παράγονται τεχνητῶς σtoὺς πυρηνικοὺς ἀντιδραστήρες ὅπως π.χ. τοῦ πλουτωνίου.

Ἡ ἰσχυρὴ πυρηνικὴ δύναμη ἔχει πολὺ μικρὴ ἐμβέλεια: 10^{-13} cm. Ἡ ἀσθενὴς πυρηνικὴ δύναμη ἔχει ἀκόμα μικρότερη: 10^{-15} cm.

Σέ κοσμική κλίμακα, ή ισχυρή πυρηνική δύναμη προκαλεί τήν πυρηνική σύντηξη στους άστέρες και συντηρεί τήν άκτινοβολία τους. Είναι 100 φορές ισχυροτέρα από τήν ηλεκτρομαγνητική δύναμη μέσα στο πεδίο τής έμβελείας τής. Η άσθενής πυρηνική δύναμη είναι 10¹¹ φορές άσθενέστερη από τήν ηλεκτρομαγνητική. Είναι όμως πολύ ισχυροτέρα από τήν βαρύτητα μέσα στο πεδίο τής έμβελείας τής και γι' αυτό μπορεί νά προκαλέσει τίσ «έκρήξεις» τών υπερχαινοφανών άστέρων (supernova), άνταγωνιζομένη τήν βαρύτητα.

Η κάθε μία από τίσ τέσσαρες αυτές «κοσμικές» δυνάμεις έχει τά δικά της σωματίδια - φορείς.

Η ηλεκτρομαγνητική δύναμη έχει ως φορείς τά φωτόνια.

Η άσθενής πυρηνική δύναμη έχει άντιστοιχώς τά σωματίδια W+, (μέ ηλεκτροθετικό φορτίο) W- μέ (ηλεκτροαρνητικό φορτίο) και Z (πού είναι ηλεκτρικώς ουδέτερα).

Γιά τήν ισχυρή πυρηνική δύναμη, τά πράγματα περιπλέκονται ακόμα περισσότερο γιά νά μήν υπεισέλθωμε σέ έκτεταμένες λεπτομέρεις, άς αναφέρομε απλώς ότι ή περιγραφή τους γίνεται μέ τήν λεγομένη «Κβαντική χρωμοδυναμική» θεωρία και ότι άπαιτεί τήν ύπαρξη 36 συνολικώς σωματιδίων, τών «quarks» πού άνταλλάσσουν μεταξύ τους «γλοόνια» και πώς ή περιγραφή τους γίνεται μαθηματικώς μέσω τών πεδίων Yang - Mills πού όνομάστησαν έτσι γιά νά τιμηθούν οι έρευνηταί πού άσχολήθηκαν μέ αυτά.

Άκολούθησε ή προσπάθεια γιά τήν ένοποίηση αυτών τών θεωριών μέ τήν γενικευμένη θεωρία τής σχετικότητας πού κατέληξε στο λεγόμενο Standard Model (τυποποιημένο υπόδειγμα). Τό υπόδειγμα αυτό, παρ' όλον ότι διδαι κατ' άρχήν μία πλήρη περιγραφή όλων τών γνωστών φαινομένων, θεωρείται από πολλούς φυσικούς ως άνεπαρκές έπειδή περιέχει πολλά αυθαίρετα χαρακτηριστικά, όπως π.χ. τήν ύπαρξη 36 διαφορετικών σωματιδίων γιά τήν περιγραφή τών ισχυρών πυρηνικών δυνάμεων, τήν ύπαρξη 19 σταθερών πού πρέπει νά καθορισθούν μέ πειράματα έπειδή οι τιμές τους δέν προκύπτουν από τήν θεωρία κ.τ.λ.

Λόγω αυτών τών μειονεκτημάτων έχουν προταθεί από τους θεωρητικούς φυσικούς και διάφορες άλλες ένοποιητικές θεωρίες όπως είναι ή «ύπερσυμμετρία» και ή «ύπερβαρύτης».

Στίς θεωρίες αυτές τό κάθε σωματίδιο, πρέπει νά έχει ένα αντίστοιχο σωματίδιο ως «ύπερ-συνεταίρο». Τό όνομα του ύπερσυνεταίρου καθορίζεται από τό όνομα του σωματιδίου μέ τόν έξής κανόνα: Άν τό θεωρούμενο σωματίδιο άκολουθει τήν στατιστική Bose - Einstein, ό συνεταίρος του έφοδιάζεται μέ ένα σίγμα στήν άρχή του όνόματός του, όπως π.χ. ό συνεταίρος του quark όνομάζεται «squark».

Άν πάλι, τό άρχικό σωματίδιο άκολουθει τήν στατιστική Fermi - Dirac τό όνομα του συνεταίρου προκύπτει άν προστεθει στο άρχικό όνομα ή κατάληξη ino. Έτσι από τό φωτόνιο έχομε τό φωτίνο (photino), από τό γλουόνιο τό γλουϊνο (gluino), κ.ο.κ.

Όλες όμως αυτές οι θεωρίες είχαν κάποια αδύνατα σημεία και γι' αυτό δέν έπεκράτησαν τελικώς. Έπίσης: Όλες αυτές οι θεωρίες άπαιτούν χώρους πολλών διαστάσεων ή υπερβαρύτης π.χ. στήν άπλουστέρα της διατύπωση προϋποθέτει χώρο ένδεκα διαστάσεων.

Σήμερα, θεωρείται ότι παρουσιάζει περισσότερο ευόιωνες προοπτικές ή λεγομένη «θεωρία τών υπερχορδών» (Superstring theory). Η κάθε υπερχορδή θεωρείται ότι είναι 10²⁰ φορές μικρότερη σέ μέγεθος από τό πρωτόνιο και άκόμη ότι έκτελεί παλμούς. Έτσι, στο κάθε υποατομικό σωματίδιο άντιστοιχεί μία όρισμένη συχνότητα συντονισμού.

Οι μόνες νότες πού μπορούν «νά επιβιώσουν» στήν χορδή ενός βιολιού, είναι εκείνες πού χάνονται στήν άκρη όπου είναι καρφωμένη ή χορδή του βιολιού. Κατ' άρχήν μία παλλομένη χορδή δίνει ένα άπειρο, πλην όμως άπαριθμητό σύνολο μουσικών ήχων. Μέ αυτή τήν βάση, ή ύλη δέν είναι τίποτε άλλο από τίσ άρμονίες πού παράγει αυτή ή παλλομένη χορδή. Η θεωρία αυτή, καίτοι είναι μαθηματικώς άψογη, δέν έλέγχθηκε ως τώρα πειραματικώς.

I. Γ. ΞΥΝΟΠΟΥΛΟΣ

(Συνεχίζεται)

ΤΟΥ ΚΑΡΤΕΣΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ

Τά κυριώτερα στοιχεία της φιλοσοφικής σκέψεως και στοχασμού μετά του αναγκαίου βιογραφικού σημειώματος του Ρενάτου Καρτεσίου, φιλοσόφου, μαθηματικού και φυσικού Γάλλου (1596-1650) εθίγησαν συνοπτικῶς εἰς μελέτημά μας ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ρενάτος Καρτέσιος: Ὁ Φιλόσοφος» (Περιοδ. «Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή» τεύχη Ἰουν. καὶ Ἰουλ. 1997 σελ. 170-173 καὶ 216-224). Ὁ βασικὸς ἄξων τῆς φιλοσοφίας καὶ κοσμοθεωρίας τοῦ Descartes ὑπῆρξεν ἡ περιώνυμος πρότασις του: «cogito ergo sum» (σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω). Ἡ ὅλη σκέψις του κατέληγεν εἰς ἀμφιβολίαν περὶ ὄλων τῶν πραγμάτων μὲ μόνον ἀναμφίβολον σημείον τὸν ἀμφιβάλλοντα ἄνθρωπον. Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Καρτεσίου δὲν κατέληγεν εἰς ἄρνησιν, ἀλλὰ εἰς θέσιν καὶ κατάφρασιν. Τό κυριώτερον καὶ ἀξιολογώτερον καταφατικὸν συμπέρασμα ὑπῆρξε διὰ τὸν φιλόσοφον αὐτὸν ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀπείρου καὶ τελείου ὄντος. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Δημήτριος Κωτσάκης εἰς σχετικὸν ἄρθρον του περὶ τοῦ Ρ. Καρτεσίου τὸ 1950 μὲ τὴν ἐπέτειον τῶν τριακοσίων χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ φιλοσόφου ἐσημεῖωνε τὰ ἑξῆς, μεταξὺ ἄλλων, ἀξιοσημεῖωτα: «Ἡ ὁμολογία τοῦ Descartes: «Σκέπτομαι, ἄρα, ὑπάρχει Θεός (Je pense, donc Dieu est), φέρει εἰς τὴν μνήμην μας τὴν γνωστὴν διαπίστωσιν τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ὅτι «ἡ ὑψίστη γνῶσις εἶναι ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἡμετέρας ἀγνοίας». Αὐτὸς δὲ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ τρόπος διὰ νὰ προχωρήσῃ κανεὶς εἰς τὴν ἀληθινὴν ἔρευναν, καὶ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν δρόμον ἀκολουθοῦν ὄλοι ὅσοι εἰλικρινῶς ζητοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐπιτυχάνουν πράγματι εἰς τὴν ζωὴν των. Καὶ ὁ Καρτέσιος διαπιστώσας τὴν ἰδικὴν του ἀμάθειαν, ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ ὄλων τῶν

ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀμφιβάλλον ὁμῶς περὶ πάντων ὅσα σκέπεται καὶ ἀντιλαμβάνεται, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ ὅτι ἀμφιβάλλει. «Ἐνῶ ἐθεώμην τὰ πάντα ὡς ἀπατηλά, γράφει, παρετήρησα ἀμέσως ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἐσκεπτόμην τοῦτο, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ εἶμαι κάτι καὶ διεγνώσασα τὴν ἀλήθειαν: Σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω (cogito ergo sum). Τοῦτο εἶναι τὸσον ἀδιάσειστον, ὥστε αἱ πλέον παράλογοι θεωρίαι τῆς σκέψεως δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸ κλονίσουσιν».

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σκεπτόμενος, συνεχίζει ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς, καὶ συλλογιζόμενος ὁ Καρτέσιος ἤχθη εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντος ἀπείρου καὶ τελειοτάτου. Ἡ ὑπαρξις τοῦ Θεοῦ εἶναι δι' αὐτὸν, ἡ δευτέρα σαφῆς καὶ ἀδιαμφισβήτητος ἀλήθεια καὶ ἡ πεποιθήσις αὕτη τοῦ χρησιμεῖει ὡς ἀρετηρία διὰ πᾶσαν περαιτέρω γνῶσιν. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν ὡς τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν —ἰδέα ἡ ὅποια εἶναι ἐμφυτος— εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς ἀληθείας τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» (Δ. Κωτσάκη: «René Descartes», περιοδ. «Ἀκτίνες», ἔτος ΙΓ' Ἀπριλ. 1950 σελ. 165, 166).

Βεβαίως ὁ Καρτέσιος θεωρεῖται ἀπὸ ὄλους «ὁ ἰδρυτῆς τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας» καὶ ὁ εἰσηγητῆς κατὰ πλειοψηφίαν τοῦ ὀρθολογισμοῦ κατὰ τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμὸν καὶ τὴν μεταφυσικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου.

Ἡ ἐπέτειος τῶν τετρακοσίων χρόνων, τὸ 1996, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ φιλοσόφου θά καθιστοῦσε ἐπίκαιρον θέμα τὴν μελέτην τῆς κοσμοθεωρίας του καὶ ἐξ ἄλλων πλευρῶν καὶ ἀπόψεων. Καὶ τοῦτο θά ἀπαιτοῦσε μακρὰν σειρὰν σχετικῶν ἁρθρῶν. Θά μνημονευθῆ μιά μόνον, πολὺ σπουδαία πλευρὰ τοῦ Καρτε-

σιανού έργου, τό κεφάλαιον περί τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς.

***

Ἐκ τῶν Καρτέσιον ὡς πάθη ὀρίζονται ἀντιλήψεις ἢ αἰσθήματα ἢ συγκινήσεις τῆς ψυχῆς. Κατά τήν εὐριτέραν ἔννοιαν πάθη εἶναι ὅλα τά ἐνεργήματα καί αἱ κινήσεις, πού προέρχονται ὄχι μόνον ἀπό τήν ψυχήν, ἀλλά συνάμα καί ἀπό τήν ψυχήν καί τό σῶμα, ὅπως εἶναι παραστάσεις καί γνώσεις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Ὁ φιλόσοφος ἔχει διαλάβει περί τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς εἰς μίαν διεξοδικήν πραγματείαν, ἡ ὁποία φέρει τόν τίτλον: «Les passions de l' âme, de passionibus animae».

Τά πάθη εἶναι προσλήψεις καί γνώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ἔχουν αἰτίαν τήν ψυχήν καί ἄλλαι προέχονται ἀπό τό σῶμα. Ἡ καθάρᾳ βούλησις καί ἡ νόησις, φρονεῖ ὁ φιλόσοφος, εἶναι ἐνεργήματα γνησίας πνευματικῆς φύσεως, ἐνώ ἡ κίνησις τοῦ σώματος ἀποτελεῖ φαινόμενον ὑλικόν. Κάποιον μέσον σημειοῦν μεταξὺ αὐτῶν κατέχουν τά πάθη. Αὐτά τά πάθη προσιδιάζουσι, εὐαριστοῦν καί διέπουν τόν ἄνθρωπον, ἐφ' ὅσον εἶναι ὄν νοητικόν καί αἰσθητικόν.

Τά πάθη εἶναι καταστάσεις, ἐντός τῶν ὁποίων εὐρισκομένη ἡ ψυχὴ πάσχει, ἀφοῦ ὑφίσταται τήν συνέργειαν καί τὰς ἐπιδράσεις τοῦ σώματος. «Ἡ ψυχὴ ἐνδέχεται νά εἶναι ἀδιάφορος κατά τήν ὄρασιν καί τήν ἀκοήν, κατά τήν πείναν καί τήν δίψαν· ἀλλά δέν μένει ἀδιάφορος ἐν τῇ χαρᾷ καί τῇ ὀργῇ. Διότι αὐτὴ μόνον συγκλονεῖται ὑπὸ τῆς χαρᾶς καί τῆς λύπης, αὐτὴ συνταράσσεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης καί τοῦ μίσους· ἀλλά τοῦτο θά ἦτο ἀδύνατον, ἂν ὑπῆρχεν ἄνευ σώματος. Τά πάθη δέν θά διέσειον τήν ψυχὴν, εἰ μὴ ἦσαν πνευματικαὶ δυνάμεις· οὐδέ πάλιν θά ἐπεσκότιζον τό πνεῦμα, εἰ μὴ ἦσαν καί σωματικῆς φύσεως. Εἶναι λοιπόν κινήσεις καί συγκινήσεις τῆς ψυχῆς (émotions de l' âme), σύμμεικτοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύσεων, τῆς πνευματικῆς καί τῆς σωματικῆς, σημειώνει ὁ Κ. Ι. Λογοθέτης. («Νεώτερα Φιλοσοφία» τόμ. Α', Ο.Ε.Δ.Β. ἐν Ἀθήναις, 1964, σελ. 119).

Τά πάθη κατά τόν φιλόσοφον εἶναι πολυάριθμα ἐξ ἐπόψεως ψυχολογικῆς καί ἠθικῆς καί σχετίζονται μέ τόν συναισθηματικόν κόσμον καί τό σῆμα: «Ἡ

διάκριση τῶν δύο ὑποστάσεων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος, προβάλλεται σέ πολλές καί διαφορετικῆς ἐκδηλώσεις, ὅπως γιά παράδειγμα στό γέλιο, τό ὁποῖον ὀρίζεται ὡς ἔξοδος ἀέρος ἀπό διογκωμένους πνεύμονες σέ συνδυασμό μέ ἐκπληξήν καί χαρά. Ἐκ τῶν νεανικῶν τῶν χρόνιων ὁ Καρτέσιος συσχέτιζε τοὺς νόμους πού διέπουν τόν συναισθηματικόν κόσμον τοῦ ἀτόμου μέ τοὺς νόμους πού καθορίζουν τήν λειτουργία τοῦ σῆματος». (Λῶρη Κέζα: René Descartes: «Τά πάθη τῆς ψυχῆς» ἐκδόσεις «Κριτική», 1996, ἐφ. «Βῆμα» 26.1. 1997).

Ἡ ψυχὴ κατά τόν Καρτέσιον ὀρίζεται ἐκεῖνο πού σκέπτεται καί ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀμφιβάλλει, αὐτό τό ὁποῖον ἐννοεῖ, ἀντιλαμβάνεται, πού βεβαιώνει, αὐτό πού ἀρνεῖται, πού θέλει, πού δέν θέλει, αὐτό πού φαντάζεται ὡσαύτως καί αἰσθάνεται. Ὅλα τά πάθη ἀνάγονται εἰς ὀλίγα καί ἀπλά. Τά λοιπά εἶναι εἰδικεύσεις καί συνδυασμοί. Ὡς ἀρχέγονα, ἀπλά καί στοιχειώδη πάθη εἶναι, θεωροῦνται κατά τόν φιλόσοφον ἔξ, τὰ ἔξῃς: ὁ θαυμασμός, ἡ ἀγάπη, τό μῖσος, ἡ ἐπιθυμία, ἡ χαρά, ἡ λύπη.

α) Ὁ θαυμασμός εἶναι κατά πρῶτον τό πάθος τό ὁποῖον δημιουργεῖται ὅταν συντελεσθῇ κάτι τό καινούργιον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπαισθάνεται κάτι τό νέον. Θαυμασμός προκαλεῖται καί ἀπό τήν προσδοκίαν κάποιου φαινομένου, τό ὁποῖον ὑπερβαίνει τόν ἑαυτόν μας καί ὑπέρχεται τῶν δυνάμεών μας. Ὁ θαυμασμός, κατά τόν Καρτέσιον, συνδέεται μέ τήν ἐκπληξίν, ἡ ὁποία καί αὐτὴ χαρακτηρίζεται ὡς περιφρόνησις ἐξ αἰτίας τῆς μικρότητος ἐνός ἀντικειμένου ἢ καί ὡς ἐκτίμησις, προερχομένη καί ἀπορρέουσα ἀπό τήν ἀξίαν ἐνός ἄλλου ἀντικειμένου. Τό πάθος τοῦ θαυμασμοῦ δέν εἶναι ἀκραφνές ἐπιπόνημα τοῦ Καρτεσίου. Διά τοὺς ἀρχαίους τό πάθος τοῦ θαυμασμοῦ παρίσταται ὡς πρώτη ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας. «Μάλα γάρ φιλοσοφικόν τοῦτο τό πάθος τό θαυμάζειν, οὐ γάρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη». (Πλάτωνος Θεαίτητος, 155 Δ). Ἡ ἔννοια τοῦ θαυμασμοῦ δέν εἶναι ἀπλή παθητικὴ ἀντίδρασις, ἀλλὰ λογικὴ ἀπορία καί ἐνέχει τό νόημα τοῦ σκεπτικισμοῦ. Γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ πορεία τῆς πρὸς τήν ἀνακάλυψιν ἀρχῶν καί ὁ θαυμασμός κινεῖται εἰς τόν ἄξονα

ἀναβαθμίσεως τούτου πρὸς τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἠθικῶς ὠφέλιμον. Εἰς αὐτόν τὸν ἀξίον κινεῖται καὶ ὁ Καρτέσιος διὰ τῆς σκέψεώς του.

β) Ἡ ἀγάπη καὶ γ) τὸ μῖσος εἶναι πάθη τὰ ὅποια προκαλοῦνται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἓνα πρᾶγμα καθίσταται ὠφέλιμον ἢ βλαβερόν. Ἡ ἀγάπη καθὼς καὶ τὸ μῖσος εἰς τὸν Χριστιανισμόν προσλαμβάνει ἄλλο νόημα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνῶ ὁ θαιμασμός προκαλεῖται οὕτως ἢ ἄλλως, ἀνεξαρτήτως ἂν εἶναι ὠφέλιμος ἢ ἐπιβλαβής, ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος. Ὁ Καρτέσιος διακρίνει τὴν ἀγάπην ὡς καθαρῶς διανοητικὴν ἢ λογικὴν καὶ διαχωρίζει καὶ ἐκείνην τῶν αἰσθησεων, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ πάθος. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ τείνει νὰ οἰκειοποιηθῇ τὸ λυσιτελές καὶ τὸ ὠφέλιμον καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ἀλυσιτελές καὶ τὸ ἐπιζήμιον. Ἡ ψυχὴ μας, φρονεῖ ὁ φιλόσοφος, ἐφ' ὅσον εἶναι ἠνωμένη μὲ τὸ σῶμα, τότε ἡ λογικὴ ἀγάπη συνοδεύεται καὶ συνακολουθεῖται ἀπὸ τὴν λεγομένην αἰσθησιακὴν ἀγάπην.

Τὸ μῖσος δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποκρούσῃ τὸ ἐπιβλαβές καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸ ἐπιζήμιον. Ἡ ἀγάπη ὠφελεῖ τὰ ἡθῆ μας, ἐνῶ τὸ μῖσος σαφῶς ὄχι, διότι ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὸ κακόν. Τὸ μῖσος καταβιβρώσκει τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκουριά κατατρῶγει τὸν χάλυβα. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ μίσους καὶ δοκιμάζουν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὸ κακόν, αὐτοί, κατὰ τὸν Καρτέσιον, δοκιμάζουν εὐχαρίστησιν παρομοίαν τῶν δαιμόνων. Ἐνάρετοι καὶ τίμιοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παραδίδονται εἰς τὴν ἀγάπην, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ὅτι παρουσιάζει γνωρίσματα ἀκατανόητα καὶ χαρακτηριστὰ ἐπιπόλαιον. Τὸ πάθος εἶναι χειρότερον συγκριτικῶς ἔναντι ἐνός ἄλλου, πού εἶναι δυνατόν νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ὀλιγώτερον ἐνάρετον, ἀπὸ ὅτι ἓνα ἄλλο. Ὁ ἴδιος ὁ φιλόσοφος ἀναφέρει εἰς μίαν ἐπιστολήν του: «Βλέπομεν ἐκ πείρας, γράφει, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ καλοῦ γίνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον κακοί, ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μισοῦν κάποιον διότι, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ μῖσος τῶν εἶναι συγκαταλόγητον, παρουσιάζονται τόσον συχνά τὰ κακὰ τὰ ὅποια δέχονται ἐκ τοῦ ἐχθροῦ τῶν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια

εὔχονται νὰ συμβοῦν εἰς αὐτόν, ὥστε τοῦτο τοῦς σινηθίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν κακίαν.

Ἀντιθέτως, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παραδίδονται εἰς τὴν ἀγάπην, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ ἀγάπη τῶν εἶναι ἀκατανόητος καὶ ἐπιπόλαια ἐξ ἴσου εἶναι ἐνάρετοι καὶ τίμιοι ἄνθρωποι, ὅπως καὶ ὅταν ἀπασχολοῦν τὸ πνεῦμα τῶν μὲ ἄλλες σκέψεις». (Γ. Σ. Βερβενιώτη: «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ντεκάρτ» Ἀθήναι, 1967, σελ. 67).

δ) Ἡ χαρὰ: Ὁ Καρτέσιος θεωρεῖ ὡς χαρὰν τὴν «εὐχάριστον συγκίνησιν τῆς ψυχῆς» ἢ ὅποια ἀπορρέει ἀπὸ τὸ καλόν, κατὰ δηλ. πού εἶναι καλόν καὶ ὠφελεῖ ἠθικῶς. Χαρὰ ἀληθινὴ εἶναι ἐκείνη, πού δοκιμάζει κανεὶς, ὅταν ἐνθυμηθῇ κάποιον κακόν, ποιὰν τινα δυστυχή κατάστασιν καὶ περιπέτειαν, πού ἔχει ὑποστῆ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει ἀπελευθερωθῆ. Ἡ χαρὰ εἶναι καρπὸς τῆς ψυχῆς διὰ κατὰ τὸ καλόν, πού ἐπετέλεσεν ὁ ἄνθρωπος. Διαβαθμίζεται ἡ χαρὰ εἰς φυσικὴν καὶ πνευματικὴν. Ἡ πνευματικὴ χαρὰ ἐκπηγάξει καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατέχει κατὰ τὸ καλόν. Ὅταν τὸ ἄτομον προσπαθῆσῃ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια προσβάλλουν δυσμενῶς τὰς αἰσθήσεις, τότε χαιρεῖ ἢ ὅταν τὸ ἄτομον ἀπολαμβάνῃ καὶ χαιρῇ ὑγείας σωματικῶς τότε τὸ ἀληθινόν λογικόν χαιρεῖ καὶ εὐχαριστεῖται μεγάλως. Ὅντως τὸ χαρούμενον πνεῦμα βοηθεῖ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, καθ' ὅσον ἐγκλεῖει ἐσωτερικὴν δύναμιν καὶ μυστικὴν ἰσχὺν καὶ ρώμην.

ε) Ἡ λύπη εἶναι δυσάρεστον συναίσθημα. Ὅταν θεωρήσωμεν ἓνα καλόν, τὸ ὅποιον τυγχάνει παρόν, τότε αἰσθανόμεθα μέσα μας ἰκανοποίησιν καὶ χαρὰν ἀντιθέτως ἢ παρουσία ἐνός κακοῦ μᾶς δυσαρεστεῖ καὶ μᾶς λυπεῖ. Μερικοὶ ἄνθρωποι αἰσθάνονται λύπην ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐπιθυμίας. Ὁργίζονται κάποιον διὰ τὸ καλόν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμοῦν τὸ ἀντίθετον δηλ. τὴν κακοδαιμονίαν τῶν.

Τοιουτοτρόπως τὰ συναισθήματα λύπη, ἐπιθυμία, μῖσος, φθόνος εἶναι ἀνάμεικτα. Ἡ λύπη προξενεῖται καὶ ἀπὸ τύψεις συνειδήσεως λόγω ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ἂν πράττῃ κανεὶς κατὰ τὸ καλόν ἢ τὸ κακόν. Πρὸς τὴν λύπην προσεγγίζει ὁ φθόνος (envie), πού δημιουργεῖται καὶ παγιώνεται ἔνεκα τῆς εὐδαιμονος καταστάσεως συνανθρώπων μας, ἐνῶ ἡ συμ-

πάθεια διά τὰ ἀλλότρια ἀτυχήματα ὀνομάζεται οἶκος (pitie). Πολλά εἶδη χαρᾶς καί λύπης διακρίνει ὁ Καρτέσιος, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσταθῆ, δέν ἔχουν σταθερότητα, ἀλλά ὁ χρόνος, συνάμα καί ἡ συνήθεια ἀμβλύνουν συνήθως τὰ πάθη αὐτά.

στ) Ἐπιθυμία εἶναι τὸ ἔκτον πάθος κατά τόν φιλόσοφον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸ μέλλον μᾶλλον παρά εἰς τὸ παρόν καί τὸ παρελθόν.

Πάθος ἐπιθυμίας εἶναι καί ὀνομάζεται ἢ ἀναζήτησις τοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Καρτέσιος ἀποσαφηνίζει μέ ποῖον τρόπον καί πῶς ἡ ἐπιθυμία ἀποβλέπει εἰς τὸ μέλλον: «Ὅχι μόνον ὅταν ἐπιθυμῶμεν νά ἀποκτήσωμεν ἕν καλόν, λέγει, τὸ ὁποῖο στερούμεθα ἀκόμη ἢ ἐπιθυμοῦμεν νά ἀποφύγωμεν ἕν κακόν, τὸ ὁποῖον νομίζομεν ὅτι θά συμβῆ, ἀλλά καί ὅταν εὐχόμεθα νά διατηρηθῆ ἕνα καλόν ἢ νά ἀπομακρυνθῆ ἕνα κακόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐκτείνεται αὐτὸ τὸ πάθος, εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἐπιθυμία μας ἀποβλέπει πάντοτε εἰς τὸ μέλλον». Κυρίως ὡς πάθος ἐπιθυμίας λογίζεται ἡ ἀναζήτησις ἐνός καλοῦ. Κάτι ἀνάλογον ἐπρέσβειεν ἡ Σχολαστικὴ φιλοσοφία.

Ἡ ἐπιθυμία συνδέεται μέ τὴν ἐλπίδα, πού σημαίνει προσδοκίαν πραγματώσεως ἐνός καλοῦ καί ἀποδιώκει τὸν φόβον. Ἡ ἐπιθυμία γίνεται ἐλπίς μέ τὴν ὀρθὴν κρίσιν περὶ πραγματοποιήσεώς της. Καί ἡ ἐλπίς αὐτὴ γίνεται βεβαιότης, ἐνῶ ὁ ἀπόλυτος φόβος ἀπελπισία.

Ὁ Καρτέσιος πιστεύει ὅτι τὰ πάθη δέν πρέπει νά ἀφανισθοῦν ἢ καί νά μείνουν ἀσύδοτα. Ἀποτελοῦν δύο ἄκρα μὴ παραδεκτά. Ἡ βούλησις, μέ τὴν ὁποῖαν ἔχει προικοδοτηθῆ ὁ ἄνθρωπος, ὀφείλει νά διαμᾶζῃ καί νά περιστέλλῃ τὰ πάθη μέσα εἰς τὰ ἐπιβαλλόμενα ὄρια πού τοποθετεῖ ἡ φύσις. Διὰ τὴν καταστολὴν τῶν παθῶν ἐκείνων, πού ὀδηγοῦν εἰς τὸ κακόν, εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἡ «ἐνέργεια» καί ἡ «σαφήνεια» τῶν παρουστάσεων καί τῶν γνώσεων, ἡ αὐτογνωσία τοῦ νοῦ (δηλ. τὸ νοῦ = ὑπάρχω), ἀρχὴ καί τέλος τῆς Καρτεσιανῆς φιλοσοφίας. Δηλαδή μέ ἄλλους λόγους ἢ γνώσεις καί ἡ σοφία εἶναι ὁ ἀναγκαῖος μοχλὸς περιορισμοῦ τῶν παθῶν. Κατὰ τόν Καρτέσιον νίκη ἀληθινὴ εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου μέ τὴν συγκατάθεσιν τῆς προαιρέσεως καί τῆς ἐπιθυμίας του μέ

ὄργανον τὴν σαφῆ καί ἐνεργὸν ἐπίγνωσιν ὑπεράνω παθῶν καί ὀρμῶν. Ἡ νίκη αὐτὴ εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος.

Ὁ Πλάτων κατά τὴν παλαιάν ἐποχὴν εἶχε διατυπώσει τὴν ἠθικὴν ρήτηραν: «Τὸ νικᾶν ἑαυτὸν πασῶν νικῶν πρώτη καί ἀρίστη ἐστίν, τὸ δὲ ἠτᾶσθαι ὑφ' ἑαυτοῦ αἰσχρὸν ἐστὶ ἅμα καί κάκιστον». (Δηλ. τὸ νά προσπαθῆ κανεῖς (ὁ ἄνθρωπος δηλονότι) νά κερδίξῃ νίκας ἐναντι τοῦ κακοῦ ἑαυτοῦ του εἶναι ἐξ ὧν τῶν νικῶν ἢ πλέον σπουδαία, ἢ πρωτίστη ἠθικὴ νίκη· τὸ νά ἠτᾶται (νά νικάται) ὁμοῦς ἀπὸ τόν ἐλαττωματικόν του ἑαυτόν, εἶναι πάρα πολὺ μεγάλο κακόν καί προσάπτει παλλαπλὴν ἐντροπήν).

Εἰς αὐτόν τόν ἄξονα κινεῖται ὁ λόγος περὶ τῶν παθῶν, τόν ὁποῖον διετύπωσεν ὁ φιλόσοφος, φυσικός, μαθηματικός καί διανοούμενος, κτῆμα τῆς παγκοσμίου διανοήσεως καί ἐπιστήμης, Ρενάτος Καρτέσιος.

***

Εἰς μίαν γενικὴν παρατήρησιν εἶναι δυνατὸν νά διατυπωθοῦν τινὰ στοιχεῖα:

Ὅταν γνωρίσῃ κανεῖς τὰ πάθη δέν εἶναι δυνατόν νά ὑποστῆ φοβίας. Ὑπάρχουν καλὰ τὰ ὁποῖα ἀπορρέουν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον τὰς ὑπερβολὰς τῶν παθῶν θά πρέπει νά φοβῆται ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τόν φιλόσοφον.

Ἡ ὑπαρξὶς τῶν παθῶν, τὰ πάθη γενικῶς, ἀποδίδουν μίαν ὠφελιμότητα. Ἡ ὠφελιμότης αὐτὴ ἐγκείται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πάθη ὑπάρχοντα ἰσχυροποιοῦν τὴν διάρκειαν τῶν σκέψεων τῆς ψυχῆς πρὸς χαλιναγώγησίν των. Παρόμοια σκεπτικὰ στοιχεῖα θά ἦσαν μὴ ὑπαρκτά, ἐφ' ὅσον καί τὰ πάθη θά ἐξηλείφοντο. Ὁ περὶ παθῶν λόγος τοῦ Καρτεσίου ὀμιλεῖ διὰ τὴν ἀλληλεπίδρασιν ψυχῆς καί σώματος, μέ ὑπεροχὴν τοῦ ψυχικοῦ παραγοντος καί ὀδηγεῖ βεβαίως ἀπὸ τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν ἠθικὴν δέν προσφέρει μεθοδικὴν ἀνάπτυξιν καί συστηματικὴν παρουσίαν, ἀλλὰ τὰ ἠθικά του παραγέγματα εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὸ ὄλον του συγγραφικόν ἔργον, εἰς τὴν περὶ παθῶν πραγματείαν καί εἰς ἐπιστολογραφίαν διεξοδικὴν τόσον πρὸς τὴν περιγίπισσαν Ἐλισάβετ, πρὸς τὴν ὁποῖαν ὀμιλεῖ περὶ τοῦ εὐτυχοῦς βίου, ὅσον καί πρὸς τὴν βασιλίσαν τῆς Σουηδίας Χριστίνα.

Ὁ φιλόσοφος ἀποφαινεται ὅτι τὸ νὰ ὑποτάσσονται τὰ πάθη εἰς τὸν νοῦν εἶναι ἔργον τὸ ὁποῖον ἀπεργάζεται ἡ βούλησις, διότι ἡ ἰσχὺς τῆς, κατ' αὐτόν, εἶναι εὐρύτερα τοῦ νοῦ καὶ συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν δύναται νὰ ὁμοιωθῇ διὰ τῆς βουλήσεως. Ἡ βούλησις διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ σαφηνείας τῶν παραστάσεων περιστέλλει τὰ πάθη καὶ γενικῶς, ὡς ἀναγκαῖος μοχλὸς εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν παθῶν, ἴσεται ἡ σοφία. Ἡ βούλησις κινεῖται ἀπὸ τὴν γνώσιν ἢ καὶ τὴν Θεϊαν χάριν, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐλευθερίαν. Συνάγει δὲ ὅτι: «εἰάν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ καθολικὴ πάντων αἰτία, ἔπεται ὅτι ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ οὐδὲ ἐν δύναται νὰ θελήσῃ καὶ νὰ πράξῃ ἄνευ τοῦ θείου θελήματος». (Κ. Λογοθέτη: «Νεωτέρα Φιλοσοφία» Ο.Ε.Δ.Β. 1964, σελ. 124).

Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Καρτεσιῦ («Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς») χωρίζεται εἰς τρία μέρη καὶ περιέχει 212 ἄρθρα κατὰ συνεχῆ ἀρίθμησην. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ὅπου ὁμιλεῖ ὁ φιλόσοφος περὶ τῶν ἐν γένει παθῶν καὶ διὰ τὴν συνολικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξετάζεται ἡ σχέσις

τοῦ σώματος μετὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν.

Τὸ δεῦτερον μέρος, ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν διάταξιν τῶν παθῶν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐξ πρωταρχικῶν παθῶν, ἀφιερῶνεται εἰς τὰ ἐξ αὐτὰ «πρωτογενῆ πάθη»: ἦτοι εἰς τὸν θαυμασιόν, εἰς τὴν ἀγάπην, τὸ μῖσος, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην. Κατὰ συνέχειαν ὁ Καρτέσιος ἐξηγεῖ ὅτι ὅλα τὰ ὑπόλοιπα πάθη, ἄλλα προκύπτουν μετὰ συνδυασμὸν αὐτῶν τῶν ἐξ καὶ ἄλλα ἀποτελοῦν διαφορετικὰς μορφάς τῶν. Τὸ τρίτον μέρος καταγίνεται ἀκριβῶς μετὰ αὐτὰ τὰ «δευτερεύοντα» πάθη καὶ φέρει τὸν τίτλον: «περὶ τῶν ἐπὶ μέρους παθῶν».

Ὁ Λόγος περὶ παθῶν τοῦ Ρεν. Καρτεσιῦ συνθέτει μίαν ἀξιόλογον σελίδα τῆς φιλοσοφίας του καὶ παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτὴν ἰδιοφυΐαν, πού παραμένει σπουδαῖον παράδειγμα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς διανοήσεως.

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

«ΤΑ ΓΑΡ ΑΟΡΑΤΑ ΑΥΤΟΥ»

Μετὰ τὰ διαιάντια τ' οὐρανοῦ
καὶ τ' ἀβυσσόβαθα ὠκεανῶν,
μετὰ τὴν θαβώριον βουνοκορφὴν
καὶ τοῦ «ἀγροῦ τὰ κρίνα»,
μετὰ τὴν βροχὴν τὴν ἀσημῆν
καὶ τὴν λευκὴν πορφύρεν τοῦ χειμῶνα,
μετὰ τὰ «αἰνεῖτε» τῶν πουλιῶν,
τὸ θρόνισμα τῶν κέδρων,

καὶ μετὰ τὸν «κόσμον» Ἐκκλησιαΐ,
τὸν Οὐρανὸν Ἅγιον Βῆμα,
ἡ πανσοφία τοῦ Θεοῦ
σιμὰ καὶ ἐγγιστα μας,
Ἐλέους εἶναι ἄβυσσος
καὶ σάρκωσις Ἀγάπης.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

«Τεθνάμεναι γάρ καλόν ἐνὶ προμάχοισι
πεσόντα ἄνδρ' ἀγαθόν περὶ ἢ πατρίδι
μαρνάμενον»

(ΤΥΡΤΑΙΟΣ)

Εὐλογημένη ἡ ὥρα τοῦ πνευματικοῦ ἀναλογισμοῦ καὶ τῆς ιστορικῆς ἀναδρομῆς στό Ἔπος τοῦ Σαράντα, πού πάντοτε ὑπογραμμίζει τό χρέος ὄλων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἐλευθερία καὶ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ γίγαντες καὶ οἱ τιτάνες, χαλυβδώνοντας καρδιές καὶ ὄπλα, σέ μιά ἀρραγή ἐνότητα, ξεπήδησαν στόν ἱερό ἀγῶνα γιά τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους, γιά τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας. Ὅ,τι δέν μπόρεσαν νά κατορθώσουν λαοὶ πολυάριθμοι, μ' ἐπιβλητικά ἴλικά μέσα, τό κατάφερε, μέσα σέ λίγους μῆνες, ἡ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων, πού, γιά μιά ἀκόμη φορὰ, ὑψώνοντας, μ' ἄτρομο χέρι, στό ὀλόμαυρο στερέωμα τῆς παγκόσμιας ἀπογνώσεως, τόν καταπληκτικό πύραυλο τῆς ἡρωϊκῆς ἀποφάσεώς του, ἔσωξαν τόν παναθρόπυνο παλιτισιό.

***

Σημαντικὴ καὶ πολύτιμη ἦταν ἡ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων Δασκάλων, πού, ὡς στρατιῶτες καὶ ἔφεδροι ἀξιωματικοί, ἀγωνίστηκαν, μ' ἀπαράμιλλη ἀνδρεία καὶ ὑποδειγματικὸ ἡρωϊσμό, γιά τό θρίαμβο τοῦ δικαίου, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πίστεως. Ἄφησαν τὰ Σχολεῖα τους —ἱερεῖς, εἰρηνικὲς καὶ ἐθνικὲς ἐπάλξεις— ντύθηκαν πρῶτοι τό τιμημένο χακί καὶ γρήγορα βρέθηκαν στὴν πρώτη γραμμὴ, κρατώντας τό ὄπλο, μέ τὴν ἴδια ἀνεση, πού κρατοῦσαν τό μολύβι καὶ τὴν κιμωλία. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πότισαν, μέ τό τίμο αἷμα τους, στόν ὑπὲρ ὄλων ἀγῶνα, τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ πολλοὶ ἔπασαν στὴ μαρτυρικὴ Βορειοηπειρωτικὴ γῆ, πού

ἐναγώνια πρόσμενε καὶ προσμένει τὴν ἐθνικὴ ἀνάστασή της.

***

Παράλληλα μέ τὴν Ἐκκκλησιὴ καὶ τό Μονιφέστο, πού ἀπηύθηναν οἱ Ἕλληνες διανοοῦμενοι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, στοὺς συνοδοιπόρους τους ὄλου τοῦ κόσμου, μέ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ζητώντας τὴν εἰσφορὰ τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἐπανάστασι τῶν σινειδήσεών τους, οἱ Ἕλληνες Ἐπιθεωρητές καὶ Λιδάσκαλοι τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀπέστειλαν στοὺς συναδέλφους τους ὄλων τῶν Κρατῶν τὴ δική τους Ἐκκκλησιή, μέ τό παρακάτω ἱστορικὸ περιεχόμενο:

«Ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τόν Παρθενῶνα της, ἐπάνω εἰς τόν ἱερόν χώρον τῆς Δωδώνης, παρὰ τόν ναόν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς, ὑπεράνω τοῦ ἱεροῦ Ἄλσους τῆς Ὀλυμπίας καὶ τοῦ Ἐρμιῦ τοῦ Πραξιτέλους, ὑπὲρ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωος καὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, κοῦρος καὶ μωρόδοξος ἡγέτης μεγάλης Δυνάμεως, ὁ ψευδοκαῖσαρ τῆς Ρώμης καὶ ἄλλοτε, δυστυχῶς, διδάσκαλος, ἔξαπέλυσε καταστρεπτικόν πόλεμον.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ γενέτειρα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ Χώρα, πού ἔδωκε τό μέτρον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ὑφίσταται, ἀπὸ τῆς 28ης τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου, ἄδικον καὶ δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας, τῆς φασιστικῆς. Αἱ πόλεις της βομβαρδίζονται ἀναιτίως, εἰρηνικά καὶ ἀκίνδυνα χωρία πυρπολοῦνται, Σχολεῖα κρημνίζονται, νοσοκομεῖα

άσπλάχνως βάλλονται και άμαχοι πληθυσμοί δολοφονούνται.

Τό Έλληνικόν Έθνος, μέ πλήρη τήν συναίσθησιν τής εϋθύνης διά τήν μεγάλην και ιεράν κληρονομίαν, πού άφησαν εις αυτό τά μεγάλα παιδιά του, και μέ όλην τήν ιεράν όρμήν, πού χαρίζει εις αυτό ό άκοίμητος, μέσα εις τήν ψυχήν του Λαού του, πόθος διά τήν έλευθερίαν, τήν όποίαν ποταμοί αίμάτων τών προγόνων των καθηγάσαν, έξηγήρηθη σύσσωμον, πρό τής θρασείας και δολίας έχθρικής επιβουλής και άτρόμητον άπήντησεν, διά του στόματος του Κυβερνήτου του, εις τήν άδικον επιδρομήν, μέ τό «μολών λαβέ», ή δέ έλληνική λόγχη εις τά βουνά τής Πίνδου και τής άλλης Ήπειρου έδωκεν ήδη και έξακολουθεί νά διδή διδακτικώτατα μαθήματα εις τόν ύπουλον επιδρομέα. Γνωρίζομεν αληθώς, ότι ό άγών μας είναι τραχύς, γνωρίζομεν, ότι ό έχθρός μας ύπερέχει εις άριθμόν και διαθέτει πλούσια τά μηχανικά μέσα τής καταστροφής. Άλλ' ή ύπεροπλία του δέν μάς φοβίζει και πρό του άριθμου άδιαφοροϋμεν. Εις τόν ύπέρ βωμών και έστιών άγώνα μας έμπνεόμεθα από τόν Μαραθώνα, τας Θερμοπύλας και τήν Σαλαμίνα, από τό Σοϋλι και τό Μεσολόγγι, από τό Άρκάδι και τόσα άλλα τής μεγάλης μας Πατρίδος ιερά σύμβολα. Έμπνεόμεθα από τά ύποχρεώσεις μας άπέναντι τής Ίστορίας, τής ιδιικής μας, και τής παγκοσμίου και του πολιτισμοϋ, γενικώτερον. Πιστεύομεν, ότι τό δίκαιόν μας θά κατισχύση και ότι ή "Άπτερος Νίκη θά παραμείνη έσαεί ελληνική. Δέν θά άφήσωμεν νά σβήση, οϋδ' επί στιγμήν, τό άπολλώνειον φώς τής έλευθερίας από τόν ουρανόν μας και θά παλαιώσωμεν μέχρις ενός, διά νά έξασφαλίσωμεν, όχι μόνον τήν ιδικήν μας έλευθερίαν, αλλά, καθ' όσον από ήμάς, τουλάχιστον, ό κόσμος περιμένει, και τόν σεβασμόν τής ανεξαρτησίας των Έθνών και τής ανθρωπίνης αξιοπρεπειας. Ο σημερινός μας άγών είναι άγών κάθε έλευθέρου ανθρωπου και κάθε δυναστευομένου. Είναι άγών ύπέρ του δικαίου, τής έλευθερίας και του πολιτισμοϋ. Διά τουτο, πιστεύομεν εις τήν συμπάθειαν και τήν συνδρομήν όλων, όσοι είναι έλεύθεροι και όλων, όσοι δυναστεύονται και δέν έχασαν τήν ψυχήν των. Περι-

ότερον, πιστεύομεν εις τήν συμπάθειαν και τήν συνδρομήν τήν ιδικήν σας, συνάδελφοι όλου του κόσμου. Σεΐς, πού γνωρίζετε, καλύτερα από πολλούς άλλους, τήν Έλλάδα, σεΐς, πού ώραματίσθητε και έτάξατε σκοπόν τής ζωής σας τήν δημιουργίαν μιās ανθρωπότητος άξίας του όνοματός της, οδηγήσατε τούς λαούς σας, των όποίων εισθε Διδάσκαλοι και μορφωτάι, νά εκδηλώσουν τήν συμπάθειάν των διά τόν άγώνα μας, τόν άγώνα κάθε ανθρωπου και Λαού. Έλάτε και παρασταθήτε κοντά μας, μαζί μέ τούς λαούς σας και τίς Κυβερνήσεις σας εις τήν δικαίαν πάλην μας, κατά των δυνάμεων τής βίας και του πνευματικού σκοτους. Βοηθήσατε, διά νά έξασφαλισωμεν διά κάθε ανθρωπον τόν άερα τής έλευθερίας, βοηθήσατε νά θεμελιώσωμεν μιαν ανθρωπότητα, όπως τήν έφραντάσθη ό αληθής Χριστιανισμός, μέ τήν βοήθειαν του ελληνικού πνεύματος. Τήν συνδρομήν ταύτην παρακαλοϋμεν νά μήν άρννηθήτε πρός ήμάς.

Φαντασθήτε όποιον θα είναι τό μέλλον τής ανθρωπότητος, αν άρήσωμεν νά δεσπόσουν ή βία και ή επιβουλή, ή άρπαγή και ή άδικία, αν ό νόμος τής ζούγκλας και τό δίκαιον του ισχυροτέρου επικρατήσουν ως καθολικός νόμος τής ζωής. Φαντασθήτε, άκόμη, πόσον δυστυχείς θά είμεθα, ιδίως ήμεΐς οι Διδάσκαλοι, αν, ενώ θά όμιλοϋμεν πρός τούς μαθητάς μας περί τής ανάγκης, όπως βασιλεύουν εις τήν ανθρωπότητα αι ήθικαι άξιαί τής αγάπης, τής ισότητος, τής έλευθερίας, τής δικαιοσύνης και του σεβασμοϋ πρός τά δικαιώματα των άλλων, θά έβλεπαν νά επικρατή γύρω των κάθε είδος κακουργίας και νά ρυθμίξη τήν ζωήν των Λαών ό ζωτικός χώρος τής ανθρωποφάγου πλεονεξίας.

Άλλ' αυτό δέν θά γίνη ποτέ.

Διά τούς Έλληνας Έπιθεωρητάς και Διδασκάλους του Δημοτικού Σχολείου Δ. Σουλέρης, Μ. Μιχαλόπουλος, Γ. Άραβίωσης, Ι. Δημητριάδης, Φ. Ματαράγγας, Κ. Μιχαηλίδης, Ίω. Καλλιγας, Α. Γούνης, Β. Παπευθυμίου, Ε. Καφεντζής, Π. Εϋθυμίου, Ν. Δημητριάδης, Ι. Ταγκόπουλος».

(Περ. «Ερμής», τ. 730/15.12.1940)

***

Ένας λαμπρός Δάσκαλος, έφρεδος ά-
ξιωματικός, έγραφε άπ' τό μέτωπο στήν
οικογένειά του:

«Κερδίζεις τίς ώραίεσ μάχεσ, μόνο δ-
ταν λησιμονήσεις τή γλ'ύκα τήσ ζωήσ καί
τάξεισ άπ' αύτή τήν ώραιότητα ένόσ συμ-
βόλου, τό μεγαλειό μιάσ 'Ιδέασ. Έτσι,
έγινε στήν Πίνδο, στή Νεμέρτσκα, στήν
Τρεμπεσίνα. Έτσι, έπεσεν ή Κλεισούρα».

Στό ύψωμα τήσ Κιάφασ είχε ταχθει
μά διμοιρία, στίσ άρχέσ τήσ μεγάλης
Έποποιΐασ, μέ έφρεδο άνθυπολοχαγό
δάσκαλο, πού έλεγε στούσ συμπολεμιστέσ
του: «Φαίνεται, πώσ οι 'Ιταλοί είναι ά-
μαθεισ καί άνιστόρητοι. Γιατί, άν ήξεραν
έλληνική ιστορία, θά μάθαιναν, πώσ τό
ύψωμα τουτο τό λένε Κιάφα, πώσ ύ-
περασπίζεται άπό Έλληνεσ, άπόγονουσ
τών Σουλιωτών, καί δέν πέφτει. Έγώ
είμαι δάσκαλοσ. Πώσ θά παρουσιασθώ,
ύστερ' άπ' τόν πόλεμο, στούσ μαθητέσ
μου, γιά νά τούσ διδάξω τά κατορθώ-
ματα των Σουλιωτών, όταν θά έχει πέσει
ή Κιάφα; Τουτή ή Κιάφα δέν είναι,
βέβαια, του Σουλιού, αλλά τό όνομά τήσ
έπιβάλλει τό ιερό χρέοσ μασ, ώστε νά
είμαστε άξιοι άπόγονοι του Μάρκου
Μπότσαρη, των Τζαβελλαίων καί του
Σαμουήλ». Μέ τήν πίστη καί τήν παλλη-
καριά του, ό δάσκαλοσ αναδειχθηκε ά-
ξιοσ ύπερασπιστήσ τήσ Κιάφασ.

Άπ' τούσ πρώτουσ μαχητέσ, έπεσε στο
πεδίο τήσ τιμήσ, ό Γεώργιοσ Πιάσ, έφε-
δροσ άνθυπολοχαγόσ, Έπιθεωρητήσ των
Δημοτικων Σχολειων Καστοριάσ, γιά τόν
όποιο ό Νικ. Καραχρίστοσ, Πρόεδροσ
του Κεντρικου Έποπτικου Συμβουλίου
Στοιχειώδουσ Έκπαιδεύσεωσ, ανάμεσα στ'
άλλα, γράφει:

«... Μ' άτρομη καρδιά, ώριμησε κατά
των δολίων έχθρων τήσ Πατρίδασ μασ,
πάντα έμπρόσ καί πάντοτε πρώτοσ στίσ
φωτιέσ των μαχων, ώσπου έδωσε στο
βωμό τήσ Έλλάδασ μασ άγνή θυσία καί
όλοκαύτωμα τό τίμιο αίμα του νεανικου
κορμιου του. Μέ τή θυσία του Γεωργίου
Πιά, ή Διοίκηση τήσ Έκπαιδεύσεωσ, ή
διδασκαλική οικογένεια, όλο τό Δημοτι-
κό Σχολείο έχασαν λιάν επίλεκτο μέλοσ
των. Άσ προσκυνήσουμε όλοι αύτή τήν
άνόθευτη καί ώραία διδασκαλική ψυχή.

Άσ διατηρήσουμε αιώνια τή μνήμη τήσ
καί άσ άντλήσουμε διδάγματα άπ' τό
πνεύμα τήσ, τήν άρετή τήσ καί τή θυσία
τήσ».

(Περ. «Ερμής», τ. 736/15.3.1941)

***

Άναριθμητα είναι τά παραδείγματα
Δασκάλων στον ιερό άγώνα του Σαράν-
τα, πού, μέ τίσ λαμπρέσ καί ύπέροχεσ
πράξεισ τουσ, κράτησαν ψηλά τήν έλλη-
νική σημαία, πολεμιώντασ τό βάρβαρο
έπιδρομέα. Τιμή καί δόξα στήν ήρωική,
άθάνατη καί όρθια δασκαλική ψυχή, τήν
αύλη κιβωτό των ήθικων άξιων τήσ, πού
καμιά δύναμη δέ μπορεί ποτέ νά κατα-
λύσει. Δόξα καί τιμή στήν περήφανη καί
ακατάλυτη δασκαλική ψυχή, πού διαφύ-
λαξε καί διαφυλάσσει τίμιο τόν άνθρω-
πο καί άμωμη τήν Έλευθερία. Τιμή καί
δόξα στούσ Έλληνεσ Δασκάλουσ του Σα-
ράντα, πού, μέ τήν πρωτοπορία, τήν
πίστη καί τούσ άγώνεσ τουσ, δημιούργη-
σαν τά κλή καί τά τρόπαια.

***

Πενήντα έπτά χρόνια συμπληρώνονται
έφέτοσ άπό τότε. Οι Έλληνεσ Δάσκαλοι
κρατουν στή μνήμη τουσ τό ιστορικό
όρόσημο τήσ Έλληνικησ Φυλήσ. Σέ καιρό
είρήνησ, πιστοί λειτουργοί του Σχολείου,
προσηλωμένοι, μέ θρησκευτική ευλάβεια,
στήν ύψηλή 'Ιδέα τήσ Έλληνοχριστια-
νικησ Παιδείασ, πρωτοπόροι καί νικητέσ,
έχουν ταχθει άπ' τό Θεό καί τήν Πα-
τρίδα νά ποτίζουν, άπ' τή ρίζα, σά
λουλουδι, μιά νέα Έλλάδα, γεμάτη χα-
μόγελα άγάπησ καί άστραποβολήματα ό-
μορφιάσ. Σώμα καί αίμα τουσ πάντοτε ή
Έλλάδα καί τό Σχολείο. Σέ καιρό πο-
λέμου, αποτελουν πάντοτε τόν κεντρικό
παλμό τήσ Φυλήσ. Έπιχειρουν αιώνια
τήν ήρωική έξοδο καί σπάσουν τίσ πο-
λιορκίεσ γιά τήν άπελευθέρωση τήσ άν-
θρωπότητασ άπ' τό πνεύμα του κακοϋ
καί του μίσοσ. Άνοιγουν δρόμο στούσ
άπρόσιτουσ βράχουσ του 'Ιβάν, δια-
σχίζουν τά στενά τήσ Κλεισούρασ καί
δίνουν στούσ ήχοσ τήσ καρδιάσ τουσ
τόν ήχο των σαλπγγων τήσ 'Ιερικουόσ.

«Δίδωσι σώμα τουμόν Έλλάδι».

ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΑΟΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1997

ΙΕΡΟ

Ἄν τό βρῖσκαμε στό δρόμο, σκύβαμε καί τό παίρναμε στά χέρια, σχεδόν μέ εὐλάβεια. Τό ἀσπαζόμασταν, σάν κάτι ἱερό, καί τό βάζαμε σέ μιά γωνιά. Νά μήν πατηθῆ. Σήμερα, εἰσπράττει σχεδόν τήν περιφρόνησή μας. Πρόκειται γιά τό ψωμί.

Κάτι ἡ εὐμάρεια καί ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, κάτι ἡ δίαιτα (σημαντική θεότητα τῆς ἐποχῆς μας), τό ἔχοιμε οὐσιαστικά καταργήσει. Ἐλάχιστο καταναλώνουμε. Καί ὅ,τι περισσεύει, τό πετάμε στά σκουπίδια. Τό εἶδα μέ τά μάτια μου.

Διαιτητικές συνήθειες; Ἴσως. Σημεῖα τῶν καιρῶν; Μπορεῖ. Ὅμως, χαρακτηρίζουν μιά νοοτροπία καί μιά ἐποχή. Τά παλιά χρόνια, θεωροῦσαμε ἱερά τά ἀγαθά τῆς γῆς. Σήμερα, μέ ὅλη τήν περιβαλλοντική μας παιδεία, τά περιφρονοῦμε.

Τότε, χωρίς τά μέσα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, πού ἀφθονοῦν σήμερα, τά συντηροῦσαμε. Τώρα, τά ἀφήνουμε νά χαλάσουν. Ἡ μᾶλλον, τά πετοῦμε πρῖν χαλάσουν.

Τότε, μέ ὅλη τή φτώχεια μας, ὁ ξένος κι ὁ φτωχός ἔτρωγαν στό τραπέζι μας. Τώρα, ταΐζουμε τοὺς «χορτασμένους».

Τότε, μαζεῦαμε τά περισσεύματα. Τώρα, τό βράδυ δέν τρῶμε τό μεσημεριανό φαγητό.

Οἱ λαοί διαιροῦνται σήμερα σέ «ἀνεπτυγμένους» καί «ὑπανάπτυκτους» ἢ ἐπί τό εὐγενέστερον «ὑπό ἀνάπτυξιν» (τά ὠραῖα λόγια μᾶς μάραναν). Ἄλλως, σε χορτασμένους καί πεινασμένους.

Καί νά ἦταν αὐτό ἀποτέλεσμα μόνο πλούσιων ἢ φτωχῶν φυσικῶν πόρων, θά ἦταν μιά παρηγοριά. Δέν μπορεῖς νά τά βάλῃς μέ τή φύση. Ἄλλά συχνά εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας ἢ τῆς ἀδηφαγίας τῶν κυβερνώντων. Κάποτε, καί τά δυό μαζί.

Πολλές φορές, εἶναι ἀποτέλεσμα καί τῆς ἀναληθσίας τῶν ἰσχυρῶν. Πού δέν

πετοῦν, ἀπλῶς, τό ψωμί πού περισσεύει ἀπό τό πλούσιο τραπέζι τους. Καίνε τό σιτάρι, ὅταν ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή, γιά νά μήν πέση ἡ τιμή του στό διεθνές χρηματιστήριο. Ἡ θεότητα πού λέγεται χρῆμα. Ὁ Μαμωνᾶς πού ἐκθρονίζει ἀπό τίς καρδιές μας τήν ἀγάπη, δηλαδή τόν Θεό.

Ἐκεῖ βρῖσκεται καί ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ. Τά παλιά χρόνια, οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦσαν τό Θεό. Καί —φυσική συνέπεια— ἀγαποῦσαν καί σέβονταν τόν συνάνθρωπό τους. Καί τιμοῦσαν τά ἀγαθά τῆς γῆς. Τώρα, μέ ὅλα τά περιβαλλοντικά κηρύγματα, οὔτε τόν ἄνθρωπο ἀγαπᾶμε, οὔτε τά ἀγαθά τῆς γῆς τιμοῦμε.

Μπορεῖ νά ἐκδηλώνουμε συγκινητικό ἐνδιαφέρον γιά τά ἀδέσποτα σκυλιά. Νά ἔχοιμε δημιουργήσει ὀλόκληρες βιομηχανίες γιά νά μή στεροῦνται τά σκυλιά μας καί οἱ γάτες μας τίς πρωτεΐνες τους. Μπορεῖ νά χαλάμε τόν κόσμο γιά τήν σωτηρία τῆς Καρέτα - Καρέτα, ὅμως, γιά τά παιδιά τοῦ τρίτου κόσμου πού πεθαίνουν δίπλα μας, δέν μᾶς καίγεται καρδί. Τό πολύ πολύ, ὅταν βλέποῦμε στίς βραδινές εἰδήσεις τά σχετικά ρεπορτάζ, νά μᾶς ξεφεύγουν δυό λόγια συμπαθείας, γιά νά ἀπολαύσουμε, ἐν συνεχείᾳ, τό παγωτό μας, νά συνεχίσουμε τήν κοιβέντα μας ἢ νά ἀφοσιωθοῦμε στήν ταινία πού ἀκολουθεῖ.

Ἀπό καιροῦ εἰς καιρόν, οἱ ἰσχυροί τῆς γῆς ἀποφασίζουν νά στείλουν στά παιδιά πού πεθαίνουν κάποια βοήθεια. Ἄλλά ὥσπου νά τό ἀποφασίσουν καί νά τό πραγματοποιήσουν (συχνά τό ἀναβάλουν γιά λόγους πολιτικούς - τό ἀκούσαμε κι αὐτό τελευταίως), ἔχουν πεθάνει ἀρκετές χιλιάδες, πού δέν εἶναι βέβαια ἀμερικανόπουλα. Παιδιά τῆς μαύρης ἠπείρου εἶναι. Εἶδος ἀνευ ἀξίας. Καί ἐνῶ τά παιδιά αὐτά λιμοκτονοῦν, ἐμεῖς ἐξακολουθοῦμε νά πετάμε τό ψωμί στά σκουπίδια.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Διαβάξει ο διαβάτης στίς πολυσύχναστες λεωφόρους στίς κολλημένες σέ στύλους άφίσεις ότι: «ή Έλλάδα τούς έγένησε, οί λαοί τούς έγινάντωσαν, ή Άθήνα τούς περιμένει...». Αύτά βέβαια τήν περίοδο άναμονής τής κρίσεως τής Διεθνούς Όλυμπιακής Έπιτροπής γιά τήν έπιλογή τής ύποψηφίας πόλεως, πού θά άναλάβει τήν τέλεση τών Όλυμπιακών Άγώνων τού 2004.

Τό έπιγραμματικό αύτό περιεχόμενο τής άφίσεως λείει σωστά πράγματα, άποσιωπά όμως —ένδεχομένως λόγω και τής λακωνικότητάς του— τά περισσότερα.

Η πρώτη πρόταση γιά τήν καταγωγή τών Όλυμπιακών άγώνων είναι προφανώς άναντίρρητη.

Η δεύτερη πρόταση έκφράζει μιá παραγματικότητα, γιά τήν ποιτική άξία τής όποίας όμως ύπάρχουν πολλές έπιφυλάξεις. Πράγματι οί λαοί έγινάντωσαν τούς άγώνες αυτούς, άφ' ενός μέ τόν έμπλουτισμό τού προγράμματος αυτών μέ πολλά νέα άθλήματα και άφ' έτέρου μέ τήν διεύρυνσή των μέ τήν παγκόσμια συμμετοχή τών λαών, άλλα σινάμα τούς εξέτρεψαν από τό άρχικό τους άρχαιοελληνικό πνεύμα. Πρώτα γιατί οί άγώνες στήν άρχαία Όλυμπία είχαν σαφώς θρησκευτικό χαρακτήρα, πράγμα άγνωστο στούς καιρούς μας και δεύτερο γιατί στήν έποχή μας ό μόνος θεός από τό άρχαίο πάνθεον πού λατρεύεται στήν πράξη κατά τήν τέλεση αυτών είναι ό κερδώς Έρμης.

Γιά τόν λόγον αυτόν, και έπειδή τό οικονομικό άποτέλεσμα τής διοργάνωσης αυτής είναι άμφίβολο και ένδεχομένως έπαχθές γιά τήν πάντοτε εύθραυστη ελληνική οίκονομία, έχουν διατυπωθει πολλές έπιφυλάξεις γιά τήν σκοπιμότητα άναλήψεως αυτής, δεδομένου ότι ύφίστανται άλλες σημαντικότερες προτεραιότητες στήν οικονομική ζωή τής χώρας, ή

έπιτυχία τών όποίων είναι σημαντικότερη γιά τήν μελλοντική πορεία τού τόπου.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Η στήλη αυτή βέβαια δέν έχει άρμοδιότητα νά έκφέρει γνώμη ύπέρ ή κατά τών έπιφυλάξεων αυτών. Έκείνο όμως πού θά ήθελε νά τονίσει είναι τούτο:

Η Έλλάδα από τήν άρχαιότητα και μέχρι τής πτώσεως τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας έδημιούργησε πολλά και θαυμαστά πράγματα και είναι κοινός τόπος ότι τό ελληνικό πνεύμα και ή χριστιανική διδασκαλία και ή βίωσή της, όπως ή τελευταία αυτή άναπτύχθηκε και έμπεδόθηκε στό ελληνικό Βυζάντιο, άποτελούν τίς κύριες συνιστώσες τού δυτικού ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Και ό πολιτισμός αυτός γιγαντώθηκε —κατά τό πνεύμα τής άφίσεως— από τούς λαούς τής δυτικής Ευρώπης, άλλα σινάμα παραποιήθηκε από αυτούς, όπως άκριβώς και οί Όλυμπιακοί άγώνες και εξέκλινε από τίς γραμμές τού ελληνικού και τού χριστιανικού πνεύματος, μέ συνέπεια τήν εκδήλωση κατά ποικίλους τρόπους τή σημερινής πανθομολογούμενης κρίσεως.

Γιά τήν υπέρβαση όμως αυτής τής κρίσεως και τήν έπαναφορά τού συγχρόνου ευρωπαϊκού πνεύματος στίς άρχικές του καταβολές θά έπρεπε νά ύπάρξει ένας πνευματικός συναγερισμός —περισσότερον έντονος, μελετημένος και οργανωμένος μέ διάρκεια και προοπτική μεγάλη, από αυτόν πού ζήσαμε τούς μήνες τής άναμονής τής έτιμηγορίας τής Δ.Ο.Ε. γιά τούς Όλυμπιακούς άγώνες τού 2004— ό όποιος θά αποβλέπει στήν άναγέννηση τού ευρωπαϊκού πνεύματος μέ τήν έπαναφορά του στίς άρχές τού Ευαγγελικού μηνύματος και τού ελληνικού λόγου και θά φιλοδοξεί ώστε ή Άθήνα νά γίνει ουσία πολιτιστική πρωτεύουσα τής Ευρώπης και νά ξαναβρεί ή

Ἑλλάδα τὴν κοσμοϊστορικὴ τῆς ἀποστολῆς.

Γιὰ μίαν τέτοια ὁμιλίαν μακροβόνη προοπτικῆς πρωτοβουλία θὰ πρέπει νὰ ὑπερνικηθοῦν πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια κυρίως στό ἐσωτερικό, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐν πολλοῖς ἀπ' ἐνός ἀπὸ τὴν αὐτοκαλούμενη «προοδευτικὴ διανόηση», ἡ ὁποία θεωρεῖ τὴν ἐπικύληση τῶν παραδοσιακῶν ἀξιών τοῦ ἑλληνισμοῦ ὡς στείρα προγονοπληξία καὶ ἀνεπίκαιρη ἐπιδίωξη καὶ ἀπ' ἐτέρου ἀπὸ τὴν ἄγνοια, τὴν ἡμιμάθεια καὶ τὴν ἀδράνεια καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διατείνονται ὅτι σέβονται τὴν παράδοση.

Ἔτσι ἀπομένει γιὰ τοὺς λίγους πνευματικούς ἀνθρώπους ἡ ἐνεργὸς δράση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτήν, γιὰ τὴν προβολὴ στό ἐσωτερικό ἀλλὰ καὶ στὴ νέα πραγματικότητα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης αὐτῶν τῶν ἰδανικῶν, τὴν στιγμὴ μάλιστα κατὰ τὴν ὁποία καὶ ἡ ἴδια ἡ δυτικὴ διανόηση βρῖσκειται σὲ ἀναζήτηση σὲ θέματα γλώσσας, ἱστορίας καὶ σχέσεων θρησκείας καὶ πολιτισμοῦ.

Ἐάν ἡ ἀνάληψη τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἀποτελεῖ μίαν μεγάλη εὐθύνη, πού προβληματίσει πολλοὺς, τὸ ἐγχείρημα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης πού θὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γεννᾷ πολὺ μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις. Γι' αὐτὸ ὁ Ἄλεξ. Τσιριντάνης συνιστᾷ: «Ἐάν ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα πρέπει οἱ Ἕλληνες νέοι νὰ βάλουν τὰ δυνατά τους νὰ ἐπομισθοῦν ἀπὸ τώρα τίς εὐθύνες ὥστε ἡ νέα ἐποχὴ νὰ εἶναι ὄντως μεγάλη ἐποχὴ, ὄχι γιὰ νὰ ἐξαφανίσει τὸ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον, ἀλλὰ ὅπως ἀντιθέτως νὰ τὸ γιγαντώσει νὰ κάμει πραγματικότητα τὴν ἀπὸ αἰῶνων ἐπαγγελίαν «ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ». Ἀπὸ τίς μικρὲς χώρες μὲ τίς μεγάλες δυσκολίες, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, θὰ ἐκπεμφθοῦν οἱ μεγάλοι πνευματικοὶ σπινθῆρες, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τώρα θὰ προσεγγίσουν τοὺς εὐγενεῖς ὁραματισμοὺς πρὸς τὴν πραγματικότητα» (Ἀνθρωπισμός» Β' τόμος, σελ. 279).

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μὲ θλίψη διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἀπρόκλητη ἰταλικὴ ἐπίθεση τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 δὲν ὀφείλετο μόνον στὴ

μωρὰ φιλοδοξία τοῦ Μουσολίνι γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ ρωμαϊκοῦ Imperium στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν βαθύτερες ρίζες γιὰ τὴν ἐκδήλωση ἀνθελληνικοῦ πνεύματος στὴν γειτονικὴ Ἴταλία.

Οἱ προκλητικὲς δηλώσεις τὸ περασμένο καλοκαίρι τόσοσ τοῦ ἀνεκδιήγητου κ. Νεμπιόλο, καθὼς καὶ ἐκεῖνες τοῦ Ἰταλοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν γιὰ τὸ Κυπριακό, — ὅσον καὶ ἂν ἐκ τῶν ὑστέρων θέλῃσαν νὰ δικαιολογήσουν καὶ νὰ ὑποβαθμίσουν τὴν σημασία των— μαρτυροῦν ὅτι ἐπὶ ὀνόμῳ Ἰταλοῦ, ἀξιοματοῦχοι στὴν κοινωνία των, διακατέχονται ἀπὸ αἰσθήματα ἀντιπάθειας πρὸς κάθε τί τὸ ἑλληνικό.

Καὶ ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ξεχάσει τὴν προσάρτηση τῶν Δωδεκανήσων στό ἰταλικὸ κράτος τὸ 1911 καὶ τὴν καταπίεση τῶν Ἑλλήνων κατοίκων των πλέον ἀπὸ τριάντα ἔτη, τίς μηχανορραφίες τῶν ἰταλικῶν κυβερνήσεων εἰς βάρους τῆς Ἑλλάδος τόσοσ τὸ 1913—1914 κατὰ τὴν χάραξη τῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων μὲ συνέπεια τὴν ὑπαγωγή τῆς ἑλληνικῆς βορείου Ἡπείρου στὴν ἀλβανικὴ ἐπικράτεια ὅσο καὶ κατὰ τὴν μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, τὸ ἐπεισόδιο τῆς Κέρκυρας τὸ 1923 καὶ τέλος τὴν εἰσβολὴ των τὸ 1940 καὶ τὴν ἰταλικὴ κατοχὴ παρουσία στὴ νικητρία Ἑλλάδα μετὰ ἀπὸ μίαν ἀναμφισβήτητη στρατιωτικὴ ἡττα των, οἱ Ἰταλοὶ ἐν τοῦτοις δὲν λησμονοῦν τὴν ντροπὴ αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας των καὶ σὲ κάθε ἐνκαιρία ἀποκαλύπτουν τὰ ἀρνητικὰ των αἰσθήματα ἐναντι τῆς Ἑλλάδας, ἀγνοώντας τὸ γεγονός ὅτι καὶ οἱ δύο χώρες ἀνήκουν στοὺς γνωστούς διεθνεῖς ὁργανισμοὺς τοῦ ΝΑΤΟ, τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, τῆς ΔΑΣΕ. Φαίνεται ὅτι ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἑλλάδα —παρὰ τίς ὑφιστάμενες σήμερα ἀδυναμίες τῆς— μπορεῖ νὰ ἀναπτύξει θετικὲς δραστηριότητες στὰ Βαλκάνια, τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Μέση Ἀνατολή θίγοντας ἔτσι τὰ ἰταλικά συμφέροντα στὴν περιοχὴ αὐτήν.

Τέτοια ὁμιλία στάση ὑπονομεύει τὸ πνεῦμα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, στὴν ὁποία ὑποτίθεται μετὰξὺ τῶν ἄλλων σκοπῶν θὰ εἶναι καὶ ἡ ἀσκησιμὴ ἐνιαίας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἐμπνέει ἀνησυχία, ὅταν οἱ ἐθνικοὶ ἀνταγωνισμοὶ καὶ

τά οικονομικά συμφέροντα υπερισχύουν των άρχων του διεθνούς δικαίου, της καλής γειτονίας και της συνεργίας εταίρων και συμμάχων.

Βέβαια σέ μία εποχή πού κυριαρχεί τό ύλικόν συμφέρον και ή άθέτηση των συμβατικών ύποχρεώσεων πού άπορρέουν από τίς διεθνείς συνθήκες τέτοιες στάσεις ούδένα έκπλήρουν.

Η ΗΜΕΡΙΔΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Η Χριστιανική Ένωση Έπιτημόνων στό πλαίσιο των δραστηριοτήτων της έπραγματοποίησε στην Βραυρώνα Άττικής, την 6η Σεπτεμβρίου 1997 ήμερίδα Διεθνούς Συνεργασίας Έλλήνων Έπιστημόνων. Σ' αυτήν έλαβαν μέρος μέλη και φίλοι της πού εύρίσκονται και εργάζονται στό έξωτερικό ή έχουν πραγματοποιήσει μεταπτυχιακές σπουδές σέ πανεπιστήμια του έξωτερικού και τώρα εργάζονται είτε εκεί είτε εδώ, στην Έλλάδα, κυρίως στόν εκπαιδευτικό τομέα.

Τό θέμα της ήμερίδας ήταν: «Η άντιμετώπιση συγχρόνων προβλημάτων υπό τό φώς του Χριστιανισμού».

Έλαβαν μέρος έξηντα περίπου μέλη και φίλοι της Ένώσεως, μέ τόν Άκαδημαϊκό - καθηγητή της Άστρονομίας κ. Γ. Κοντόπουλο και άλλους Πανεπιστημιακούς διδασκάλους. Προσκήσεις είχαν άπευθυνθή σέ όλα τά μέλη της Χ.Ε.Ε., καθώς και σέ τριάντα περίπου άντεπιτέλλοντα μέλη, φίλους και συνεργάτες της Ένώσεως στό έξωτερικό και στην Θεσσαλονίκη.

Η άνταπόκριση στίς προσκήσεις ύπηρξε ίκανοποιητική, μέ γραπτές ή προφορικές άπαντήσεις. Όμως ή παρουσία άγαπητών φίλων από τό έξωτερικό ήταν περιορισμένη για διαφόρους λόγους, προσωπικούς ή έπαγγελματικούς.

Η ήμερίδα άρχισε μέ κατανυκτική Θεία Λειτουργία στό παρεκκλήσιο των Κατασκηνώσεων του Συλλόγου Έσωτ. Έραποστολής «Ο Άπόστολος Παύλος» στην Βραυρώνα και συνεχίστηκε, μετά από μικρό διάλειμμα, μέ έναρκτήριο χαιρετισμό του προεδρεύοντος της Χ.Ε.Ε. όμ. καθηγητού του Οίκου Πανεπιστημίου κ. Χρισ. Διακοπούλου και

σύντομη έννημέρωση από τόν όμ. Καθηγητή του Γεωπονικού Πανεπιστημίου κ. Χρ. Γιαμβριά, υπεύθυνο της Οργανωτικής Έπιτροπής της Ημερίδας.

Άκολούθησαν όλιγόλεπτες εισηγήσεις τεσσάρων νέων μελών της Χ.Ε.Ε., μέ άναφορά στόν τρόπο σπουδών και εργασίας στους εκπαιδευτικούς χώρους των ΗΠΑ και της Γερμανίας και τά σχετικά προβλήματα, πού δημιουργούνται εκεί.

Μετά από διάλειμμα γνωριμίας, προσφέρθηκε γεύμα και τίς άπογευματινές ώρες άναπτύχθηκαν οι έξής εισηγήσεις.

1. «Η άγνοια ως πηγή προκαταλήψεων: Πατέρες και Βυζάντιο και ή θέση τους μέσα στην δυτική Παιδεία» από τόν π. Βασίλειο Θερόμο, Ψυχίατρο - Θεολόγο.

2. «Μικρό όδοιπορικό στην Όρθόδοξη Έκκλησία της Άμερικής» από τόν Δρα Άθανάσιο Μελισσάρη, Θεολόγο στην Βοστώνη ΗΠΑ.

3. «Σύγχρονες τάσεις στίς σχέσεις έπιστήμης και Χριστιανισμού» από τόν Δρα Άνδρέα Παπαγιαννόπουλο (Α. Ραπαγ) Χημικό στίς ΗΠΑ.

4. «Νεώτερες ιατρικές έξελίξεις και τά βιοηθικά προβλήματα πού δημιουργούνται», από τόν Δρα Χρήστο Μαντζώρο, Ιατρό - Ένδοκρινολόγο στό Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ των ΗΠΑ.

Μετά τίς πολύ ένδιαφέρουσες και κατατοπιστικές εισηγήσεις, άκολούθησε συζήτηση μέ συμμετοχή πολλών μελών, σχετικά μέ τά θέματα, πού είχαν άναπτύξει οι έκλεκτοί όμιληταί.

Μέ τό κλείσιμο της Ημερίδας, διαπιστώθηκε ή άναγκαιότητα της έπαναλήψεως παρομοίων ήμερίδων, σέ καταλληλότερο ίσως χρόνο και μέ μεγαλύτερη συμμετοχή φίλων του έξωτερικού. Όπως απέδειξε ή πρώτη αυτή Ημερίδα, είναι χρέος της Χ.Ε.Ε. νά διατηρεί τούς δεσμούς μέ τά μέλη της στό έσωτερικό και τό έξωτερικό, ώστε μέ τήν άλληλογνωριμίας και τήν άλληλοϋποστήριξη, νά έπιτυγχάνεται, μέ τήν δύναμη του Κυρίου, ή τόσο άναγκαία στην εποχή μας μαρτυρίας της.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τά σχολεία άνοιξαν (;) αλλά δέν ξεύρομε άν ή παιδεία ξαναβρήκε τό δρόμο της μέ τούς συνεχείς πειραματισμούς και τήν έλλειψη σαφούς πνευματικής κατευθύσεως. Ή Πολιτεία και οι καθηγητές και δάσκαλοι βρίσκονται πάντα σέ κατάσταση έτοιμότητας γιά τήν αντιμετώπιση προκλήσεων. Νομοσχέδια μεγάλης σπουδαιότητας κατατέθηκαν και ψηφίστηκαν στα θερινά τμήματα της Βουλής γιά νά περάσουν «ώς κλέπται έν νυκτί» διατάξεις πού έφεραν μόνον αναστάσεις στην όλη δομή της λειτουργίας της παιδείας. Άλλά οι συνεχείς αναστατώσεις δέν άγγίζουν τίς πραγματικές ανάγκες της ουσίας πού αποτελούν τή βάση της εκπαιδεύσεως. Καί ή ουσία είναι ο πνευματικός προσανατολισμός, τό ήθος, ή γλώσσα και ή γνώση των αντικειμένων της έπιστήμης και όχι ή αποδυνάμωση των ικανοτήτων του ανθρώπου σέ όφελος μιās τεχνολογίας πού κάνει έξάρτημά της τόν άνθρωπο.

***

Είναι περίεργο και όμως άληθινό ότι τά παιδιά του σχολείου από τά όποια θά περίμενε κανείς κάποια κοσμιότητα και μιá άκριβή και συνεπή χρήση της ελληνικής γλώσσας ύστερούν πολύ. Ό προφορικός λόγος έχει καταντήσει άκουσμα πρós άποφυγή. Γιά τό γραπτό λόγο άς μή μιλήσουμε. Τά άποτελέματα των εξετάσεων μίλησαν από μόνα τους. Πότε επί τέλους θά γίνει μιá συστηματική προσπάθεια γιά νά άποκτήσουν τά παιδιά μας τή συνείδηση της κοσμιότητας και της όμορφιάς νά εκφράζονται σωστά, μέ άκριβεια και άνεση, μέ σαφήνεια και καθαρότητα τή γλώσσα μας πού είναι ή άρχαιότερη της Εύρώπης μέ τή μεγαλύτερη ποικιλία άποχρώσεων και συνδυασμών, μέ τό πλουσιότερο λεξιλόγιο; Ή νέα γενιά σέ μεγάλο ποσοστό ύστερεί στον προφορικό και γραπτό λόγο, όχι μόνο στην όρθογραφία και στην σύνταξη αλλά και στην έκφραση νοημάτων. Ίσως κάποια ιδιαίτερη προσοχή στην χρήση της γλώσσας θά ήταν δυνατό

νά γίνει τώρα πού άρχισαν τά σχολεία και δέν θά ήταν άσκοπο ή εκτίμηση της σωστής έκφράσεως της γλώσσας μας νά γίνεται σέ όλα τά μαθήματα μέ έπίπτωση στην βαθμολογία. Λαός χωρίς σωστό και συνεπή προφορικό και γραπτό λόγο δέν φαίνεται νά έχει σίγουρο μέλλον.

***

«Έγχρωμη τηλεόραση, άσπρόμαυρη ζωή».

Δέν γνωρίζω τήν πηγή του συνθήματος και του νοήματος. Όμως κάτι μου λέει πώς σημαίνει ότι όσα παρουσιάζει ή μικρή όθόνη αποτελούν μιá άρρωστημένη ζωή πού είναι άσχετη μέ τήν πραγματικότητα, άν κρίνει κανείς από όρισμένα, τά περισσότερα «σήριαλ». Καί μιá παθολογική κατάσταση δέν χρειάζεται καθόλου νά τονίζεται. Χρειάζεται όμως μιá έντονη άπεικόνιση ενός δέοντος πρós τό όποιο νά «καθοδηγείται ελεύθερα» ο άνθρωπος, ώστε ή ζωή του νά έχει μιá χαρούμενη νότα, μέσα στο πλαίσιο μιās πραγματικότητας πού δίνει νόημα στον καθημερινό άγώνα γιά τήν έπιβίωση και τήν πνευματική ύπόσταση. Τό χρώμα τότε θά πάρει τή θέση πού πρέπει μέσα μας. Θά ζωντανεύει τήν προσπάθειά μας. Θά πάψει νά είναι χρώμα «ψεύτικο», «πλαστικό», όπως θέλετε έστε το. Καί ή ζωή μας θά είναι άξια άκόμη κι αν είναι άσπρόμαυρη. Μέ τά σύν και τά πλήν της. Όπως πάντοτε.

***

Τά νέα μέτρα γιά τήν ύγεία φαίνεται πώς άκολουθούν μιá γραμμή πού θίγει κυρίως τούς ανθρώπους της τρίτης ηλικίας. Φαίνεται νά σημαίνει πώς οι άνθρωποι αυτοί δέν παίζουν πιά κανένα ρόλο στην άγορά εργασίας (κατά τούς άνήμπορους νά κατανοήσουν τή έννοια του ανθρώπινου προσώπου). Μέ τήν περικοπή των δαπανών γιά τήν ίατροφαρμακευτική περίθαλψη κατ' ανάγκην θά μειωθεί ο αριθμός τους. Είναι αυτό μιá αντίληψη πού όλοι γνωρίζουμε πού έχει τις ρίζες της, αλλά οι κυβερνώντες τή

χώρα αυτή «ἀδυνατοῖν» νά τό ὁμολογήσουν. Τό νά ἀντιμετωπίζει μιά κοινωνία τά «περήφανα γηρατεία» σάν οἰκονομική μονάδα, σάν ὄργανο παραγωγῆς καί κατανάλωσης μόνον, σημαίνει ὅτι κάποιοι «ἀποφάσισαν» πῶς ὁ ἄνθρωπος «εἶναι χωρίς πρόσωπο, χωρίς ἠθική ἀξία, χωρίς ψυχή». Κάτι θυμίζει ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἀντικρύζεται μαρξιστικά» μετά τήν πτώση τοῦ μαρξισμού. Τί κρίμα νά συμβαίνουν αὐτά σέ μιά χώρα πού κάποτε ἤ βάση τῆς κοινωνίας στηριζόταν στήν ἀξία ἄνθρωπος, πού εἶναι πλάσμα δημιουργημένο, «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ»!

***

Εἶναι περιεργό, ἀλλά ἀληθινό ὅτι ἡ παραδοσιακή οἰκογένεια φαίνεται πῶς περνάει πραγματικά μεγάλη κρίση. Σήμερα ἀμφισβητεῖται σοβαρά ἀκόμη καί ἡ σκοπιμότητα, κι ἂν θέλετε, ἡ χρησιμότητα τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου. Δέν εἶναι μόνον τά προβλήματα πού δημιουργήσε στόν ἑλληνικό χῶρο ὁ πολιτικός γάμος ἢ ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ὅπως μᾶς τό παραδίδει ἡ Ἐκκλησία μας καί ὁ ἑλληνικός πολιτισμός. Εἶναι καί ὄλων τῶν εἰδῶν οἱ σχέσεις πού δημιουργοῦνται μέ τή συγκατοίκηση τῶν ἀνθρώπων πού δέν θέλουν νά δεσμευτοῦν μέ τίς ὑποχρεώσεις πού συνεπιφέρει ὁ γάμος. Ὅλα αὐτά δείχνουν μιά κοινωνία πού κινεῖται μέσα στό πλαίσιο μιᾶς κακῶς ἐννοούμενης ἐλευθερίας μέ «συντρίφοις τῆς ζωῆς» τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἄλλου φύλου. Δείχνει ἀκόμη τό μέγεθος τῆς κοινωνικῆς κρίσης, τῆς ἀνεπιθυμητότητας, τῆς ἔλλειψης σοβαρότητας, τῆς ἠθικῆς στάθμης πάνω στήν ὁποία προ-

σπαθεῖ νά ἰσορροπήσει ἡ ἀνθρωπότητα. Εἶναι κρίμα γιά τό λαό μας γιά τόν ὁποῖο τόσο αἷμα χύθηκε μέσα στοῖς αἰῶνες πού πέρασαν, νά ἀκολουθήσει τέτοια μηνύματα πού θέλουν νά καταργήσουν τό κίνητρο τῆς ἀγάπης μέσα στό γάμο πού εἶναι «ἔνωσις ἀνδρός καί γυναικός καί συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός θεοῦ τε καί ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία».

***

Ἀνήμερα τῆς Παναγίας τό 1940 ἔγινε ὁ τορπιλισμός τῆς Ἑλλης στό νησί τῆς Παναγίας, στήν Τήνο, ἀπό ἰταλικό ὑποβρύχιο. Ὑποῦλο τό χτύπημα. Προετοίμασε τήν αἴσθηση τοῦ πολέμου πού μᾶς κήρυξε ἡ Ἰταλία στίς 28 Ὀκτωβρίου τό 1940. Ὁ Ἑλληνικός λαός διά στόματος τοῦ τότε κυβερνήτη του ἀπάντησε μέ τό περιφρημο πλέον ΟΧΙ. Ἡ ἐμπλοκή μας σέ ἄνισο πόλεμο ἦταν φανερό ὅτι μποροῦσε νά ἔχει δυσάρεστες συνέπειες. Ὅμως ἡ πίστη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στήν ἐλευθερία καί ἡ πεποίθηση πῶς μιά ἀδικη ἐπίθεση δέν μποροῦσε νά καρποφορήσει, τόνωσε γιά μιά ἀκόμη φορά τήν πίστη στό Θεό καί στήν Παναγία Παρθένο. Καί νικήσαμε νίκη μεγάλη πού σφράγισε τά ἀποτελέσματα τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου. Ὅσοι τότε ἔπεσαν νεκροί τιμῶνται καί σήμερα. Στή μνήμη τους γονατίζουμε καί παρακαλοῦμε τήν Παναγία νά εἶναι ἡ μνήμη τους αἰωνία στή μνήμη τῆ δικῆς της καί τοῦ Θεοῦ.

Καλό εἶναι νά μαθαίνουν τά παιδιά μας τήν πρόσφατη ἱστορία μας. Φαίνεται πῶς τήν ἀγνοοῦν.

Σ. Β. Π.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτινῶν», ὁδός Καρύστη 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καί Διευθυντής Συντάξιος: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 200. Ἐτησίᾳ συνδρομή, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2000, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διευθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτήν τό δικαίωμα νά μὴ δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνῃ κατά τήν κρίσιν τῆς οἰομένης χειροῦ γραφον. Χειροῦ γραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δέν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καί διβλοκισαία δέν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ὀκτώβριος 1997

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Άπό τις εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

HAUS KILLIAN
ΠΙΣΩ ΜΑΣ ΣΤΕΚΕΙ Ο ΘΕΟΣ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ
Δοκίμια πνευματικού προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
**ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ**
Σκηνές καί χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ
ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ
Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ
**ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ
ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ**
Η γέννηση καί ἡ εξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στήν Εὐρώπη.

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πού υπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπό 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)	1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ	1000
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ	1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.